

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ

ДОКЛАД
ЗА МЛАДЕЖТА
2014 г.

юни 2015 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ	4
НАСЕЛЕНИЕ И ДЕМОГРАФСКИ ПРОЦЕСИ ПРЕЗ 2014 ГОДИНА	6
ПРИОРИТЕТ I – НАСЪРЧАВАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКАТА АКТИВНОСТ И КАРИЕРНОТО РАЗВИТИЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА	
1.1 Млади хора, преждевременно напуснали образователната система.....	20
1.2 Младежи, завършващи висше образование.....	24
1.3 Заетост при младите хора.....	29
1.4 Безработица сред младите хора.....	32
1.5 Самонаемане и предприемачество.....	37
1.6 Професионално ориентиране и реализация	44
ПРИОРИТЕТ II – ПОДОБРЯВАНЕ НА ДОСТЪПА ДО ИНФОРМАЦИЯ И КАЧЕСТВЕНИ УСЛУГИ	
2.1. Разширяване на обхвата и повишаване на качеството и достъпността на услугите в подкрепа на развитието на младите хора.....	54
ПРИОРИТЕТ III – НАСЪРЧАВАНЕ НА ЗДРАВΟΣЛОВНИЯ НАЧИН НА ЖИВОТ	
3.1 Млади хора, практикуващи спортни дейности.....	69
3.2. Ниво на информираност и придобити умения и знания за здравословен начин на живот.....	74
ПРИОРИТЕТ IV – ПРЕВЕНЦИЯ НА СОЦИАЛНОТО ИЗКЛЮЧВАНЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА В НЕРАВНОСТОЙНО ПОЛОЖЕНИЕ	
4.1 Целенасочени мерки за социално подпомагане и социално включване на младите хора на възраст от 18 до 25 години в риск.....	84
4.2 Социални услуги в общността (включително от типа подкрепа, придружаване, менторство), подходящи за млади хора на възраст от 18 до 25 години в риск.....	89
4.3 Развитие на социалните услуги за млади хора в специализираните институции, насочени към подготовка за извеждането и интегрирането им в общността.....	92
ПРИОРИТЕТ V – РАЗВИТИЕ НА МЛАДЕЖКО ДОБРОВОЛЧЕСТВО	
5.1 Българските младежи, участващи в международното младежко доброволчество....	99
5.2 Увеличаване на броя на доброволците в България.....	101

ПРИОРИТЕТ VI – ПОВИШАВАНЕ НА ГРАЖДАНСКАТА АКТИВНОСТ

6.1 Участие на младите хора при решаване на младежките проблеми.....	105
6.2 Избирателна активност на младите хора в национални, местни и европейски избори.....	113

ПРИОРИТЕТ VII – РАЗВИТИЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА В МАЛКИТЕ НАСЕЛЕНИ МЕСТА И СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ

7.1 Професионална и социална реализация на младите хора в малките населени места и селските райони.	115
---	-----

ПРИОРИТЕТ VIII – РАЗВИТИЕ НА МЕЖДУКУЛТУРНИЯ И МЕЖДУНАРОД- НИЯ ДИАЛОГ.....

8.1 Активност и участие на младите хора в международните образователни програми	122
8.2 Активност на младите хора по програма „Младежта в действие” (2007-2013).....	128

ПРИОРИТЕТ IX – ПОВИШАВАНЕ РОЛЯТА НА МЛАДИТЕ ХОРА В ПРЕВЕНЦИЯТА НА ПРЕСТЪПНОСТТА

9.1 Правонарушения, извършени от млади хора.....	130
9.2 Пътнотранспортни произшествия с участие на млади хора.....	146

ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ.....

ПОЛИТИКИ ЗА РАЗВИТИЕ И ПРОМЯНА.....	155
--	------------

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ	169
------------------------------------	------------

ВЪВЕДЕНИЕ

Годишният доклад за младежта се изготвя на основание чл. 5, ал. 2 от Закона за младежта, приет от Народното събрание на 5 април 2012 г. (Обн. - ДВ, бр. 31 от 20.04.2012 г.).

Целта на доклада е да се представи информация за състоянието на младежта в страната и предприетите мерки от страна на отговорните институции в изпълнение на целите на държавната политика за младежта.

Структурата на доклада е съобразена с основните приоритети на политиката за младите хора в страната, залегнали в Националната стратегия за младежта (2010-2020) - насърчаване на икономическата активност и кариерното развитие на младите хора, подобряване на достъпа до информация и качествени услуги, насърчаване на здравословния начин на живот, превенция на социалното изключване на млади хора в неравностойно положение, развитие на младежкото доброволчество, повишаване на гражданската активност, развитие на младите хора в малките населени места и селските райони, развитие на международния и межкултурния диалог и повишаване на ролята на младите хора в превенцията на престъпността.

Документът е изготвен на базата на обобщена информация от всички институции, чиято дейност има отражение върху живота на младите хора в страната, както и от общините в Р. България. Описанието на младежкия статус и постигнатите резултати от изпълнението на отделните секторни политики и синхрона между тях е изведено въз основата на анализ на състоянието на двадесет и един ключови индикатора. За първи път документът съдържа и нов раздел - „Политики за развитие и промяна“, с цел очертаване на действията, които трябва да бъдат предприети от страна на отговорните държавни институции, за подобряване на условията за живот и реализация на младите хора в страната.

За нуждите на доклада, през 2014 г. е реализирано национално представително социологическо изследване на тема „Установяване на ефекта от политиките за младежта върху младите хора в страната“, от агенция „Институт за социални изследвания и маркетинг – МБМД“ по поръчка на Министерството на младежта и спорта.

Годишният доклад за младежта е разработен от специализираната администрация на Министерството на младежта и спорта въз основа на събраната и анализирана информация, подадена от централните и местни органи на властта, данни от Националния статистически институт, Евростат, както и други национални и международни проучвания.

I. Брой и структура на населението

Текущата демографска ситуация в страната се характеризира с продължаващо намаляване и застаряване на населението и задържащо се високо равнище на общата и детската смъртност. Като положителни тенденции през 2014 г. могат да се отбележат увеличаването на броя на живородените деца и нарастващата средна продължителност на живота.

Към 31 декември 2014 г. населението на България е 7 202 198 души, което представлява 1.4% от населението на Европейския съюз¹ и нарежда страната ни на 16-то място по брой на населението, непосредствено след Австрия (8 507 хил. души) и преди Дания (5 627 хил. души). В сравнение с 2013 г. населението на страната намалява с 43 479 души, или с 0.6%.

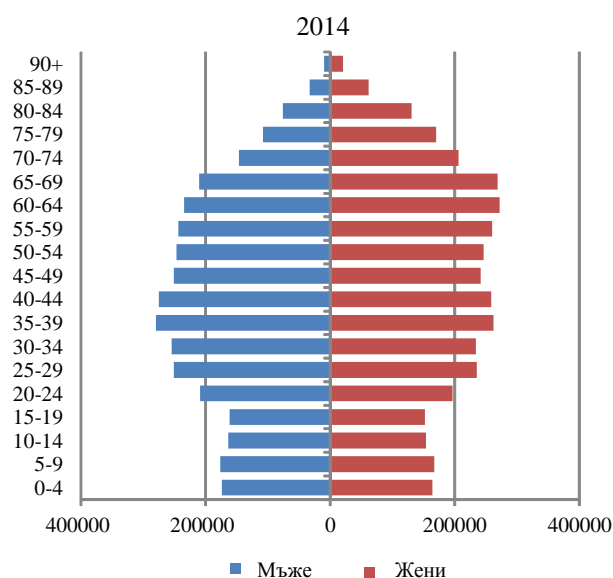
Мъжете са 3 502 015 (48.6%), а жените - 3 700 183 (51.4%), или на 1 000 мъже се падат 1 057 жени. Броят на мъжете преобладава във възрастовите групи до 51 години. С нарастването на възрастта се увеличава броят и относителният дял на жените от общото население на страната.

Продължава процесът на остаряване на населението. В края на 2014 г. лицата на 65 и повече навършени години са 1 440 329 или 20.0% от населението на страната. В сравнение с 2013 г. делът на населението в тази възрастова група нараства с 0.4 процентни пункта.

Процесът на остаряване е по-силно изразен сред жените, отколкото сред мъжете. Относителният дял на жените на възраст над 65 години е 23.2%, а на мъжете - 16.6%. Тази разлика се дължи на по-високата смъртност сред мъжете и като следствие от нея - по-ниската средна продължителност на живота при тях.

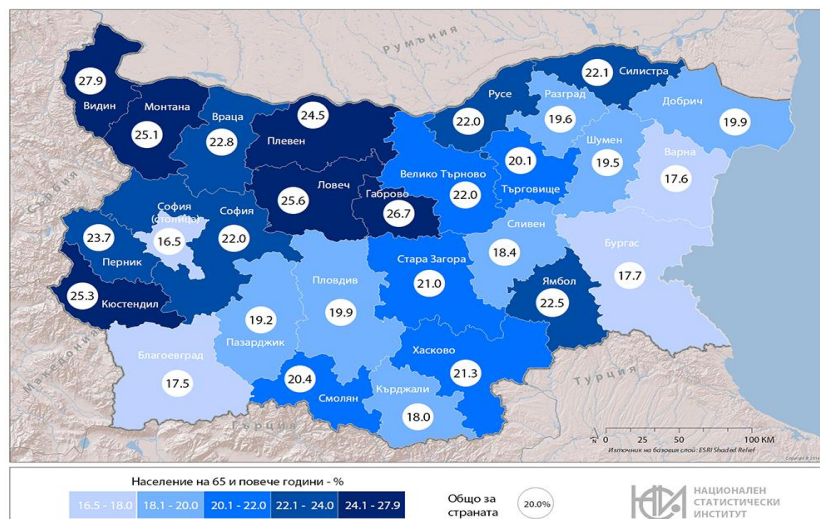
---

¹ При международните сравнения данните за държавите от Европейския съюз се отнасят за 2013 г.; източник: сайт на Евростат - <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>.

Графика № 1: Разпределение на населението по възраст и пол

В регионален аспект, делът на лицата на 65 и повече навършени години е най-висок в областите Видин (27.9%), Габрово (26.7%) и Ловеч (25.6%). Общо в седемнадесет области този дял е над 20% от населението на областта. Най-нисък е делът на възрастното население в областите София (столица) - 16.5%, Благоевград - 17.5%, Варна и Бургас - съответно 17.6% и 17.7%.

Фиг. № 1: Относителен дял на населението на 65 и повече навършени години към 31.12.2014 г. по области

Процесът на остаряване на населението е характерен за повечето страни в Европейския съюз. В началото на 2014 г. общо за ЕС-28 относителният дял на населението на 65 и повече навършени години е 18.5% или с 0.3 процентни пункта повече спрямо предходната година. Най-висок е този дял в Италия (21.4%), следвана от Германия (20.8%) и Гърция (20.5%). Най-нисък е делът на възрастното население в Ирландия - 12.6%.

Към 31.12.2014 г. децата до 15 години са 998 196, или 13.9% от общия брой на населението, като спрямо 2013 г. този дял се увеличава с 0.2 процентни пункта.

Относителният дял на населението под 15 години е най-висок в областите Сливен - 18.0% и Бургас - 15.2% от населението на областта. Общо в шестнадесет области този дял е под общия за страната, като най-нисък е в област Габрово - 11.3%, следвана от област Смолян - 11.5% и областите Перник и Кюстендил - съответно 11.8 и 11.9%.

Делът на най-младото население в ЕС-28 е 15.6%, като най-нисък е в Германия (13.1%), България (13.9%) и Италия (13.9%), а най-висок е в Ирландия (22.0%) и Франция (18.6%).

Броят на младите хора в страната на възраст от 15 до 29 г. към 31.12.2014 г. е 1 204 894 души или 16.73% от общия брой на населението в България, което показва спад с 0.4% в сравнение с 2013 г. (17.13%).

Към 31.12.2014 г. общият коефициент на възрастова зависимост² е 51.2%, или на всяко лице в зависимите възрасти (под 15 и над 65 години) се падат по-малко от две лица в активна възраст. За сравнение, през 2013 г. този коефициент е бил съответно 50.0%.

Това съотношение е по-благоприятно в градовете - 46.2%, отколкото в селата - 66.6%. Общо в двадесет и две области на страната този показател е над 50.0%, като най-неблагоприятно е съотношението в областите Видин (66.8%), Ловеч (63.6%) и Монтана (62.4%), а най-благоприятно - в областите София (столица) - 43.1%, Благоевград - 46.5% и Смолян - 46.7%.

Остаряването на населението води до повишаване на неговата средна възраст, която бележи покачване в сравнение с 2013 г. от 43.0 на 43.2 години.

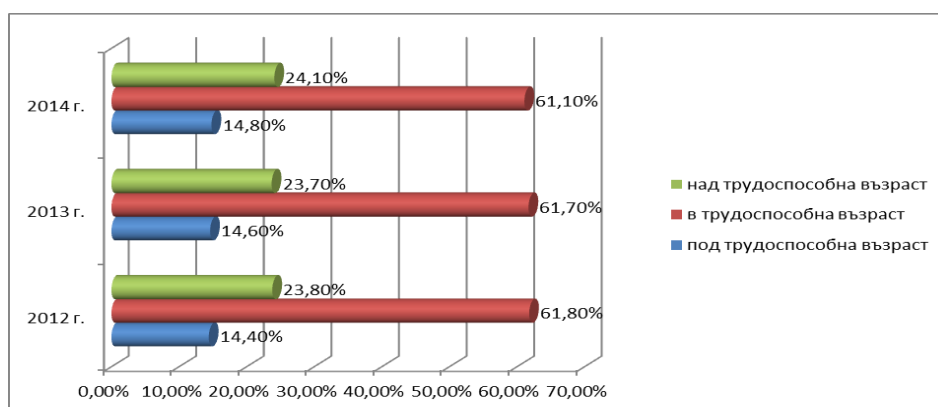
---

² Коефициентът на възрастова зависимост показва броя на лицата от населението в „зависимите“ възрасти (населението под 15 и на 65 и повече навършени години) на 100 лица от населението в „независимите“ възрасти (от 15 до 64 години). Изчислява се в проценти.

Процесът на остаряване се проявява както в селата, така и в градовете, като в градовете средната възраст на населението е 42.1 години, а в селата - 46.0 години.

Тенденцията на остаряване на населението води до промени и в неговата основна възрастова структура. Влияние върху съвкупностите на населението (в категориите под, във и над трудоспособна възраст) оказват както остаряването на населението, така и законодателните промени³, регламентиращи възрастовите граници при пенсиониране. За 2014 г. тези граници за населението в трудоспособна възраст се запазват, каквито са били през 2013 г. - до навършването на 60 години и 8 месеца за жените и 63 години и 8 месеца за мъжете.

Населението в трудоспособна възраст към 31.12.2014 г. е 4 403 хил. души, или 61.1% от населението на страната, като мъжете са 2 310 хил., а жените - 2 093 хиляди. Броят на трудоспособното население намалява с над 68 хил. души или с 1.5% през 2014 г. спрямо предходната година. Към края на 2014 г. над трудоспособна възраст са 1 734 хил. души или 24.1%, а под трудоспособна възраст - 1 065 хил. души или 14.8% от населението на страната.

Графика № 2: Процент на населението под, във и над трудоспособна възраст

Възпроизводството на трудоспособното население се характеризира чрез коефициента на демографско заместване, който показва съотношението между броя на влизащите в трудоспособна възраст (15 - 19 г.) и броя на излизащите от трудоспособна

³ Възрастовите граници за разпределение на населението по категориите под, във и над трудоспособна възраст са определени съгласно Наредбата за пенсиите и осигурителния стаж, приета с Постановление № 30 на МС (ДВ, бр. 21/17.03.2000 г.). Според последните изменения в Наредбата горната граница за населението в трудоспособна възраст се увеличава с 4 месеца всяка година до навършване на 65 години за мъжете и 63 години за жените.

възраст (60 - 64 г.). Към 31.12.2014 г. това съотношение за страната като цяло е 62. Това съотношение е най-благоприятно в областите Сливен – 78, Пазарджик – 71, Търговище и Шумен – по 68. Най-нисък е този показател в областите Смолян и Габрово, където 100 лица, излизащи от трудоспособна възраст, се заместват от 47, влизащи в трудоспособна възраст.

II. Териториално разпределение на населението

Към 31.12.2014 г. в градовете живеят 5 267 480 души или 73.1%, а в селата – 1 934 718 души или 26.9% от населението на страната.

Към края на 2014 г. населените места в България са 5 266, от които 257 са градове и 5 009 са села. Разпределението на населението по населени места в края на годината е резултат от една страна от неговото естествено и механично движение, а от друга - от административните промени в селищната структура на страната. През 2014 г. с решения на Министерския съвет са закрити две населени места, като едното е присъединено към другото населено място.

Към края на 2014 г. страната е разделена на 6 статистически района, 28 области и 264 общини.

Статистически райони

Близо половината от населението на страната (49.6%) живее в Югозападния и Южния централен район, като тяхното население е съответно 2 125 000 (29.5%) и 1 446 000 души (20.1%). Югоизточният и Североизточният район са следващите по брой на населението – съответно с 1 059 000 или 14.7%, и 950 000 души или 13.2% от населението на страната. В Северния централен район живеят 826 000 души, а в Северозападния – 797 000 души или съответно 11.5% и 11.1% от населението на страната.

През 2014 г. и в шестте статистически района населението намалява спрямо 2013 г., като най-голямо е намалението в Северозападния – с 1.6%, а най-малко в Югозападния район – с 0.1%.

Области

Най-малка по брой на населението е област Видин, в която живеят 93 361 души, или 1.3% от населението на страната, а най-голяма е област София (столица) – 1 316 557 души (18.3%). В шестнадесет области населението е под 200 000 души и общо в тях

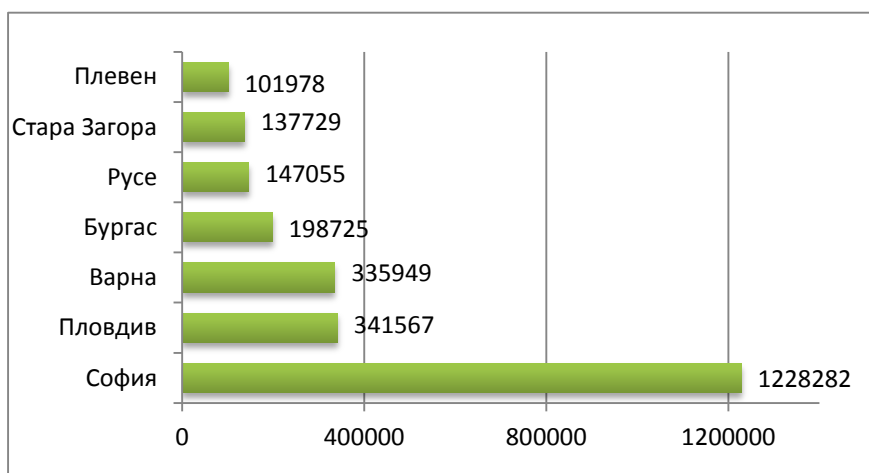
живеят 30.6% от населението на страната. С брой на населението от 200 000 до 300 000 души са шест области, които обхващат 20.5% от населението на страната. Шест са и областите с брой на населението над 300 000 души, като в първите три от тях - София (столица), Пловдив и Варна, живее повече от една трета от населението на страната (34.2%).

Две са областите, чието население се увеличава през 2014 спрямо 2013 г. - София (столица) с 0.5% и Кърджали с 1.0%. При всички останали области има намаление на населението, като то е най-голямо за областите Видин - 2.2% и Смолян - 1.9%.

Общини

Разпределението на населението е неравномерно и по общини. В 66 общини с население под 6 000 души живее едва 3.5% от населението на страната. В същото време в деветте общини с население над 100 000 души живее 40.2% от населението на страната. Най-голяма по брой на населението е община Столична (1 316 557), следват общините Варна (344 775) и Пловдив (341 567). Най-малката община в страната е Трекляно – 625 души.

Към края на годината населените места без население са 164. Най-голям брой населени места без население има в областите Габрово, Велико Търново и Кърджали - съответно 61, 57 и 11. В 1 135 (21.6%) населени места живеят от 1 до 49 души включително. С население над 100 хил. души са седем града в страната, в които живеят 34.6% от населението на страната.

Графика № 3: Градове с население над 100 000 жители към 31.12.2014 г.

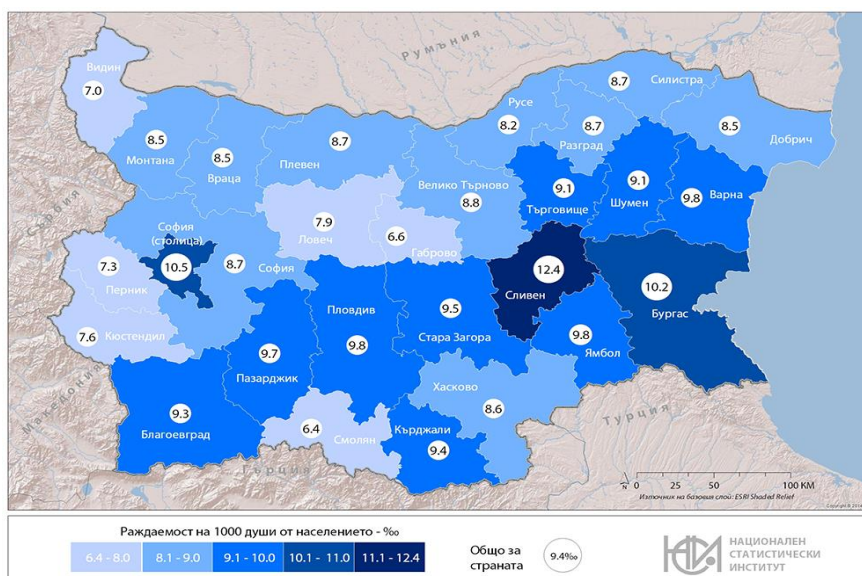
III. Раждаемост

През 2014 г. в страната са регистрирани 68 083 родени деца, като 67 585 (99.3%) от тях са живородени. В сравнение с предходната година броят на живородените се увеличава с 1 007 деца, или с 1.5%.

Коефициентът на обща раждаемост⁴ през 2014 г. е 9.4‰, а през предходните 2013 г. и 2012 г. той е бил съответно 9.2‰ и 9.5‰. В градовете и селата живородени са съответно 50 704 и 16 881 деца. Коефициентът на раждаемост в градовете е 9.6‰, а в селата – 8.7‰.

Броят на живородените момчета (34 735) е с 1 885 по-голям от този на живородените момичета (32 850), или на 1 000 родени момчета се падат 946 момичета.

Коефициентът на раждаемост общо за ЕС-28 през 2013 г. е 10.0‰ по данни на Евростат. Най-високо равнище на раждаемост от европейските страни има Ирландия – 15.0‰, следват Франция (12.4‰) и Обединеното кралство (12.1‰). Равнището на раждаемостта в България е малко над нивото на раждаемостта в Испания и Румъния – по 9.1‰, както и в Унгария – 9.0‰. С най-нисък коефициент на раждаемост в Европейския съюз са Германия, Гърция и Италия - по 8.5‰.

Фиг. № 2: Коефициент на раждаемост по области през 2014 г.

⁴ Брой живородени деца на 1 000 души от средногодишния брой на населението през годината

В регионален аспект в България най-висока е раждаемостта в областите Сливен - 12.4‰, София (столица) - 10.5‰ и Бургас - 10.2‰. Освен в тези три области, по-висока от общата за страната е раждаемостта в областите Варна, Ямбол и Пловдив - по 9.8‰, следвани от Пазарджик, Стара Загора и Кърджали - съответно 9.7‰, 9.5‰ и 9.4‰. Във всички останали области раждаемостта е по-ниска от средната за страната, като най-ниски стойности се наблюдават в областите Смолян (6.4‰), Габрово (6.6‰) и Видин (7.0‰).

Броят на жените във фертилна възраст (15 - 49 навършени години) или размерът на родилните контингенти и тяхната плодовитост оказват съществено влияние върху равнището на раждаемостта и определят характера на възпроизводството на населението. Броят на жените във фертилна възраст към 31.12.2014 г. е 1 580 000, като спрямо предходната година той намалява с над 21 000.

Съществено значение за намалението на раждаемостта оказват и измененията във възрастовата структура на родилните контингенти. Близо 90% от ражданията се осъществяват от жените на възраст от 15 до 34 г., които през 2014 г. са 818 000 и са намалели спрямо 2013 г. с 2.6%. Броят на жените в тази възрастова група намалява основно поради по-малкия брой момичета, които влизат във фертилна възраст и емиграционните процеси.

През 2014 г. броят на децата, родени от майки под 18 г., е 3 130 и спрямо 2013 г. намалява със 124 деца. Запазва се тенденцията на увеличаване на броя на децата, родени от жени на възраст над 40 г. - от 1 276 през 2013 г. на 1 517 през 2014 г.

Тоталният коефициент на плодовитост⁵ е един от основните показатели, характеризиращи плодовитостта на жените. През 2014 г. средният брой живородени деца от една жена е 1.52. За сравнение, през 2013 г. той е бил 1.48 деца.

Средната възраст на жените при раждане на първо дете се увеличава от 26.5 години през 2013 г. на 26.7 години през 2014 г. Увеличава се и средната възраст на жените при сключване на първи брак – от 27.3 през 2013 г. на 27.5 години през 2014 г. При сравняване на двата показателя се очертава обща тенденция – раждането на първо дете предхожда сключването на брак.

---

⁵ Среден брой живородени деца, които би родила една жена през целия си фертилен период съобразно повъзрастовата плодовитост през отчетната година.

През 2014 г. са регистрирани 1 200 случая на многоплодни раждания, което е с 82 случая повече отколкото през 2013 г. При 1 185 от случаите са родени по две деца, при 14 - по три, а в един случай са родени 4 деца.

От 1991 г. се наблюдава трайна тенденция на увеличаване на абсолютния брой на извънбрачните раждания, като до 2013 г. техният относителен дял постепенно нараства. През 2014 г. броят на живородените извънбрачни деца е 39 773, а делът им намалява до 58.8% (от 59.1% през 2013 г.) от всички живородени. Относителният дял на извънбрачните раждания в селата (67.8%) е по-висок, отколкото в градовете (55.9%). За 72.5% от извънбрачните раждания има данни за бащата, което означава, че тези деца най-вероятно се отглеждат в семейна среда от родители, живеещи в съжителство без брак.

В регионален аспект най-висок е относителният дял на извънбрачни раждания в областите Ловеч (76.3%), Видин (75.4%) и Сливен (73.1%). Този дял е над 50% във всички области на страната с изключение на Благоевград и Кърджали, където той е съответно 42.0 и 44.9%.

IV. Смъртност

Нивото на общата смъртност в България продължава да е твърде високо. Спрямо предходната година, броят на умрелите се увеличава с 4 607 случая или с 4.4%. Коефициентът на обща смъртност⁶ е 15.1%.

Смъртността сред мъжете (16.1 %) продължава да бъде по-висока в сравнение със смъртността сред жените (14.1%). През 2014 г. на 1 000 жени умират 1 082 мъже. Продължават и силно изразените различия в смъртността сред градското и селското население. Коефициентът на смъртност е по-висок в селата (21.6%), отколкото в градовете (12.7%).

През 2014 г. в страната са починали 517 деца на възраст до една година, а коефициентът на детска смъртност⁷ е 7.6% (през 2013 г. - 7.3%).

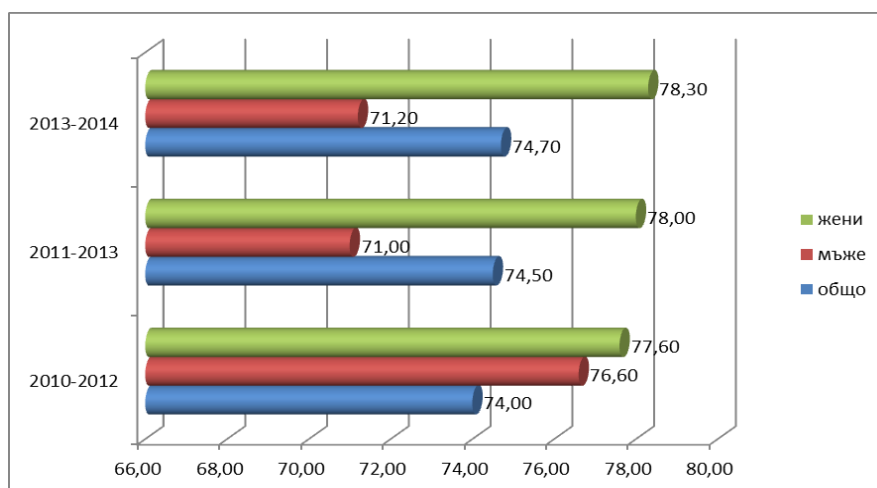
Средната продължителност на предстоящия живот⁸ общо за населението на страната, изчислена за периода 2012 - 2014 г., е 74.7 години и спрямо предходния период тя се увеличава с 0.2 г.

---

⁶ Брой умрели лица на 1 000 души от средногодишния брой на населението

⁷ Брой умрели деца на възраст под 1 година на 1 000 живородени

⁸ Предварителни данни на НСИ

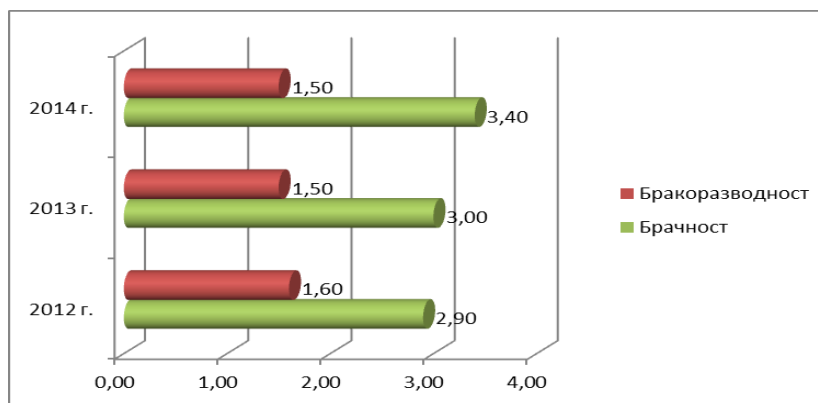
Графика № 4: Средна продължителност на предстоящия живот по пол и периоди

Средната продължителност на живота при мъжете е 71.2 г., докато при жените е със 7.1 години по-висока - 78.3 години. Средната продължителност на предстоящия живот е с 2.7 години по-висока за населението в градовете (75.5 г.), отколкото за населението в селата (72.8 г.).

V. Бракове и разводи

Регистрираните юридически бракове през 2014 г. са 24 596 – с 2 653 повече спрямо предходната година. От всички регистрирани бракове 76.3% (18 756) са сред населението в градовете, докато в селата са сключени 5 840 брака. Коефициентът на брачност⁹ е 3.4‰, като за сравнение през 2013 г. той е бил 3.0‰.

⁹ Брой сключени бракове на 1 000 души от населението

Графика № 5: Коефициенти на брачност и бракоразводност (На 1 000 души)

През 2014 г. средната възраст при сключване на първи брак за мъжете и жените е съответно 30.6 и 27.5 години. Спрямо предходната година средната възраст се увеличава с 0.3 години при мъжете и с 0.2 години при жените. Областта с най-много бракове на 1 000 души от населението е Кърджали (4.8%), следвана от областите Търговище (4.5%), Разград и Добрич - по 4.3%. Най-нисък е коефициентът на брачност в областите Видин - 1.7% и Враца - 2.0%.

Броят на разводите през 2014 г. е 10 584 и е с 324 по-малък от този през 2013 г. От всички прекратени бракове 82.0% се отнасят за населението в градовете. Най-голям е дялът на браковете, прекратени по „взаимно съгласие“ (62.6%), следват причините „несходство в характерите“ (27.4%) и „фактическа раздяла“ (7.5%).

През 2014 г. средната продължителност на брака до неговото прекратяване е 15.1 години.

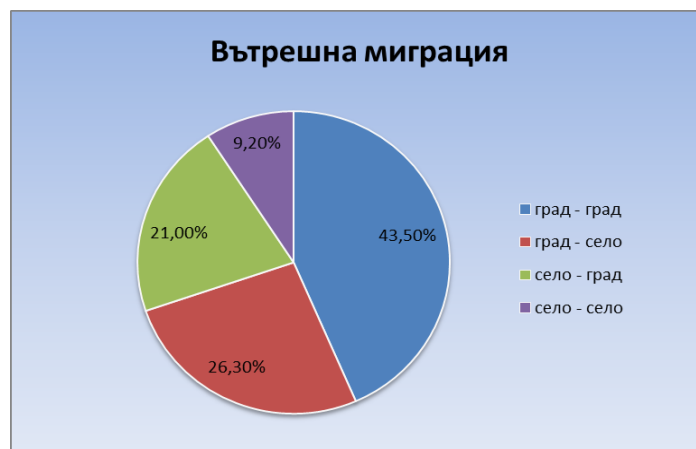
VI. Вътрешна и външна миграция на населението

През 2014 г. в преселвания между населените места в страната са участвали 94 520 лица. От всички, които са променили своето обичайно местоживееене вътре в страната, 45.7% са мъже, а 54.3% - жени.

По отношение на възрастовата структура, с най-голям относителен дял сред преселващите се са лицата във възрастовата група 20 - 39 г. (35.8%), следвани от лицата под 20 години (25.3%). Значително по-малък е дялът на 40 - 59-годишните (17.2%) и на тези на 60 и повече навършени години (21.7%).

Най-голямо териториално движение има по направлението „град - град“ (43.5%). Значително по-малки по брой и относителен дял са миграционните потоци по

направлението „село - село“ (9.2%). Относителният дял на преселилите се от градовете в селата (26.3%) е по-голям, отколкото в обратното направление - „село - град“ (21.0%).

Графика № 6: Относителен дял на вътрешната миграция по направления през 2014 г.

В резултат на преселванията между градовете и селата, населението на градовете е намаляло с 5 017 души, респективно с толкова се е увеличило населението в селата.

От преселващите се в страната за свое ново местоживееие най-голям брой са избрали област София (столица) - 17 807 души. Областите с най-големи относителни дялове в миграционния поток към област София (столица) са София - 9.6%, Благоевград - 6.8%, Пловдив - 5.9%, Враца - 5.2 % и Варна - 5.1%. Най-малко преселили се в столицата има от областите Разград и Силистра - по 0.8%.

През 2014 г. 28 727 души са променили своя настоящ адрес от страната в чужбина, като 54.8% от тях са мъже. На възраст между 20 - 39 г. са 55% от емигрантите. Във възрастовата група 40 - 59 години относителният им дял е 25.8%. Най-младите емигранти (под 20 г.) са 12.6%, а тези на 60 и повече навършени години - 6.6% от всички емигранти.

Най-предпочитани от емигрантите дестинации са Германия (19.6%), Обединеното кралство (16.1%) и Испания (15.1%).

Потоъкът на имигрантите, т.е. лицата, които са сменили местоживееенето си от чужбина в България, включва български граждани, завърнали се в страната, както и граждани на други държави, получили разрешение или статут за пребиваване в страната. През 2014 г. 26 615 лица са променили своето обичайно местоживееие от чужбина в България. Относителният дял на мъжете е 55.3%, а на жените - 44.7%.

Сред дошлите да живеят в страната 35.1% са във възрастовата група 20 - 39 години, а 28.1% са на възраст 40 - 59 г. Най-младите имигранти (под 20 години) са 18.4%, а най-възрастните - на 60 и повече години - 18.5%.

Най-висок е дялът на имигрантите от Турция (26.5%), Сирия (22.6%) и Руската федерация (15.2%).

VII. Естествен и механичен прираст на населението

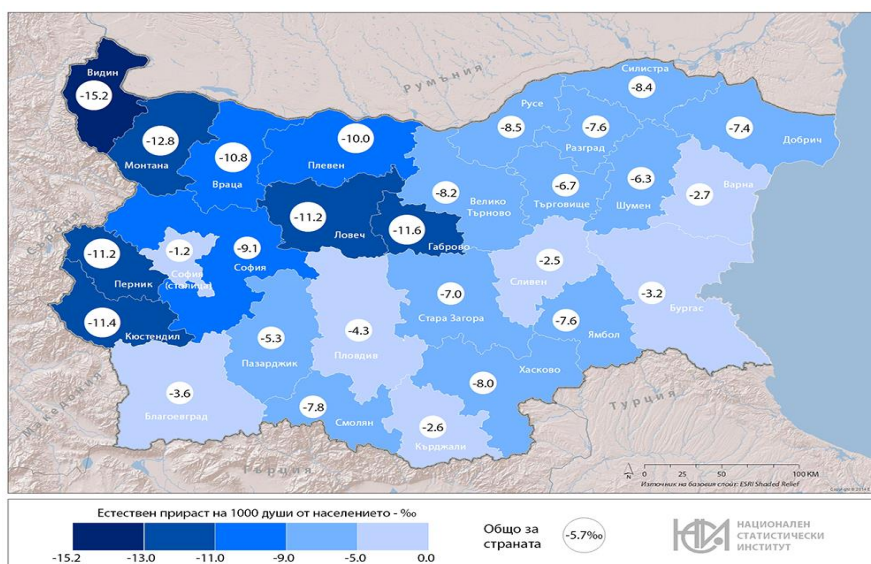
Основните фактори, които влияят върху измененията в броя и структурите на населението, са демографските процеси - раждаемост, смъртност и миграция. Броят и структурите на населението се определят от размерите и интензивността на неговото естествено и механично (миграционно) движение.

Разликата между живородените и умрелите представлява естественият прираст на населението. След 1990 г. демографското развитие на страната се характеризира с отрицателен естествен прираст на населението. През 2014 г., в резултат на отрицателния естествен прираст, населението на страната е намаляло с 41 367 души, като коефициентът на естествения прираст е минус 5.7‰¹⁰. Коефициентът на естествения прираст в градовете е минус 3.1‰, а в селата - минус 12.9‰, или намалението на населението в страната, в резултат на естествения прираст, се дължи предимно на негативните демографски тенденции в селата.

През 2014 г. всички области в страната имат отрицателен естествен прираст. С най-малки по стойности коефициенти на отрицателен естествен прираст са областите София (столица) (-1.2‰), Сливен (-2.5‰) и Кърджали (-2.6‰). С най-голямо намаление на населението е област Видин (-15.2‰), следвана от областите Монтана (-12.8‰) и Габрово (-11.6‰). Над минус 10.0‰ е и естественият прираст в областите Плевен, Враца, Ловеч, Кюстендил и Перник.

---

¹⁰ Разлика между броя на живородените и броя на умрелите на 1 000 души от средногодишния брой на населението

Фиг. № 3: Естествен прираст на населението през 2014 г. по области (на 1 000 души)

Петнадесет страни имат положителен естествен прираст, като най-висок е този показател в Ирландия (8.6‰), Кипър (4.9‰) и Люксембург (4.2‰). Освен нашата страна, с високи стойности на отрицателен естествен прираст на населението са Латвия (-4.0‰), Литва (-3.9‰), Унгария (-3.8‰) и Румъния (-3.2‰). По-високи от минус 2.0‰ са и стойностите на естествения прираст в Германия, Хърватия и Португалия.

Съществено влияние върху броя и структурите на населението оказва и механичният прираст¹¹ (нетното салдо от външната миграция), който също е отрицателен - минус 2 112 души. Намалението на населението в резултат на външната миграция, измерено чрез коефициента на нетна миграция, е -0.3‰¹².

През 2014 г. седем области имат положителен механичен прираст: Кърджали (12.1‰), София (столица) (6.5‰), Бургас (2.5‰), Варна (2.1‰), Хасково (1.0‰), Пловдив и Стара Загора - по 0.5‰. С най-голямо намаление на населението, в резултат на отрицателния механичен прираст, са областите Смолян (-11.6‰), Враца (-7.4‰) и Видин (-7.0‰).

¹¹ Той се формира като разлика между броя на заселилите се и изселилите се от страната.

¹² Данни на НСИ

ПРИОРИТЕТ I:
НАСЪРЧАВАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКАТА АКТИВНОСТ И КАРИЕРНОТО
РАЗВИТИЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА

1.1 МЛАДИ ХОРА, ПРЕЖДЕВРЕМЕННО НАПУСНАЛИ ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СИСТЕМА

1.1.1 Състояние на изследвания индикатор

Съгласно Препоръка на Съвета на Европейския съюз, като „преждевременно напуснали училище” се определят лицата между 18 и 24 години, завършили основно образование или по-ниска образователна степен. По данни на Националния статистически институт (НСИ) за 2014 г., дялът на преждевременно напусналите образователната система е 12,9% от всички учащи. През учебната 2013/2014 г. броят на учениците във всички училища е 751 001. В сравнение с предходната година броят им намалява с 393. Наблюдава се по-малко от 1% намаление на броя ученици в училищата.

През учебната 2013/2014 г., по различни причини, училище са напуснали 17 794 ученици, от които 12 097 учащи в начално и основно образование.¹³

1.1.2 Анализ на състоянието

Причините, поради които младите хора напускат преждевременно системата на образование и обучение, са строго индивидуални. По информация на Министерство на образованието и науката, най-честите причини за напускане на учениците са: отсъствия, слаб успех, както и социални и семейни причини. Според данните на НСИ, причините за напускане най-често са: нежелание (2 511 ученици), семейни причини (7 908 ученици) или заминаване в чужбина (6 093 души).

Проведеното през 2014 г. Национално представително изследване¹⁴ установи някои постоянно повтарящи се тенденции. В сравнение с други млади хора, децата на родители с ниско равнище на образование и неравностойно социално положение е по-

---

¹³ Данни на НСИ

¹⁴ Национално представително изследване на тема „Установяване на ефекта от политиките за младежта върху младите хора в страната”, проведено през 2014 г. от „Институт за социални изследвания и маркетинг МБМД“ по поръчка на Министерството на младежта и спорта

вероятно да напуснат образователната система преди да завършат степен на средното образование.

Младежите, които са спрели да учат преди да завършат средно образование, са посочили като водещи три причини: нежеланието за учене (47.8%), липсата на финансови средства за обучение (32.3%), а 19.9% са прекъснали по семейни причини.¹⁵

Графика № 7: Причини за прекъсване на средно образование

Според респондентите, участващи в изследването, практиката институциите да проявяват особен интерес към причините за прекъсване е слабо застъпена. Данните сочат, че в най-честия случай, при близо три четвърти (72%) от младежите, никой не ги е потърсил след прекъсване, а училищен представител се е обърнал едва към 28% от прекъсналите образованието си младежи.

Етнокултурните различия също могат да бъдат посочени като причина за отпадане от образователната система. Действащите вътрешно-групови норми и натискът на етнокултурните традиции сред уязвимите етнически общности и групи предопределят специфичните причини за преждевременно напускане на училище: отсъствие на познавателна мотивация, ниска степен на готовност за училище, липса на мотивация у родителите за получаване на образование от децата им и др.¹⁶

Причините за отпадане от училище и непълното обхващане от националната образователна система на децата и младите хора в задължителна училищна възраст са комплексни и положителната промяна на състоянието на тези явления изисква

¹⁵ Национално представително изследване на тема „Установяване на ефекта от политиките за младежта върху младите хора в страната”, проведено през 2014 г. от „Институт за социални изследвания и маркетинг МБМД“ по поръчка на Министерството на младежта и спорта

¹⁶ Българско списание за образование, бр. 2/2014г., Милена Димитрова; Литература: „Причини за отпадане на децата от училище в България“

прилагане на комплексни мерки и добра координация между институциите от няколко различни сектора, на всяко от нивата на управление - национално, регионално, местно и училищно.

1.1.3 Предприети мерки

Министерството на образованието и науката изготвя стратегия за превенция и преодоляване на отсъствията от училище и на ранното напускане на системата, както и план за действие, в зависимост от конкретните условия и трудности във всяко училище.

През 2014 г. са осъществени редица съвместни дейности с родителите за преодоляване на проблема с отсъствията на учениците и непосещаването на училищни занятия – своевременно информиране на родителите за отсъствията и успеха на учениците, тематични срещи с родители по проблемите на отговорността за възпитанието и образованието на децата и общите задължения на родителите, както и посещения на класните ръководители и възпитателите по домовете на учениците, които са отсъствали от училище повече от 5 последователни дни без причина. Също така са организирани и проведени ежеседмични консултации със семействата или лицата, които се грижат за учениците, а родители са се включвали в различни училищни мероприятия.

В периода са извършени и дейности, с цел предотвратяване на отпадането от училище, като: включване на учениците в занимания по интереси, индивидуална работа от страна на учителите и класните ръководители със застрашените от отпадане, работа на училищната комисия по превенция, разговор на учениците с комисията за работа с проблемни деца. На застрашените ученици е осигурен достъп до спортната база на училищата, компютърните кабинети и библиотеките, провеждани са разговори с тях от страна на педагогическите съветници и психолозите в училище. С цел социализиране на децата и учениците, за които българският език не е майчин, са осъществени действия, свързани с приобщаване към училищния живот и намиране на социални посредници, на които децата и младежите вярват, за да се постигне по-голяма посещаемост в училище.

Идентифицирана е необходимостта от осигуряване на единна и надеждна база данни и осъществяване на политики на всички нива, за да бъдат адекватно посрещнати специфичните предизвикателства на различните равнища – областно, общинско и училищно. Предприети са редица мерки с цел гарантиране на индивидуалния подход към всеки отделен случай на преждевременно напускане на

училище: картотекиране на учениците в риск с цел превенция за задържането им в училище; изграждане на постоянни училищни комисии по обхващане и задържане на подлежащите на задължително обучение ученици; полагане на допълнителни грижи от „приемни учители“ в съответствие с изготвено от училищната комисия и утвърдено от Педагогическия съвет поименно разпределение на съответните приемни учители. Изпратени са уведомителни писма до дирекция „Социално подпомагане“ за учениците, допуснали повече от пет неизвинени отсъствия в рамките на един месец. Също така кметовете по населени места са уведомени с писма за имената на учениците, прекъснали посещението на училище за повече от 20 последователни учебни дни¹⁷.

През 2014 г. учениците в страната са включени в дейности по национални програми и проекти. Проект BG051PO001-4.1.05 „Образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства“ (по ОП РЧР) е обхванал 7 692 ученици, с цел превенция на отпадането от училище. В рамките на операцията са се изпълнили 154 проекта, които подпомагат социалната и трудова реализация на децата и учениците от етническите малцинства. Проведените допълнителни занимания с децата и учениците, за които българският език не е майчин, са засилили тяхната мотивация за участие в образователния процес. По схемата са били сключени 154 договора, като общият бюджет за периода 2011 – 2015 г. възлиза на 22 207 222 лв.

Продължава реализацията и на проект по Национална програма „С грижа за всеки ученик“, модул 3 „Осигуряване на допълнително обучение на учениците за повишаване на нивото им по общообразователна подготовка“. Общият бюджет на тази програма е 3 000 000 лв., като за модул 3 са отпуснати 500 000 лв. Целта на проекта е повишаване качеството на образователния процес, чрез осигуряване на диференцирана грижа към личностното развитие на децата и учениците според индивидуалните и образователните им потребности. Третият модул на проекта финансира организиране на допълнително обучение на ученици от началния етап на основното образование по български език и литература и по математика. Продължава и изпълнението на Проект „УСПЕХ“ по схемата BG051PO001 - 4.2.05 „Да направим училището привлекателно за младите хора“. В рамките на проекта, Министерството на образованието и науката отпуска средства на училищата (на база брой ученици по одобрените заявления на училищата), с цел осмисляне на свободното време на учениците в държавните и общинските училища, включително на ученици с

---

¹⁷ Информация от Център за информационно осигуряване на образованието

идентифицирана нужда от специфична подкрепа, както и на ученици в риск от отпадане и/или с прояви на агресия и/или насилие, чрез участие в извънкласни и извънучилищни дейности.

Сред реализираните мерки са и проекта по Национална програма „На училище без отсъствия”, чиято цел е намаляване на броя на свободните часове и намаляване на отсъствията на учениците, чрез коректното им отразяване в училищната документация.

През 2014 г. са предприети и мерки, свързани с подпомагане на ученици от социално слаби семейства с учебници, учебни помагала, дрехи и обувки, чрез събрани средства от благотворителни мероприятия и спонсорства. Проведени са инициативи, свързани със здравно и гражданско образование в часа на класа, изнесени са беседи по теми, свързани със стреса и трафика на хора.

1.2 МЛАДЕЖИ, ЗАВЪРШВАЩИ ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ

1.2.1. Състояние на изследвания индикатор

През учебната 2014/2015 година, по данни на НСИ, общият брой на студентите в България, записани в образователно-квалификационни степени „професионален бакалавър”, „бакалавър”, „магистър” и образователна и научна степен „доктор” възлиза на 278 953 души (от които 42 809 души са в частните висши училища), а по данни на Центъра за информационно обслужване на образованието (ЦИОО) общият брой е 256 952 души¹⁸.

Статистиката на НСИ отчита, че завършилите образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър” през 2014 г. са 3 156 студенти, а по данни на ЦИОО са 3 145 лица. В степени „бакалавър“ и „магистър“ са се дипломирали 58 854 лица по данни на НСИ, а по данни на ЦИОО – 59 830 лица. НСИ отчита 1 363 души, придобили образователна и научна степен „доктор”, а ЦИОО - 1 082 души.

Данните от проведеното национално представително изследване¹⁹ сочат, че образователният статус на младите хора е сравнително висок – 20.7% имат висше

---

¹⁸ Данните на НСИ обхващат всички акредитирани висши училища (колежи, университети и специализирани висши училища), съгласно Закона за висшето образование и частните духовни висши училища, създадени по реда на Закона за вероизповеданията. Данните на МОН и ЦИОО обхващат 51 висши училища, без духовните висши училища, създадени по реда на Закона за вероизповеданията.

¹⁹ Национално представително изследване на тема „Установяване на ефекта от политиките за младежта върху младите хора в страната”, проведено през 2014 г. от „Институт за социални изследвания и маркетинг МБМД“ по поръчка на Министерството на младежта и спорта

образование, а повече от половината (52.3%) – средно. Повече от една пета (21.8%) са завършили основно образование. Ниски са дяловете на завършилите само начално и на младежите без никакво образование (общо 5.2%). През последните години нараства относителният дял на младите с висше образование за сметка на тези със средно. Същевременно е тревожно макар и слабо повишение на дела на младите без образование.

Графика № 8: Степен на образование на младежи 15-29 г.

1.2.2. Анализ на състоянието

По данни на НСИ през учебната 2014/2015 година общият брой на студентите в България, записани в образователно-квалификационни степени „професионален бакалавър”, „бакалавър” и „магистър”, намалява с 4 903 студенти в сравнение с предходната година. Наблюдава се спад от почти 2% на записаните студенти. Докато при образователно-научна степен (ОНС) „доктор“ се наблюдава повишаване на броя в сравнение с предходната година с 562 души (8.5%). Данните на ЦИОО показват за всички степени увеличение с 5% (13 304 души).

Според данните на НСИ през 2014 г. при завършилите образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър” се забелязва намаление с почти 9%. Сравнявайки данните на завършилите в степен „бакалавър” и „магистър” през 2012/2013 година с тези от 2013/2014 година се отчита намаление с 2 905 души, което е около 5% и съответно придобилите ОНС „доктор” са с 161 души по-малко, което е около 13%.

Най-висок е броят на обучаващите се в редовна форма на обучение 190 271, следван от задочната форма на обучение 68 554 души и на последно място е дистанционната форма на обучение с 13 511 души.

Графика № 9: Брой обучаващи се, според формата на обучение

Разпределението по тесни области на образование сочат, че през учебната 2013/2014 г. най-много от студентите се обучават в областите „Стопански науки и администрация“, „Технически науки и технически професии“ и „Подготовка на учители и науки за образованието“.

През учебната 2014/2015 г. студентите, които са български граждани в университети и специализирани висши училища, са 260 832, (96 % от общия брой студенти). В сравнение с учебната 2013/2014 г. техният брой намалява с 5 377, докато броят на чуждестранните студенти се увеличава с 474 души и е 11 504 в сравнение с 2013 г. (11 030 души).

По данни на НСИ, от общия брой чуждестранни студенти у нас, най-голям продължава да е броят на студентите от Турция - 3 094 души, следван от тези от Гърция – 2 925 души и от Украйна – 522 души, които изпреварват Македония (507 души). Броят на студентите от Турция и Македония е намалял в сравнение с предходната година, докато броят на студентите от Гърция се е увеличил с над 16% в сравнение с 2013 г. Забелязва се и голям брой на студенти от Кипър, Сърбия, Молдова и Русия.

Графика № 10: Чуждестранни студенти в България

По данни на НСИ, през 2014 г. у нас се обучават 6 617 докторанти. В сравнение с предходната година, когато те са били 6 055, броят им се е увеличил с 562 души, което е с над 8%. Почти 98% са в държавни висши училища и научни организации. В редовна форма на обучение са 3 412, в задочна форма – 1 567, а 1 638 докторанта са в самостоятелна форма на обучение.

1.2.3. Предприети мерки

В изпълнение на своите приоритети и ангажименти през 2014 г. Министерството на образованието и науката изготви „Стратегия за развитие на висшето образование в Република България” (2014 – 2020) и План за действие към нея. Двата документа са приети от Министерски съвет с Решение № 683 от 02.10.2014 г. за предложение до Народното събрание за приемането им. Една от заложените цели в стратегическия документ е подобряване на достъпа и увеличаване дела на завършилите висше образование (достигане на равнище от 36% завършили висше образование на възраст между 30 и 34 години през 2020 г.).

В рамките на този приоритет са проведени дейности по следните схеми на ОП рчр²⁰:

- BG051PO001-3.1.07 „Актуализиране на учебните програми във висшето образование в съответствие с изискванията на пазара на труда”, в рамките на която са създадени условия за пряка връзка между институциите за висше образование и ръководствата на работодателски организации, големи предприятия и ключови експерти, които активно са работили в партньорство през изминалата година за

²⁰Данни от МОН

модернизирани на голяма част от образователните програми в системата на висшето образование. По операцията са сключени общо 52 договора, чието изпълнение продължава и през 2015 г. 26 институции за висше образование са въвели нови учебни планове и програми през годината, а 13 269 студенти са обучени по актуализирани академични планове и програми. Общият бюджет на схемата възлиза на 11 571 996 лв. за периода 2013 – 2015 г.

- BG051PO001-4.3.04 „Развитие на електронни форми на дистанционно обучение в системата на висшето образование”. През 2014 г. 12 122 студенти са включени в програми за дистанционно обучение в рамките на 57 сключени договора. По този начин студентите получават възможност самостоятелно да планират и разработват свои гъвкави учебни пътеки, съобразени със собствените им образователни потребности. Друга осъществена цел е повишаването на професионалните компетентности в областта на висшето образование чрез прилагане на предоставените от дистанционната форма на обучение възможности, особено за тези специалисти, които повишават своите знания във важни за българската икономика отрасли, където има недостиг на специалисти. Чрез използване на съвременни технологии са обучени хора в неравностойно положение, както и са осигурени възможности за допълнително продължаващо обучение за възрастни в условията на преквалификация. Общият бюджет на схемата е в размер на 34 469 570 лв. за периода 2012 – 2014 г.

- BG051PO001-4.2.06 „Студентски стипендии” – проектът е в своята трета фаза на изпълнение. През отчетната година общо 50 690 студенти са получили стипендии и специални стипендии. По този начин е осигурена допълнителна финансова подкрепа на студентите. За учебните години 2012/2013, 2013/2014; 2014/2015 общият бюджет на операцията възлиза на 81 000 000 лв. Реализират се две основни дейности: предоставяне на студентски стипендии, които обхващат до 20% от студентите в редовна форма на обучение в съответното висше училище, класирани по успех и предоставяне на специални стипендии (награди) на студенти за добри резултати в обучението. Дейността обхваща до 30 % от студентите. Целта е съществуващата система за предоставяне на студентски стипендии да бъде допълнена с използването на финансиране от Европейския социален фонд.

1.3 ЗАЕТОСТ ПРИ МЛАДИТЕ ХОРА

1.3.1 Състояние на изследвания индикатор

Резултатите от наблюдението на работната сила на НСИ и основните показатели за икономическа активност на населението през 2014 г. показват, че се наблюдава тенденция на покачване на процента на заетите лица на възраст 15-29 г. спрямо предходната 2013 г. Броят на заетите млади хора на възраст от 15 до 29 г. през 2014 г. е 464 900, като се регистрира увеличение с 1 500 души спрямо 2013 г.

Коефициентът на заетост за младежите от 15 до 29 г. е 38.0%, с 1.3 процентни пункта по-висок спрямо 2013 г. В по-малката възрастова група 15-24 г. коефициентът на заетост при младежите е 20,7 %, което е намаление с 0,5 % спрямо предходната 2013 г. (21.2%). Ниският процент на заетост сред младите хора, особено във възрастовата група от 15 до 24 г. е резултат главно на ниската икономическа активност, тъй като те все още са в процес на получаване на тяхното образование и не работят по време на обучението си.

1.3.2 Анализ на състоянието

Според национално представителното изследване сред младите хора в страната, реализирано през 2014 г.²¹, половината от младите хора в България работят, като 6% от тях са заети частично, а останалите 44% са на пълна заетост.

Преобладаващият дял от работещите младежи е в белия сектор на икономиката – 65% и младежите са осигурени на пълната заплата, която получават. 14% са осигурени върху част от заплата си, като сумата е по-голяма от минималната работна заплата, а 14.5% са осигурени върху минималната). Едва 6.4% не са осигурени изобщо.

Що се отнася до профила на работещите младежи, най-голяма част от тях са заети в сферата на услугите (45%) и търговията (29%). 24% са се ориентирали към производството (в т.ч. земеделие) и строителството. Към професии, неизискващи квалификация, са се насочили 13% от участниците в допитването. По около една десета от младежите се разпределят в по-високо квалифицираните професии като аналитични специалисти: мениджър, счетоводител, учител, инженер (11%); техници и приложни специалисти: компютърен специалист, дистрибутор, автомонтъор, търговски

---

²¹ Национално представително изследване на тема „Установяване на ефекта от политиките за младежта върху младите хора в страната”, проведено през 2014 г. от „Институт за социални изследвания и маркетинг МБМД“ по поръчка на Министерството на младежта и спорта

представител (8%). Квалифицираните производствени работници сред младите са 10%, а 5 % от младежите заемат висши ръководни длъжности.

Според резултатите от изследването, общата удовлетвореност на младежите от работата им е сравнително висока - 85% са заявили, че са напълно или частично доволни. Едва около една осма от младежите (13%) споделят, че не харесват работата си. Тези данни са показател за по-скоро позитивна нагласа към работата сред заетите млади хора.

Графика № 11: Удовлетвореност на младежите от работата

Повечето запитани (54%) споделят, че са искали да се занимават с нещо друго и по-скоро случайно са започнали настоящата си работа. Други 41% са искали да се занимават с нещо сходно на това, което правят.

Сред младите преобладава по-скоро удовлетвореност от заплащането, която съответства на положителните нагласи към самите професии. Една пета (19%) са определено доволни, а 42% - донякъде удовлетворени от получаваните суми. Недоволните са общо 38%.

Практиката сред работещите младежи показва, че образованието често няма връзка с намерената работа. При 50% образованието няма нищо общо с работата, а при 25% - има някакво сходство. Близко една четвърт от заетите се занимават с нещо, пряко свързано с образованието им.

Забелязва се, че около две-трети от запитаните (63%) твърдят, че в населеното място, в което живеят, не могат да изкарат парите, които биха искали. Едновременно с това, едва 28% от тях вярват, че биха могли да изкарат тази сума в България. Това е предпоставка за слаба трудова мобилност в рамките на страната в търсене на по-добро заплащане.

Въз основа на разпространената практика да се работи в същото населено място, където живеят, потенциално отчетените намерения за преместване в друго населено място в страната биха могли да се разглеждат като важна предпоставка за бъдеща трудова мобилност. За съжаление повечето млади хора (68%) заявяват, че ще останат там, където живеят. Едва 12% категорично са решили да се преместят другаде, а 20% се колебаят.

Водещите причини за смяна на работното място са ниското заплащане, съкращенията и нередовното изплащане на заплати. Младите днес са по-активни при смяната на работата си. Средният брой пъти на смяна на работата е 2.49. Около четири пети от младежите (общо 82%) са по-склонни на този етап да останат на сегашното си работно място, като 34% категорично няма да сменят работата си в близко време, други 27% се колебаят и 21% заявяват, че имат намерение, но не в близко бъдеще. Все пак около една шеста (16%) предвиждат смяна, 9% търсят работа в момента, а други 7% планират да сменят работата си след няколко месеца.

Декларираният от младежите среден месечен доход възлиза на 402 лв. и е малко над средния доход на лице от домакинството, според данните на НСИ (средно 398 лв. за третото тримесечие на 2014 г.). Според доходите си, най-висок дял от младите хора попадат в групата с 201-400 лв. месечно на лице от домакинството (33%). Сравнително сходни дялове помежду си имат групите непосредствено под и над най-голямата – 17% споделят доход до 200 лв., а други 17% - между 401 и 600 лв. месечно на лице от домакинството. Доходи от над 600 лв. месечно на лице от домакинството имат 9% от младите. Традиционно висок дял от запитаните, в случая близо една четвърт (24.6%), отказват да разкрият доходите на домакинствата си.

1.3.3. Предприети мерки

През периода януари – декември 2014 г. продължава действието на схемите и проектите по ОП РЧР, по които са включени в обучение по ключови компетентности, професионална квалификация и/или са устроени на работа 75 580 младежи до 29 години (от тях 26 596 са младежи до 24 години). 9 493 младежи до 29 години са включени в програми и мерки за заетост, стажуване и чиракуване, финансирани със средства от държавния бюджет (от тях 5 125 са младежи до 24 години).

През 2014 г., със средства от държавния бюджет, се реализират специално насочените към младежи програми и мерки, включени в Националния план за действие по заетостта: програма „Старт на кариерата” и насърчителни мерки по Закона за

насърчаване на заетостта (чл. 36, ал. 1, чл. 36, ал. 2, чл. 36а, чл. 36б, чл. 41, чл. 41а), като в изпълнените проекти, съвместно със социални партньори, приоритетно се включват в обучение и заетост младежи до 29-годишна възраст.

През 2014 г. в Агенцията по заетостта е създадена организация за предоставяне на качествени услуги по заетост на регистрираните в бюрата по труда младежи, посредством следните действия:

- определени служители от бюрата по труда, регионалните служби по заетостта и Централна администрация на АЗ за координиране и изпълнение на НПИЕГМ;
- публикуван списък с имената и координатите за връзка на определените за работа с младежите служители на официалната интернет страница на АЗ;
- изготвена Инstrukция за работа на трудовите посредници с безработни младежи за реализиране на дейностите, включени в НПИЕГМ;
- методическо подпомагане на трудовите посредници за работа с Инstrukцията и подобряване качеството на обслужване на младежите; проведени обучения на трудовите посредници, психолозите и мениджърите на случай от дирекциите „Бюро по труда“ (ДБТ) за реализиране на дейностите, включени в НПИЕГМ;
- планирани и проведени специализирани трудови борси за младежи през 2014 г. в цялата страна;
- проведени допълнителни инициативи за популяризиране на Европейската гаранция за младежта (ЕГМ).

1.4 БЕЗРАБОТИЦА СРЕД МЛАДИТЕ ХОРА

1.4.1 Състояние на изследвания индикатор

Резултатите на НСИ от наблюдението на работната сила за 2014 г. показват, че коефициентът на безработица за младежите от 15 до 29 години е 17.7%, който е с 4.1 процентни пункта по-нисък спрямо 2013 г. В по-малката възрастова група от 15 до 24 г. коефициентът на безработица за младежите от 15 до 24 години е 23.8%, който е с 4.6 процентни пункта по-нисък спрямо 2013 г.

През 2014 г. в бюрата по труда на Агенцията по заетостта (АЗ) са регистрирани средномесечно 64 122 лица на възраст от 15 до 29 г. Спрямо 2013 г. броят им намалява

с 10 598 лица. Делът им в общия брой на безработните отчита спад от 20.1% през 2013 г. до 17.5% през 2014 г.

Безработните младежи с висше образование представляват 21.6% (при 23.6% през 2013 г.) от всички регистрирани безработни с висше образование в бюрата по труда и 12.1% (при 11.8% през 2013 г.) от всички регистрирани младежи до 29 години. С основно и по-ниско образование са по-малко от половината от младежите до 29 г., като техният дял се увеличава с 0.6 процентни пункта до 47.5%. Делът на младежите без квалификация и специалност също се увеличава с 0.6 процентни пункта до 61.0% от общия брой на безработните младежи до 29 г. При дела на продължително безработните младежи над една година, през 2014 г. отново се наблюдава нарастване с 4.1 процентни пункта до 26.5% спрямо 2013 г.

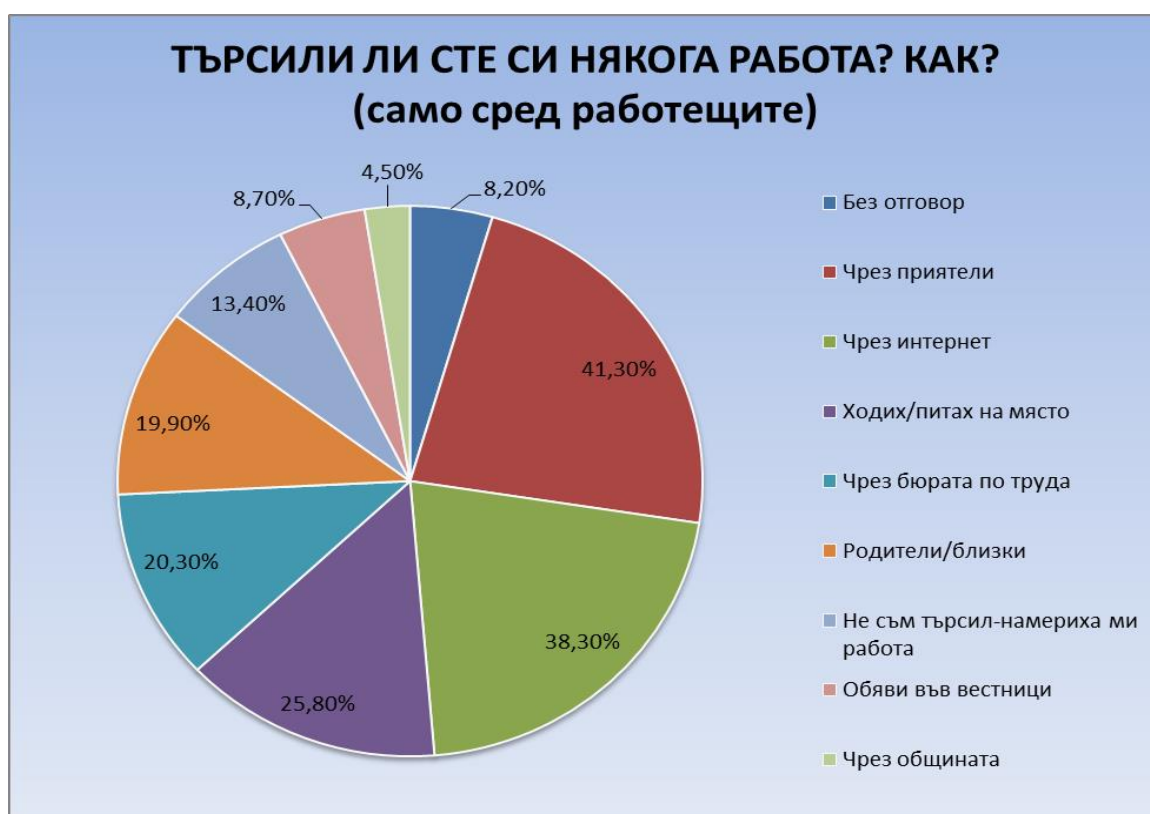
Общо новорегистрираните през 2014 г. младежи до 29 г. (включващи и тези до 24 г.) са 111 327 и представляват 27.7% от всички новорегистрирани, като броят им намалява с 23 323 лица, а делът им е с 0.6 процентни пункта по-малък спрямо 2013 г. От всички новорегистрирани младежи до 29 г. от неуточнен отрасъл са 47.5% (при 49.9% през 2013 г.), като преобладаващата част от тях са завършили средно или висше образование.

Според данните на Евростат за 2014 г., средномесечното равнище на младежка безработица до 24 г. в България е 23.6% и страната е на дванадесето място от общо 14 държави с равнище над средното за Евросъюза (ЕС-28), което е 22.1%. Най-високо продължава да е нивото на младежка безработица в Испания (53.2%), Гърция (52.7%), Хърватия (45.0%), Италия (42.7%), Кипър (35.5%), Португалия (34.7%), Словакия (30.4%), Франция (24.3%), Полша (24.2%), Ирландия (23.9%) и Румъния (23.7%), а най-ниско в Германия (7.7%), Австрия (9.5%), Холандия (10.5%), Дания (12.5%) и Малта (12.7%). В сравнение с 2013 г., равнището на младежка безработица в Евросъюза намалява с 1.5 процентни пункта, а в България намалението е значително - с 4.8 %.

1.4.2 Анализ на състоянието

Липсата на стимули и възможности за реализация пред завършилите или напуснали образование превръща България в една от страните с най-висок дял на младежите, които нито работят, нито преминават през някакъв вид обучение. Неактивността сред младите се превръща в основен проблем в България, като остава далеч над средните нива в Европа.

Докладът на ЕК ясно показва, че проблемът със заетостта сред младите е наличен в повечето държави в Европа. Въпреки това, България е сред страните, в които младежите изпитват най-сериозни затруднения при реализацията си на пазара на труда. Коефициентът на заетост сред младежите с основно образование е почти два и половина пъти по-нисък от средния за Европа. Данните показват, че тези младежи изпитват сериозни затруднения да се реализират на пазара на труда спрямо своите връстници с по-висока степен на образование. Макар тази разлика да изглежда интуитивна, тя е по-голяма единствено в две страни – Чехия и Словакия.

Графика № 12: Канали за търсене на работа сред младежите

Според данните от реализираното през 2014 г. национално представително изследване сред младите хора в страната²², Бюрата по труда са сравнително ниско популярни сред младежката възрастова група като институция, която може да им осигури работа. Най-често работа се търси чрез приятели (41.3%) и интернет (38.3%),

²² Национално представително изследване на тема „Установяване на ефекта от политиките за младежта върху младите хора в страната”, проведено през 2014 г. от „Институт за социални изследвания и маркетинг МБМД“ по поръчка на Министерството на младежта и спорта

следвани от отиване на място (25.8%), Бюрата по труда (20.3%) и чрез близки и роднини (19.9%).

Каналите за търсене на работа обаче не съответстват изцяло на най-успешните начини за намирането ѝ. На първо място остават приятели, близки и роднини, чрез които повече от половината младежи (57%) са си намерили работа. Без чужда помощ са се устроили на работа общо 40%. Едва 3% са успели да намерят работа чрез Бюрата по труда.

Изследването показва, че 18% от младите хора в България са чували за европейската инициатива „Гаранция за младежта”. В най-честия случай те са научили за нея от приятели и познати, от медиите и бюрата по труда.

Средната продължителност на безработицата сред младежите е 15.8 месеца. Приблизително един от всеки трима безработни младежи е регистриран в Бюрата по труда (35%).

Значителен дял от безработните млади хора не работят сравнително отскоро – около 37% са безработни от 1 до 12 месеца. Като трайно безработни могат да се определят малко над 25%, като 18% са безработни от една до 2 години, а 6% - повече от две години. 27% все още не са работили нищо.

Особен интерес сред групата на безработните младежи представляват тези, които никога не са работили. В 58% от случаите това са мъже. 13% са на възраст от 15 до 19 години, 60% са на възраст от 20 до 24 години, а 26% са на възраст от 25 до 29 години. Сред тези, които никога не са работили, 12% са с висше образование, 36% са със средно, 24% са с основно, 27% са с начално, а без образование - 1%. От тях 46% са българи, 22% са турци, 30% са роми, а 3% са българомохамедани; 42% живеят на село, 25% живеят в малките градове, а 33% в областните градове, сочат данните от изследването.

1.4.3 Предприети мерки

Безработните младежи до 29 г., с подгрупа до 25 г., които не се обучават, нито са заети (*NEET's*), са една от основните целеви групи на активната политика на пазара на труда през 2014 г. Стартиралата през 2013 г. Европейска гаранция за младежта е нов подход за борба с младежката безработица, който гарантира, че всички млади хора до 24 г. включително, независимо дали са регистрирани в службите по заетостта или не, получават в рамките на 4 месеца, след като са напуснали формалното образование или

са останали без работа, качествено предложение за работа, чиракуване, стаж или продължаващо обучение, съобразено с техните потребности.

През 2014 г. всички дейности на политиката за намаляване на безработицата сред младежите се изпълняват в контекста на Националния план за изпълнение на европейската гаранция за младежта (НПНПЕГМ). Изпълнението на националната гаранция за младежта започна през м. януари 2014 г. с мерки и програми, финансирани със средства от държавния бюджет. През м. септември 2014 г. започна реализирането на първата схема по новата Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” 2014 - 2020 г. (ОП РЧР) - „Младежка заетост”, насочена към безработните младежи. Чрез схемата се осигурява стаж и обучение на работното място за 8 000 младежи на възраст до 29 години (включително).

През 2014 г. 32 345 младежи до 29 години са започнали работа на първичен пазар на труда със съдействието на трудовите посредници от бюрата по труда (от тях 14 179 са младежи до 24 години).

Трудовите посредници от Дирекция „Бюро по труда” информират всеки младеж относно ЕГМ, предоставяните услуги и възможности за реализация на пазара на труда. Младежите до 24 години попълват анкетна карта за информираността си относно ЕГМ. На всеки новорегистриран безработен младеж се изготвя индивидуален план за действие в деня на регистрацията, който се актуализира в процеса на съвместна работа. До 31.12.2014 г. са изготвени 111 327 индивидуални планове.

Съгласно индивидуалния план, на младежите се предлага работа (субсидирана или на първичния пазар на труда) или обучение (мотивационно, за професионална квалификация, за придобиване на ключови компетентности; за продължаване на образованието) до края на 4-тия месец от регистрацията им в бюрата по труда. Предложението се определя от профила на всеки младеж и е основано на индивидуалния му план за действие. През 2014 г. с приоритет се финансира обучение и заетост на младежите до 25 години с основно и по-ниско образование (преждевременно напуснали образователната система), чиято регистрация в Дирекция „Бюро по труда” е с продължителност до 4 месеца включително.

През периода януари-декември 2014 г. трудовите посредници в бюрата по труда са предоставили ежемесечно консултантски услуги на 147 245 младежи, включващи подпомагане за самостоятелно търсене на работа, консултиране за професионално развитие, консултиране за работа по междуправителствени спогодби и EURES, информиране за обявени свободни работни места и изискванията за заемането им,

консултиране за програми и мерки за заетост и обучение, консултиране за възможностите за включване в проекти на ОП РЧР, насочване за включване в групови мероприятия за професионално ориентиране и мотивиране на всички младежи до 29 години, регистрирани в бюрата по труда.

През 2014 г. 22 351 младежи до 29 години (от тях 12 785 младежи са до 24 години) са участвали в Ателиета за търсене на работа към Бюрата по труда, където са усвоили знания и умения за търсене на работа и представяне пред работодател.

Психолозите в Дирекция „Бюро по труда”, назначени по Национална програма „Активиране на неактивни лица“, са предоставили индивидуално психологическо консултиране на 1 721 младежи до 29 години включително (от тях 944 са младежи до 24 години включително). Мениджърите на случай са подпомогнали за трудова реализация и/или връзка с други институции 2 335 младежи до 29 години включително (1 154 са младежи до 24 години вкл.).²³

През периода януари-ноември 2014 г. са проведени 37 специализирани трудови борси за младежи. 6 514 младежи са посетили трудовите борси, като от тях 3 198 младежи, регистрирани в бюрата по труда, са започнали работа. Трудовите борси са инструмент, посредством който в неформална среда се осъществява контакт между търсещи работа младежи и работодатели, желаещи да наемат млади хора. За участие в трудовите борси не е необходимо поемането на предварителен ангажимент, а също така младежите може да не са регистрирани в бюрата по труда.

1.5 САМОНАЕМАНЕ И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО

1.5.1 Състояние на индикатора

Плановете и инициативите на младите хора за предприемачество са ключови за развитието на икономиката на страната в перспектива. Не е малък делът на младежите, които възнамеряват да започнат частен бизнес – повече от една шеста (15.6%) планират това. Около 4% вече са започнали и същият дял са опитали да стартират такъв, но неуспешно. Близко половината млади хора нямат намерение да се впускат в самостоятелни бизнес начинания.

---

²³ Данни от АЗ

Графика № 13: Нагласи сред младите хора за започване на частен бизнес

Данните от национално представителното изследване сред младите хора в страната²⁴ показват, че има предпоставки програмите за финансиране на бизнес на младите хора да започнат да се ползват по-често, ако бъдат по-добре популяризирани.

1.5.2 Анализ на състоянието

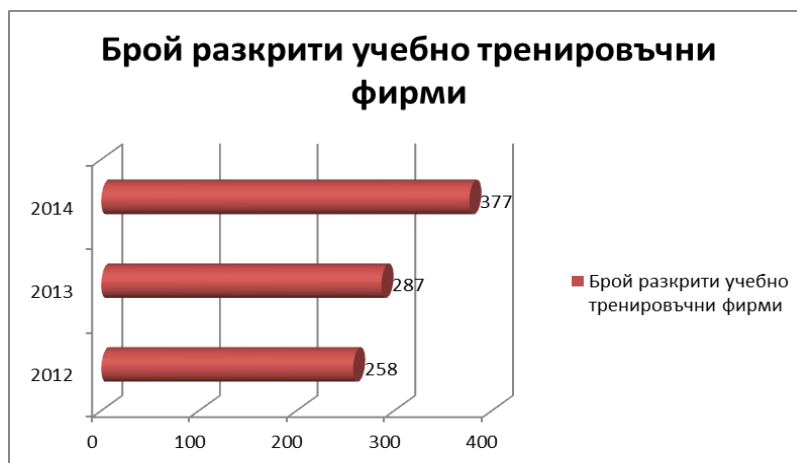
Предприемачеството е мощен двигател за икономически растеж и създаване на работни места, като насърчаването на предприемаческо мислене повишава пригодността на младите хора за заетост. Предприемачеството, а по-конкретно малките и средните предприятия, са гръбнакът на икономиката на ЕС и представляват най-важният източник за нова заетост.

В тази връзка, все повече се наблюдава необходимост от промяна в представата на обществото за предприемачите, както и образованието по предприемачество да се застъпи по-сериозно, а групите, които са по-слабо представени, като например младите хора, жените и хората от етническите малцинства, да получат специално внимание и помощ, за да създадат, разработят или разширят фирма или предприятие.

През учебната 2013/2014 г. в професионалните гимназии и средните общообразователни училища (СОУ) работят 363 учебно-тренировъчни фирми (УТФ) в 70 училища, в които участват общо 5 400 ученици. Продължават работата си трите студентски тренировъчни предприятия от Нов български университет (НБУ), специалност Маркетинг, създадено е и 1 тренировъчно предприятие във Варненски свободен университет и още 10 УТФ от училищата по изкуствата са работили по

²⁴ Национално представително изследване на тема „Установяване на ефекта от политиките за младежта върху младите хора в страната”, проведено през 2014 г. от „Институт за социални изследвания и маркетинг МБМД“ по поръчка на Министерството на младежта и спорта

проект на Министерство на икономиката и енергетиката. Така общият брой на УТФ в България е 377, с общо 5 600 обучавани през учебната година.²⁵

Графика № 14: Брой разкрити учебно тренировъчни фирми

Тренировъчната фирма е модел на реално предприятие, където работещите се учат и натрупват практика за оперативните дейности в една компания. Това е идеално средство да се осигури подходящо обучение по предприемачество, което означава подкрепа на икономическата креативност, отговорност и самостоятелност на учениците. Предприемаческото образование чрез тренировъчна фирма, освен преподаването на специфични бизнес познания, насърчава развиването на умения, формиращи предприемаческо поведение като творчески дух, усет за инициатива, поемане на рискове, самоувереност, способност да се работи в екип. В УТФ комплексно се практикуват и всички ключови компетенции, които са заложи в общото образование, както и специфични умения за създаване на бизнес план, познаване на административните процедури за създаване на собствена фирма, разбиране на принципите на счетоводството, търговското и данъчно законодателство, спазване бизнес етика и проява на социална отговорност, ясно разбиране за пазарните механизми, познаване на техниките за продажби.

Методът на преподаване чрез ТФ осигурява една от най-добрите възможности, за да придобият младите хора предприемачески дух. „Учене чрез правене“ е метод, който е утвърден за развитието на ключови компетентности, необходими в реалния бизнес.

²⁵ Отчет за 2014 г. на Център на учебно-тренировъчните фирми към МОН

От изключителна важност е въздействието от обучения по предприемачество на индивидуално, институционално, обществено и икономическо ниво. Все по-трайно става убеждението, че подобни обучения работят ефективно – студентите, които участват в обучение по предприемачество, са по-склонни да стартират собствен бизнес и техните компании са по-иновативни и по-успешни от тези, ръководени от хора без предприемаческо обучение. Преминалите програми по предприемачество са с по-малък риск да бъдат безработни и са по-често в постоянна заетост. Сравнено с техните колеги, те заемат по-добри работни места и печелят повече пари.

На икономическо ниво фирмите, създадени от студенти, въввлечени в предприемаческо обучение, имат по-висок доход и по-високи печалби. Доказано е, че фирмите, създадени от такива студенти, наемат повече хора и имат по-добри шансове за разрастване. Също така те изпъкват като иновативни, а що се отнася за модерни технологии, те са от първите готови да ги усвоят. В допълнение, те са по-разнообразни в избора на бизнес сферата на дейност, в която се развиват.²⁶

По отношение на спонсорството и обмен на знания и опит, сътрудничеството между ТФ и реалния бизнес е от съществено значение. Като резултат от съвместната работа някои от обучаваните в тренировъчните фирми, след завършване на образованието си, могат да си намерят работа в партньорската компания.

1.5.3. Предприети мерки

Обучението и възпитанието в предприемачески дух е съществен компонент в цялостната политика през последните години в страната. Огромна помощ за реализирането на проекти за обучение на ученици, студенти и млади предприемачи оказват международни донори и фондовете на ЕС. След присъединяването на страната към Европейския съюз, усилията се осъществяват в контекста на Европейската харта за малките предприятия. Целта е на всички образователни нива да се преподава бизнес и предприемачество, както в средните училища и университетите, така и в програми за предприемачи, възрастни и безработни лица.

Обучението в тренировъчните фирми е немислимо без активното участие и взаимодействие на заинтересованите страни: социалните партньори, предоставящите професионално обучение и образование, гражданското общество и учещите се. Центърът на учебно-тренировъчни форми (ЦУТФ) работи по проект „Мост между

---

²⁶ Заключение на Съвета на ЕС относно насърчаване на младежкото предприемачество за стимулиране на социалното включване на младите хора

училището и бизнеса” за създаване на трайно сътрудничество между образованието, бизнеса, публичните власти и неправителствените организации (НПО) в полза на развитието на инициативност и предприемаческа нагласа у младите хора, както и за изграждане на необходимите професионални и социални умения за адекватно участие на пазара на труда. У нас все повече компании, държавни институции и други организации считат за полезни и насърчават изграждането и работата на учебни фирми за нуждите на обучението по предприемачество, тъй като те осигуряват директен опит и са свързани с реални ситуации.

Икономическата глобализация насърчава работодателите, работниците и независимите предприемачи да разширят обхвата на своята дейност извън границите на държавите си и професионалното образование следва да ги подкрепя и подготвя в този процес. Обучението в тренировъчните фирми е обучение с интернационален характер. ЦУТФ и българските тренировъчни предприятия са част от Световната мрежа на тренировъчните фирми, което придава международно измерение на учебното съдържание, дава възможност да създадат международни мрежи от партньори и от друга страна дава оценка доколко те са актуални и конкурентоспособни. Участието в мероприятия в Мрежата и в панаири в други държави дава възможност за повишаване на транснационалната мобилност на учещите се и на учителите.

Своята роля за създаване на бъдещи предприемачи доказва поредният 17-ти Международен панаир на учебно-тренировъчните фирми „ТФ ФЕСТ – панаир Млад Предприемач”. Участието в ТФ ФЕСТ развива креативността, инициативността, конкурентоспособността и предприемчивостта на младежите. През 2014 г. Генерална дирекция „Предприятия и промишленост” включва панаира ТФ ФЕСТ, организиран от ЦУТФ, като добра практика в поредицата наръчници на Европейската Комисия „Как да подкрепим политиката за МСП с помощта на структурните фондове“.

Новото в панаирите на тренировъчните фирми е вече силно изразеният интерес на университетите към тази форма на обучение по предприемачество. На „ТФ ФЕСТ – панаир Млад Предприемач” участие вземат три тренировъчни фирми на студенти, а три университета са имали собствени щандове и са подготвяли конкурси за участниците. В комисиите за оценка на постиженията на учениците участват представители на бизнеса, университети, държавни институции, НПО.

В рамките на Панаира на УТФ се провежда и петото поредно издание на Академия Корпоративна социална отговорност, в рамките на която учениците разработват и презентират проекти на своите учебни фирми. Академията се провежда и

се организира от ЦУТФ и Български форум на бизнес лидерите (БФБЛ). Качеството на проектите се оценява от управителите на УТФ и от представители на бизнеса (БФБЛ). За първи път и този конкурс е с чуждестранно участие и се провежда на английски език.

В партньорство с програма „Квалификация“ на Министерството на образованието и науката, Джуниър Ачийвмънт България провежда тридневен обучителен курс за треньори по предприемачество от гимназиален етап. Избрани са 33 учители, които вече успешно водят обучения по предприемачество на нови учители. С това, след проведените подобни обучения за треньори за начален и за прогимназиален етап в предните две години, успешно е затворен целият цикъл на училищното образование. Благодарение на работата на тези треньори през 2014 г. са обучени общо 408 нови учители за прилагане на предприемачески програми в училище. С това общият брой обучени учители от 2010 г. до сега става 3 521²⁷.

От 2011 г. Център на учебно-тренировъчните фирми, съвместно с Министерство на икономиката, провеждат конкурс за защита на интелектуалната собственост „Брандико“, който дава възможност за регистрация на Марка на общността и по този начин в конкурса се включват и участници от други страни. През 2014 г. са се включили и 10 учебни предприятия от училищата по изкуствата по проект на Министерство на икономиката.

Министерство на икономиката финансира 19 стартиращи фирми по проект “Техностарт” на млади хора (студенти, докторанти и наскоро дипломирани). Чрез съвместното реализиране на проект “StARTs” с Джуниър Ачийвмънт България, се дава възможност на 90 ученици от училищата по изкуствата (5 училища от София и Пловдив) да се докоснат до предприемачеството и да развият ценни умения чрез работа в учебна компания. Впоследствие една от учебните компании печели второ място на форума „Изгряващи звезди“ с дебютното си участие.

Джуниър Ачийвмънт започва да администрира за България международната инициатива „Сертификат за предприемачески умения“ (Entrepreneurial Skills Pass – ESP), който обхваща 26 страни и удостоверява практическия предприемачески опит на ученици на възраст 15-19 г. и техните знания, умения и компетентности, необходими за успешна реализация на пазара на труда. Също така ежегодно организира и провежда Младежки бизнес форум „Изгряващи звезди“.

---

²⁷ Отчет на Джуниър Ачийвмънт България за извършените дейности през 2014 г.

Успешно е реализиран и проект „Зелено предприемачество за устойчиво развитие“, в който партньори са норвежката JA организация Ungt Entreprenorskap Sogn og Fjordane. Разработен е специален онлайн курс с видео лекции по теми, свързани с устойчивото развитие, глобалните екологични проблеми, същността на устойчивия бизнес, корпоративната социална отговорност и др. В курса взеха участие 80 ученици от България и Норвегия.

Съвместно със Самсунг България се откриха две нови смарт класни стаи – в математическата гимназия в град Пловдив и в търговската гимназия в град Бургас. Смарт класна стая е проект, който осигурява на учениците от горните класове изцяло дигитализирани решения за обучение – цялостна хардуерна и софтуерна поддръжка, включваща таблети, електронна дъска, 55-инчов професионален дисплей и безжичен мултифункционален принтер.

За седма поредна година Джуниър Ачийвмънт е домакин на глобалната инициатива Световна седмица по предприемачество. В България са организирани над 50 иновационни лагера и над 100 открити уроци в училища в цялата страна. В инициативата се включват над 5 000 ученици и 300 учители. За първа година българските агро-предприемачи със стартиращ бизнес или идея за такъв, имат възможност да се включат в световния шампионат за иноватори, мечтатели и лидери, които желаят да променят ежедневието си чрез земеделието и храната. Също така, съвместно с MetLife Bulgaria, е реализиран проект „Знания, които променят живота“, в който се дава възможност на 82 ученици от 4 училища в София да повишат своята финансова грамотност по много практически ориентиран начин.²⁸

За повишаване на ефективността на обучението по предприемачество като част от професионалното образование и обучение на гражданите, е подготвен проект на споразумение за Сътрудничество между Националната агенция за професионално образование и обучение и Джуниър Ачийвмънт България. Предстои подписване на споразумението в началото на 2015 г.²⁹

По данни на Министерство на земеделието и храните, мярката, която насърчава икономическата активност на младите хора в областта на земеделието, е 112 от Програма за развитие на селските райони (2007-2013 г.) (ПРСР) - „Създаване на

---

²⁸ Отчет на Джуниър ачийвмънт България за извършените дейности през 2014 г.

²⁹ Годишен доклад на НАПОО за 2014 г.

стопанства на млади фермери”, по която се финансират кандидати на възраст от 18 до 40 ненавършени години³⁰.

През 2014 г. от Министерство на труда и социалната политика са финансирани три проекта на младежи с увреждания до 29 г., стимулиращи самостоятелната стопанска дейност, на обща стойност 57 899 лв³¹.

1.6 ПРОФЕСИОНАЛНО ОРИЕНТИРАНЕ И РЕАЛИЗАЦИЯ

1.6.1 Състояние на изследвания индикатор³²

Професионалното ориентиране е определящо за подготовката на кадри с квалификация, съответстваща на изискванията на пазара на труда. Търсенето на работна сила се изменя в зависимост от общото състояние на икономиката, сезонните фактори и развитието на субсидираната заетост. Решението на работодателя за реализиране на труд, с определени количествени и качествени характеристики, е от решаващо значение. Тези специфични фактори, заедно с европейските и световните тенденции за непрекъснато нарастване на изискванията към пригодността за заетост, определят необходимостта от продължаващо професионално обучение, както във всички възрастови групи на работната сила, така и в териториален аспект.

Услугите по професионално ориентиране в средните училища в страната се предоставят от учители и класни ръководители, педагогическите съветници в училище, в ресурсните центрове за работа с ученици със специални образователни потребности.

Националната агенция за професионално образование и обучение (НАПОО) осигурява и поддържа качеството на професионалното образование и обучение на младежи и възрастни, адекватно на потребностите на пазара на труда и развитието на конкурентоспособността на българската икономика. През 2014 г. в страната функционират 957 Центрове за професионално обучение и преквалификация.

В рамките на средното образование през учебната 2014/2015 г. броят на професионалните училища в страната е 481 (23 училища по изкуствата, 24 спортни

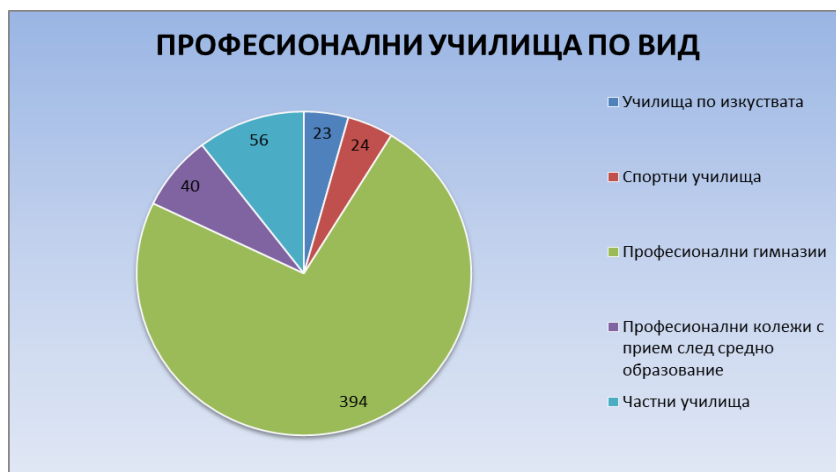
---

³⁰ Аналитична справка, подадена от Министерство на земеделието и храните за нуждите на Годишния доклад за младежта за 2014 г.

³¹ Аналитична справка, подадена от Министерството на труда и социалната политика за нуждите на Годишния доклад за младежта за 2014 г.

³² Данни на НСИ

училища³³, 394 професионални гимназии³⁴ и 40 професионални колежа с прием след средно образование) с 6 383 паралелки. С най-голям дял (4 219 паралелки) са професионални гимназии с III степен професионална квалификация, 1 493 паралелки са в професионални гимназии и училища с II степен професионална квалификация, след което са паралелките (370) в училищата по изкуствата и спортните училища с III степен професионална квалификация.

Графика № 15: Брой професионални училища през учебната 2014/2015 година по видове

Общият брой на учащите в професионалното образование и обучение през учебната 2014/2015 година е 141 035 ученика и в сравнение с учебната 2013/2014 г. е с 153 ученика повече.

Таблица № 1: Брой учащи в професионални училища и гимназии

	2013/2014	2014/2015
В училища по изкуствата и спортни училища (III степен професионална квалификация)	7045	7802
В професионални гимназии (III степен професионална квалификация)	95 834	96 100
В професионални колежи с прием след средно образование (IV степен професионална квалификация)	2001	1618
В професионални гимназии и училища (II степен професионална квалификация)	32 785	32 095
В професионални училища с прием след VI и VII кл. (I степен професионална квалификация)	2 386	2 432
В професионални училища с прием след VIII кл. (I степен професионална квалификация)	831	988
Общо	140 882	141 035
От общия брой в частни училища	2 493	2 029

³³ От учебната 2011/2012 година спортните училища осъществяват обучение по професионални, вместо по общообразователни програми (изменение на Закона за професионалното образование и обучение - ДВ, бр. 50 от 2010 г.)

³⁴ До учебната 2002/2003 г. вкл. техникуми и СПТУ

Запазва се тенденцията и през учебната 2014/2015 година най-голям да остане делът на учениците в програми с прием след VI и VII клас за придобиване на I степен професионална квалификация в областта на „добива и производствените технологии” – общо 1 242 ученика, следвана от „техническите науки и технически професии” – 406 ученика, „архитектура и строителство“ – 299 ученика, „селско, горско и рибно стопанство“ – 274, 205 ученика в областта на „услугите за личността“ и едва 6 ученика в други неопределени тесни области.

Сред учениците (988 човека) в програми с прием след VIII клас за придобиване на I степен професионална квалификация по тесни области на образованието през учебната 2014/2015 година, най-голям е делът на учениците в област „Услуги за личността” – общо 354 ученика. Следват области „Добив и производствени технологии” с брой на учениците 288 и „Селско, горско и рибно стопанство” с 203 ученика.

В програмите за придобиване на II степен професионална квалификация на първо и второ място са съответно учениците в областите „Технически науки и технически професии“ (9 136) и „Услуги за личността“ (7 158), където в сравнение с миналата 2013/2014 учебна година се наблюдава промяна в броя на желаещите и най-предпочитана специалност, която е била „Селско, горско и рибно стопанство“ (7 495). Но се запазва трайна тенденцията за второто най-предпочитано професионално направление – „Услуги за личността“.

В програмите за придобиване на III степен професионална квалификация общият брой на учениците е 103 902. Сред тях най-висок е относителният дял на учениците, изучаващи специалности в областта „Технически науки и технически професии“ – 30 848, следван от този на учениците в областта „Стопански науки и администрация“ – 18 248 и „Услуги за личността“ – 18 050 ученици. През учебната 2014/2015 учебна година, както и при предходната учебна година, се наблюдава запазване на тенденцията за най-предпочитани области за професионална реализация.

Общият брой на ученици в програми след средно образование за придобиване на IV степен професионална квалификация по тесни области на образованието през учебната 2014/2015 година е 1 618. От тях най-голям брой (721 ученици) са в област „Стопански науки и администрация”, а най-малък (едва 26 ученици) са в област „Здравеопазване”.

През настоящата учебна година учителите, които работят в професионалните училища са общо 12 482³⁵. Преобладаващата част от тях (11 755) са високообразовани с придобити образователно-квалификационни степени „бакалавър” или „магистър”. 9 135 от преподавателите са жени, а едва 3 347 – мъже. Данните на НСИ показват, че най-голям е дялът на преподавателите на възраст между 55-59 години (2 414) и тези на възраст между 50-54 години (2 191). Най-малко са преподавателите на възраст под 25 години – едва 85 човека.

Броят на завършилите средно образование с диплома от училища по изкуствата, професионалните гимназии и професионални училища, през 2014 година е 26 198 души, като 18 936 от тях са завършили професионални гимназии с III степен професионална квалификация, 5 791 души са завършили професионални гимназии и училища с II степен професионална квалификация и 1 471 – училища по изкуствата (III степен професионална квалификация).

В професионалните училища и паралелки с прием след VI и VII клас 243 ученици са получили първа степен професионална квалификация.

Най-голям брой на завършилите професионални училища за 2014 г. се наблюдава в югозападния район, следван от южния централен и югоизточния. А най-малък е дялът на завършилите училища с професионално направление в северния централен регион.

През учебната 2014/2015 г. 2 029 ученици се обучават в 56 частни професионални училища.

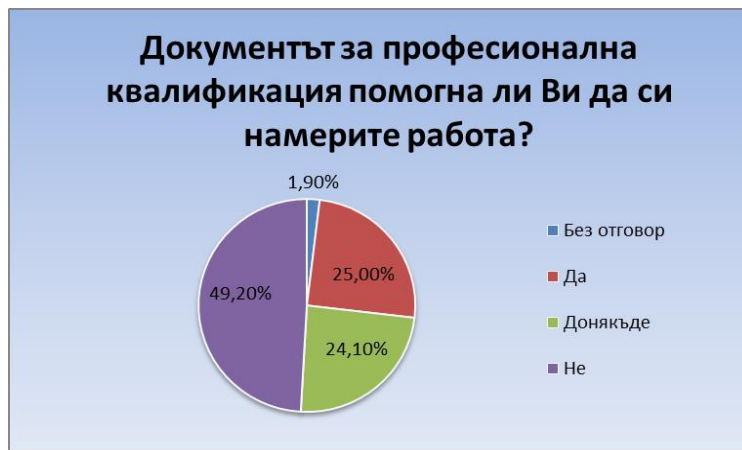
1.6.2 Анализ на състоянието

Професионалното средно образование не дава подготовка, съответстваща на изискванията на трудовия пазар. Повече от половината 18 - 29-годишни млади хора с документ за квалификация след завършено средно образование не са имали полза от това свидетелство при намиране на работа.

За съжаление, придобитата в средното образование квалификация сравнително рядко подпомага интеграцията на младите хора в трудовата сфера. Над една трета от запитаните са получили (или ще получат, в случая на учениците) документ за професионална квалификация след завършване на училище. Почти половината (49.2%) от 18-29 годишните споделят, че документът не им е помогнал да си намерят работа.

---

³⁵ Включва учители, директори и помощник-директори с преподавателска заетост; не включва възпитатели

Графика № 16: Професионална квалификация и реализация на пазара на труда сред младежите 18-29 г.

Образованието често не е свързано с това, което младежите работят. Това е косвен индикатор, че младите хора или не са имали ясна ориентация с какво биха искали да се занимават, когато са избирали образованието си или все още не са успели да намерят работа по своята специалност ³⁶.

През 2014 г. в Списъка на професиите за професионално образование и обучение (СППОО) се наблюдава слабо нарастване на броя на внесените предложения за промени – 9 бр., в сравнение с предходната година, когато предложенията са били 5 бр. Предложенията за допълване на СППОО с нови професии се отнасят до различни професионални направления – например 346 „Секретарски и административни офис дейности“, 522 „Електротехника и енергетика“, 525 „Моторни превозни средства, кораби и въздухоплавателни средства“, 762 „Социална работа и консултиране“ и 813 „Спорт“.

Компонентите на т.нар. „неформално образование“, като лидерски умения, работа в екип, говорене пред публика и др. стават все по-важни за реализацията на младите хора. Все още, обаче, младежите у нас като цяло рядко се насочват към самостоятелни или групови неформални занимания – едва 5% споделят, че са се занимавали с подобни дейности, в сравнение с останалите 95 %, които не са се опитвали да учат самостоятелно или по друг неформален начин. Като цяло, 73% от младежите са скептични, че придобитите неформално знания и умения ще им дадат по-

³⁶ Национално представително изследване на тема „Установяване на ефекта от политиките за младежта върху младите хора в страната“, проведено през 2014 г. от „Институт за социални изследвания и маркетинг МБМД“ по поръчка на Министерството на младежта и спорта

високо признание от работодателите, като 25% смятат, че работодателите биха признали неформалните знания и умения.

Сходен дял (24%) смятат, че конкретно неформалните знания и умения в работата като доброволец се признават от работодателите. Въпреки това, 75% отново остават скептични към смисъла за работодателите на доброволчески опит. Неформалното образование все още не е широко застъпено сред младите хора. Като цяло те не смятат, че работодателите биха отчели и признали уменията и знанията, придобити неформално.

1.6.3 Предприети мерки

Подготовката на младите хора в училищна възраст да направят образователен и професионален избор се осъществява чрез обучението по отделните учебни предмети, практическото обучение по професии, различните извънкласни форми на работа, състезания по професии, олимпиади на училищно, регионално, национално и международно ниво. Ежегодно се организират форуми по професионално ориентиране като ученически борси, национална панорама на професионалното образование и обучение и др.

Организирането и провеждането на състезания по професионални направления е един от начините за популяризиране на професионалното образование и обучение, на възможностите за избор на образование и обучение според интересите и желанията на младите хора. Те допринасят за повишаването на привлекателността на професионалното образование и обучение, засилването на мотивацията на ученици и учители за осъществяване на качествено професионално образование, формирането на нагласи и готовност на учениците за професионална реализация по изучаваната професия.

На провелия се ТФ ФЕСТ 2014 „Млад предприемач” в рамките на Панорамата на професионалното образование в гр. Пловдив са участвали общо 490 състезатели от професионални училища, над 800 ученици и студенти посетители, 112 учители и университетски преподаватели – ръководители на тренировъчни фирми, 150 човека жури и гости. Учениците са участвали в 13 състезания. Учениците се подготвят за участие в конкурсите през цялата учебна година, като в програмата на Министерство на образованието и науката (МОН) за учебно-тренировъчна фирма са заложили часове специално за подготовка и участие в Панаира.

За нуждите на подготовката и участието в международни ученически олимпиади, е обособен Национален център за подготовка на ученици за олимпиади. Целта на създаването му е учениците от цялата страна, които участват в национални и международни олимпиади, да получат най-добрите условия за усъвършенстване на знанията си.

По Националната програма „Училището – територия на учениците” се финансират дейности по организирането и провеждането на ученическите национални състезания, национални и международни олимпиади, състезания по професии и националния спортен календар. Модул „Ученически национални състезания и национални и международни олимпиади” цели да се развиват ключови компетентности и умения за живот, изключително необходими на учениците в съвременното общество. Организирането и провеждането на състезания по професионални направления е един от начините за популяризиране възможностите на системата за професионално образование и обучение, за избор и усвояване на професии според желанията и интересите на младите хора, тяхната привлекателност и значимост.

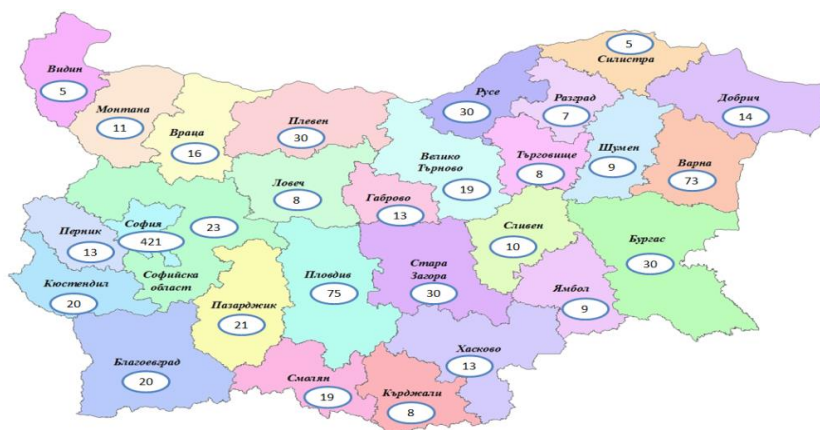
През 2014 г. са организирани и проведени 21 национални олимпиади по различни общообразователни предмети и техническо чертане, 27 състезания по различните общообразователни предмети, 21 състезания по професии, от тях 12 състезания са в рамките на Националната панорама на професионалното образование. В областните кръгове на олимпиадите са участвали 38 096 ученици. В националните кръгове на олимпиадите са участвали 2 071 ученици. От участие в международните олимпиади са спечелени 56 медала: 6 златни, 21 сребърни, 29 бронзови.

За създаване на модернизирана учебна среда за професионално образование са финансирани 38 професионални гимназии при планирано финансиране на 30³⁷.

Националната агенция за професионално образование и обучение (НАПОО) осигурява и поддържа качеството на професионалното образование и обучение на младежи и възрастни, адекватно на потребностите на пазара на труда и развитието на конкурентоспособността на българската икономика. Продължава тенденцията за допълване и разширяване на професионалните направления в СППОО, съответстващи на Класификацията на областите на образование и обучение.

---

³⁷ Окончателното отчитане на дейностите ще се осъществи към м. август 2015 г., след представяне отчетите на класираните и финансирани училища.

Фигура № 4: Функциониращи Центрове за професионално обучение по области за 2014 г.³⁸

Съгласно чл. 42, т. 2 от Закона за професионалното образование и обучение, Националната агенция за професионално образование и обучение „издава и отнема лицензии за професионално обучение и професионално ориентиране”. През 2014 г. са лицензирани 73 нови центъра за професионално образование (ЦПО) и 53 центъра са допълнили лицензиите си с нови професии и специалности. Издадени са 20 лицензии на ЦИПО.

Общият брой професии и специалности, по които са получени лицензии са 2 079 професии и 1 413 специалности, от които:

- в рамките на нови лицензии 754 професии и 1 081 специалности;
- в рамките на издадени вече лицензии 659 професии и 998 специалности.

Разпределението на ЦПО в страната показва, че преобладават лицензиите, издадени на ЦПО в големите градове. Тази тенденция съответства на разпределението на икономически активното население в страната и показва по-големия интерес към повишаване и усъвършенстване на професионалната квалификация в големите градове.

През 2014 г., в сравнение с предходните години, се наблюдава засилен интерес за лицензиране на центрoвете за информация и професионална ориентация (ЦИПО). Това може да се обясни със завишеното търсене на услугите, които предлагат ЦИПО, а именно услугите по информиране и професионално консултиране.

Към 31 декември 2014 г. в страната има 957 Центъра за професионално обучение, за сравнение с края на 2013 г., когато са 908 и 27 Центъра за информация и професионално ориентиране. Информационната система на НАПОО създава

³⁸ По данни на НАПОО

възможности за облекчаване на процедурата по лицензиране и за постигане на още по-голяма прозрачност на процеса³⁹.

През 2014 г. в рамките на този приоритет се провеждат дейности по следните схеми на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“:

- BG051PO001-4.3.02 „Система за кариерно ориентиране в училищното образование”. През 2014 г. са разкрити 28 регионални центрове за кариерно ориентиране. 134 925 ученици се включват в програми за професионално ориентиране и кариерно развитие. По този начин се създава ефективна система за професионално консултиране и ориентиране за различните етапи на образователната система. Подготвят се квалифицирани кариерни консултанти, които са обучени в съответствие с международно признати стандарти. Също така се създават работещи модели и гъвкави връзки на сътрудничество между училищното образование и пазара на труда. Общият бюджет на схемата за периода 2012-2015 г. възлиза на 8 846 683 лв. • BG051PO001-3.3.07 „Ученически и студентски практики”, компонент 1 „Ученически практики“. През 2014 г. 11 435 ученици са включени в ученическите практики, като от самото стартиране на проектните дейности до момента в него са обхванати 29 098 ученици, които получават професионална подготовка в реална работна среда и по този начин се улеснява плавният преход от класната стая към работно място. Общият бюджет на схемата за периода 2012-2015 г. възлиза на 28 000 000 лв.

- BG051PO001-3.3.07 „Ученически и студентски практики”, компонент 2 „Студентски практики“. В рамките на 2014 г. 511 199 студенти са включени в студентски практики, като общо от началото на проекта в практики вземат участие 96 546 студенти. На студентите е предоставена качествена професионална подготовка в реални работни условия. Изградени са стабилни партньорства между институциите за висше образование и реалния бизнес. Общият бюджет на схемата за периода 2012 – 2015 г. възлиза на 50 000 000 лв.

- BG051PO001-4.3.05 „Развитие на професионалното образование и обучение в сътрудничество с работодателите” – в рамките на операцията са привлечени редица местни работодатели в образователния процес в професионалните гимназии, като с тяхна помощ се актуализира пакет от учебна документация и специализирани учебни програми. По този начин се изгражда връзка между образователните институции и бизнеса. Чрез изграденото сътрудничество и включването на пазарните изисквания към

---

³⁹ Годишен доклад на НАПОО, 2014 г.

предлаганите от образователните институции знания, умения и компетентности се постигна ново качество в партньорските взаимоотношения между тях. По схемата са сключени 32 договора⁴⁰.

Обучението по ключови компетентности, професионална квалификация, както и обучението в реална работна среда и стажовете предоставят на младите хора възможност да придобият знания, умения и професионален опит. През отчетния период продължава действието на схемите и проектите на ОП РЧР, по които са включени в обучение по ключови компетентности, професионална квалификация и/или са устроени на работа 75 580 младежи до 29 г. (от тях 26 596 са младежи до 24 г.). 9 493 младежи до 29 г. са включени в програми и мерки за заетост, стажуване и чиракуване, финансирани със средства от държавния бюджет, като от тях 5 125 са младежи до 24 г.

Със средства от държавния бюджет се реализират специално насочените към младежи програми и мерки, включени в Националния план за действие по заетостта: програма „Старт на кариерата” и насърчителни мерки по Закона за насърчаване на заетостта (чл. 36, ал. 1, чл. 36, ал. 2, чл. 36а, чл. 36б, чл. 41, чл. 41а). Продължава реализирането на проекти, съвместно със социалните партньори, в които приоритетно се включват в обучение и заетост младежи до 29 годишна възраст⁴¹.

По данни на Министерство на земеделието и храните 1 439 ученика са получили услуги за професионално ориентиране, а в улесняването на прехода от образование към заетост са включени 9 192 ученика⁴².

В рамките на Програмата за ТГС по ИПП България – Македония 2007-2013 е осигурен достъп до професионално образование и обучение на 27 млади хора в риск на възраст от 15 до 29 г. Извършени са дейности в следните основни направления: подобряване на възможностите за получаване на знания и опит и кандидатстване за работа; създаване на възможност за започване на собствен бизнес; създаване на условия за бизнес сътрудничество; намаляване на различието между предлаганото образование и нуждите на бизнеса. Проведени са 3 срещи за насърчаване на сътрудничеството между работодателите, професионалните училища, обучителните центрове и академичната общност и 23 съвместни инициативи. Извършено е консултиране на предприемчиви млади хора, с цел развитие на собствен бизнес, като са подкрепени 110

---

⁴⁰ Аналитична справка, подадена от Министерство на образованието и науката за нуждите на Годишен доклад за младежта за 2014 г.

⁴¹ Аналитична справка за изготвяне на проект на Годишен доклад за младежта за 2014 г. на Министерство на труда и социалната политика

⁴² Аналитична справка за изготвяне на проект на Годишен доклад за младежта за 2014 г. на Министерство на земеделието и храните

млади хора на възраст до 29 г. Създадени са центрове за е-обучение на базата на ИТ инфраструктура за изпълнение на съвместни програми към Факултета по спорт и физическо възпитание в гр. Ниш и Националната спортна академия в гр. София. Разработени са интернет страница: www.korenyakproject.eu, „Трансграничен каталог на традиционни занаятчийски“, като са разпространени 1 000 копия от него. Организиран са две кръгли маси и конференция на теми, свързани с традиционните занаяти.

По отношение на е-обучението са създадени центрове за дистанционно обучение със съответното хардуерно и софтуерно оборудване в гр. София и гр. Ниш. Също така са разработени две учебни програми по фундаментални и специализирани спортни науки за пилотно ползване на новата ИТ инфраструктура. Организиран са разяснителни и информационни кампании за привличане на студенти и преподаватели за правилна употреба на новата ИТ инфраструктура. Подготвен е квалифициран преподавателски, административен и подпомагащ екип за развитие на ИТ базирано висше образование, съвместни програми за дистанционно обучение, студентска и преподавателска мобилност с включени 300 участници. Реализирани са кампании за разпространение на информация на европейско и национално ниво, както и в трансграничния район⁴³.

ПРИОРИТЕТ II: ПОДОБРЯВАНЕ НА ДОСТЪПА ДО ИНФОРМАЦИЯ И КАЧЕСТВЕНИ УСЛУГИ

2.1. РАЗШИРЯВАНЕ НА ОБХВАТА И ПОВИШАВАНЕ НА КАЧЕСТВОТО И ДОСТЪПНОСТТА НА УСЛУГИТЕ В ПОДКРЕПА НА РАЗВИТИЕТО НА МЛАДИТЕ ХОРА

2.1.1 Състояние на индикатора

През 2014 г., в изпълнение на Плана по Националната стратегия за младежта (2010-2020), за улесняване на достъпа до качествени услуги за специална подкрепа на

---

⁴³ Аналитична справка, подадена от Министерство на регионалното развитие и благоустройството за нуждите на Годишния доклад за младежта за 2014 г.

пълноценното личностно и обществено развитие на младите хора, са реализирани множество проекти и информационни кампании в съответствие с потребностите на младите хора в страната. От страна на институциите и общините в страната са предоставени тематични информационни услуги, чрез които са обхванати 476 503 млади хора. Финансирането е осигурено в рамките на държавния и общинските бюджети, Национална програма за младежта (2011-2015), оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, Програми за териториално сътрудничество, програмите на Европейската комисия „Младежта в действие” и „Еразъм +”. Реализирани са хоризонтални европейски инициативи като „Европас“, „Еврогайдънс“, „Евродеск“, „Youthpass”.

С цел формиране на информационната политика, насочена към младите хора, са обхванати 292 518 младежи. От тях 120 628 са получили информационни услуги, предоставящи актуална, систематизирана и достъпна информация, удовлетворяваща широк спектър от интереси и потребности. 77 591 млади хора са получили информация чрез младежките портали, администрирани от Министерство на младежта и спорта - „Национална информационна система за младежта” (5 600 уникални посещения) и интернет страницата на Национална програма за младежта (29 991 уникални посещения), както и администрираната от Център за развитие на човешките ресурси към МОН интернет платформа „Евродеск” (42 000 уникални посещения).⁴⁴

С цел осигуряване на достъп до услуги за развитие, основани на младежката работа, индивидуалния подход и оценка на конкретните потребности и особености на младежката възраст, са обхванати 113 103 млади хора. Предоставени са консултантски услуги в подкрепа на личностното и общественото развитие на 11 824 младежи, включително и за развитие на жизнени умения, активно гражданство и предприемачество. Реализирани са 1 022 консултации на 1 361 млади семейства за семейно планиране и за развитие на умения за добро и отговорно родителство. За организиране на свободното време на младите хора на национално и регионално ниво са предоставени 1 258 услуги на 54 702 младежи чрез реализиране на проекти и общински инициативи. Създадени са 2 599 партньорства между нестопански организации, общини, училища и бизнеса в подкрепа на предоставянето на услуги за развитие на младите хора в страната.

---

⁴⁴ Отчет за изпълнение на Плана за 2014 г. по Национална стратегия за младежта (2010-2020).

За стимулиране на неформалното учене сред младите хора са обхванати 47 713 младежи. Предоставени са услуги на 22 067 младежи за повишаване на знанията, опита и уменията им за приобщаване към ценностите на гражданското общество, науката, културата, изкуството, здравословния начин на живот, безопасността на движението по пътищата и за предотвратяване на противообществените прояви. С цел популяризиране формите на неформалното образование на територията на цялата страна са проведени 213 информационни кампании с участието на 23 069 млади хора. Статистическите данни за 2014 г., предоставени от Центъра за развитие на човешките ресурси към МОН, показват повишаване с 246% на попълнените онлайн Европас документи.

За развитие на таланта, творческите умения и културното изразяване на младите хора, през 2014 г. са реализирани 1 738 проекта, чрез които са подкрепени 4 938 млади дебютанти в изкуствата и в различните културни индустрии. Чрез Програмата за закрила на деца с изявени дарби са обхванати 949 млади хора с изявен талант в различни области. С цел насърчаване и подпомагане на приобщаването на младите хора към европейското гражданство и изучаването на европейски езици и култури са реализирани 843 различни инициативи на регионално ниво.

2.1.2 Анализ на състоянието

Проведеното през 2014 г. национално представително изследване⁴⁵ показва, че търсенето на специализирана информация, консултации и услуги сред младите хора е много слабо. Едва 12% от участвалите в изследването младежи са търсили специфична информация. На 4% от младежите са им били необходими консултации, а 1% от тях са търсили специализирани услуги.

Според изводите от изследването, използването на интернет и компютър е основен източник на информация за днешното младо поколение. 92% от младите хора в България имат достъп до компютър с интернет, 87% категорично заявяват, че могат да работят с компютър, а само 7% споделят, че компютърната им грамотност е слаба, но могат да се оправят.

През последните години се наблюдава сериозна промяна в информационните канали за младите хора. Ако в периода 2009-2012 г. интернет е вторият информационен източник след телевизията, а през 2013 г. заема първо място, то през 2014 г. нивото на

---

⁴⁵ Национално представително изследване на тема „Установяване на ефекта от политиките за младежта върху младите хора в страната”, проведено през 2014 г. от „Институт за социални изследвания и маркетинг МБМД“ по поръчка на Министерството на младежта и спорта

потребление на интернет като първостепенен източник на информация спада близо до това от 2012 г. – малко над 46.3%. Така интернетът и телевизията са с почти изравнено потребление сред младите хора като средство за информация, а печатните издания се ползват от едва 2% от младите българи.

Таблица № 2: Основни източници на информация за младежите по години

Кои са основните източници, чрез които се информирате за събитията у нас и по света?	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.
От интернет	30,6%	42,5%	97,5%	46,3%
От телевизията	58,7%	47,4%	75,8%	43,7%
От приятели	4,6%	5,3%	48,6%	6,0%
От вестниците	3,6%	3,3%	24,8%	2,0%
От радиото	1,9%	1,0%	20,5%	0,6%
От другаде	0,6%	0,1%	0,9%	0,4%

Все повече се засилва тенденцията младите хора да работят с компютър и да ползват интернет. Мрежата се ползва най-вече за комуникация и търсене на информация, но не може да се твърди, че използването ѝ замества живото общуване.

Според изследването, основната функция, с която младите хора определят социалните мрежи, е чат, сайт за запознанства или средство за информация. Най-често младите хора прекарват времето си във Facebook (63,3%) или търсят информация в мрежата (51,7%), като използването на някоя от чат-програмите е на трето място по популярност (40,7%). 31,3% редовно свалят филми, а втората глобална социална мрежа Twitter се използва от едва 8,8%.

В днешно време използването на библиотеките от младите хора е много слабо. 38% от младежите, участвали в изследването, изобщо не са ги ползвали, а 21% от ползвателите са били за последен път в библиотека преди повече от 2-3 години. Ако за активни потребители на библиотека считаме хора, които са я използвали най-много преди не повече от месец, то такива са 17% от общо ползвателите.

Графика № 17: Използване на библиотеките като средство за информация от младите хора

Най-често библиотеките се ползват за класическото си предназначение – заемане на книги (23%) или учебници (31%).

2.1.3 Предприети мерки

В отговор на повишеното използване на интернет от младите хора като източник на информация, функционират редица специализирани страници на държавни институции за предоставяне на информация за социални услуги за деца и младежи, национални и международни програми за подпомагане на проекти за младежка дейност и доброволчество, за консултация и насочване към лечебни програми за борба с нарко зависимости и сексуално предавани инфекции, професионално образование, стажове и обучения, за участие в младежки инициативи и събития, програми за превенция и контрол и др.

Държавната агенция за закрила на детето (ДАЗД) е единственият специализиран орган на Министерски съвет за ръководство, координиране и контрол за осъществяване на държавната политика за закрила на детето в Република България. Към Агенцията се поддържа Национална телефонна линия за изчезнали деца (НТЛД) 116 000 – <http://116111.bg/>, като през 2014 г. се наблюдава значително увеличаване на подаваните сигнали на нея. Общият брой на приетите повиквания е 102 889, а на проведените консултации – 16 373.

В основните правомощия на Председателя на Държавната агенция за закрила на детето е издаването на лиценз за предоставяне на социални услуги за деца, чрез което се осъществява и предварителен контрол върху качеството на социалните услуги за деца и семейства. Ежегодно, чрез специализирана информационна карта, се събират систематизирани по утвърдени показатели групи данни за дейността на доставчиците на социални услуги за деца. Информационната карта е публикувана на уеб страницата на Агенцията (www.sacp.government.bg), където се поддържа Регистър на издадени, подновени, отказани или отнети лицензи. Това дава възможност на специалисти, работещи с деца в риск, потребители и заинтересовани страни да потърсят необходимата услуга в конкретната област и населено място, както и да получат информация за нейния доставчик. В раздел „Лицензиране” на уеб страницата на ДАЗД (<http://sacp.government.bg/licenzirane/>) броят на уникалните посещения през 2014 г. е 2 176. Проведени са 493 консултации на кандидат-доставчици и доставчици на социални услуги за деца. Издадени са 89 лиценза за предоставянето на 113 социални услуги за деца⁴⁶.

ДАЗД поддържа и специализирана интернет страница „Сексуална експлоатация на деца с търговска цел” (www.stopech.sacp.government.bg), която предоставя възможност за подаване на сигнали, свързани с нарушаване правата на децата, деца в риск, които са въввлечени в престъпна, незаконна дейност и др. За сигналите се води статистика, чиято цел е очертаване на общите тенденции, както и на настъпилите промени в обхвата на експлоатацията и насилието над деца.

От 2014 г. работодателите имат възможността да заявяват свободни работни места на сайта на Агенцията по заетостта (<http://eures.bg/trl.search.asp?id=32>). Новата онлайн услуга им позволява да спестят време, подавайки своите заявки дистанционно. Наличието на нов канал за достигане до услугите на Агенцията не изключва и не ограничава възможността на работодателите да подават заявките си на място в бюрата по труда, по телефона или по електронна поща, както и да се възползват от индивидуалните консултации с трудовите посредници.⁴⁷

През 2014 г. Министерство на образованието и науката, чрез оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, реализира множество проекти. Чрез приетите промени в Закона за професионално образование и обучение и реализираната

---

⁴⁶ Аналитична справка от Държавна агенция за закрила на детето, подадена за нуждите на Годишния доклад за младежта за 2014 г

⁴⁷ Аналитична справка от Агенция по заетостта, подадена за нуждите на Годишния доклад за младежта за 2014 г.

схема по програмата е създадена Система за идентифициране и признаване на неформално придобити знания, умения и компетентности. Обучени са 1 008 консултанти, медиатори и изпитващи. В процеса на валидиране на знания, умения и компетентности, придобити по самостоятелен или неформален начин, са консултирани 12 895 лица. Включени са 5 641 лица, като 3 639 са придобили допълнителна професионална квалификация.

185 345 ученици активно са се включили в извънкласните и извънучилищните дейности на проект „Да направим училището привлекателно за младите хора” - „Училище за себеутвърждаване и подготовка към европейски хоризонти – УСПЕХ”, реализиран от МОН. Операцията създава условия за развитие на възможностите на включените в проекта ученици, с оглед тяхната бъдеща социална и професионална реализация, като бюджетът ѝ за 2014 г. възлиза на 104 444 851 лв.⁴⁸

За втора поредна година Министерство на образованието и науката реализира и проект „Квалификация на педагогическите специалисти”. Операцията е насочена към повишаване на качеството на образователно-възпитателния процес, ефективността на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка и качеството на тяхното управление. Общият брой на обучените педагогически кадри до 29 години е 1 471 души.

През 2014 г. Министерство на регионалното развитие и благоустройството реализира мерки по Програмата за териториално сътрудничество, чрез които са изпълнени широк спектър от инициативи, свързани с подпомагане и предлагане на качествени информационни услуги за младите хора в страната. По ИПП България-Македония и България-Сърбия 2007-2013 са участвали 2 636 млади хора на възраст между 15 и 29 години, а усвоените средства през годината са на стойност 1 492 527 лв. Консултирани са 110 млади хора на възраст от 15 до 29 години, предоставени са възможности за неформално обучение на 384 младежи, осъществени са 6 инициативи и програми за насърчаване на приноса на младежката работа за реализацията на творческите способности на младите хора. Подкрепени са 3 проекта за подпомагане развитието на младите български творци и участието им в европейския и световен културен обмен, като са включени 291 млади хора на възраст от 15 до 29 години и са създадени 3 общи бази данни. Организиран са 16 промоционални посещения в 11 населени места в България с участието на 377 представители на образователни

---

⁴⁸ Аналитична справка от Министерство на образованието и науката, подадена за нуждите на Годишния доклад за младежта за 2014 г

институции и местното население. Създадена е интернет платформа, съдържаща 50 добри практики в сферата на образованието: www.bsitnet.bg.⁴⁹

Основните мерки, които Министерство на здравеопазването (МЗ) прилага за осигуряване на информационни услуги по отношение на рисковете, свързани с начините за предпазване от ХИВ и други сексуално предавани инфекции, както и по отношение на сексуалното и репродуктивно здраве и правата на младите хора на възраст 15-29 години, са кампанийни дейности. На регионално ниво, в рамките на АНТИСПИН кампании, са осигурени информационни услуги на 50 829 млади хора от страна на 18 неправителствени организации (НПО) в 18 областни града. При планирани за отчетната година 50 000 млади хора, са обхванати 203 447, като от тях 81 210 са на възраст 15-24 г. Подписани са споразумения за сътрудничество между МЗ и общо 18 общини, областни центрове. В 10 Местни обществени комитета млади хора са равноправни участници.

Чрез подхода „Връстници обучават връстници“ сред младежи в риск и чрез работа на терен сред целевата група са достигнати 29 916 млади хора. Чрез проведени здравно-образователни сесии от доброволци на НПО в специализирани институции за деца и юноши са достигнати 1 388 млади хора. Неправителствените организации са изградили мрежа от 18 младежки клубове, в които членуват средно около 452 доброволца, осъществяващи дейност на общо 215 терена, като предоставят на представителите на целевата група презервативи и здравно-образователни материали, консултират и насочват към Кабинетите за анонимно и безплатно консултиране и изследване за ХИВ/СПИН (КАБКИС). Регионалните здравни инспекции (РЗИ) са предоставили различни информационни услуги на над 122 237 млади хора при провеждане на 1 282 кампанийни дейности и са разпространили 106 935 презервативи.⁵⁰

Според данните, предоставени от Национален център по наркомании (НЦН), тенденцията от 2011 г. за преобладаващ процент на информационните кампании относно видовете вещества и рисковете при тяхната употреба, промотиране и мотивиране за здравословен начин на живот и даване на алтернативи за прекарване на свободното време се запазва и през отчетната година. Процентът на кампаниите,

---

⁴⁹ Аналитична справка от Министерство на регионалното развитие и благоустройството, подадена за нуждите на Годишния доклад за младежта за 2014 г

⁵⁰ Аналитична справка от Министерство на здравеопазването, подадена за нуждите на Годишния доклад за младежта за 2014 г

целящи развиване на социални умения, както и такива, насочени към професионалистите, остава малък – от 15 % през 2013 г., спада на 8.8 % през 2014 г.

През 2014 г. са реализирани кампании по повод промяна на рисковото поведение, намаляване на агресията, развиване на социални умения и повишаване на информираността. В 62% от кампаниите в екипите са включени и представители на целевата група – нещо, което не се наблюдава през предишните години. Това са предимно младежи – доброволци, обучени и с достатъчно дълъг опит в работата в областта на превенцията. Очертава се тенденция, която започва през 2012 г., при реализирането на кампании на местно ниво да се включват представители на ромската общност. През изминалата година около 19% от кампаниите са реализирани в ромска общност. Към повечето Общински съвети по наркотични вещества вече има изградени младежки структури.⁵¹

За четвърта поредна година основен източник на финансиране остава общината, следвана от Министерство на здравеопазването, основно чрез „Програма за превенция и контрол на ХИВ/СПИН“. От 2013 г. се наблюдава финансиране на някои от дейностите от външни спонсори: неправителствени организации, банки, спортни клубове и частни лица. Тенденция, която съществува и през разглежданата година.

През 2014 г. са предоставени стипендии и еднократно финансово подпомагане на 916 деца от Министерството на младежта и спорта, Министерството на културата, Министерството на образованието и науката, Министерството на земеделието и храните, общините, като е продължило изплащането на стипендиите, отпуснати през 2013 г. Право на стипендии и еднократно финансово подпомагане имат деца, класирани на първо, второ или трето място на национални и международни конкурси, олимпиади или състезания, включени в Програмата на мерки за закрила на деца с изявени дарби от държавните и общинските училища за съответната година. Средствата за този вид подкрепа са от държавния бюджет на обща стойност 1 800 000 лв.

През 2014 г. е оказана подкрепа на млади дебютанти в сферата на изкуството и чрез програмите на НФ „Култура“ – Програма „Дебюти“ и Програма за подкрепа на късометражното кино (дебюти). Подпомогнати са 20 проекта на обща стойност 64 000 лв.

За развитието на творческите умения и културното изразяване на младите хора, през 2014 г. е подкрепено институционално и финансово организирането на фестивали,

---

⁵¹ Аналитична справка от Национален център по наркомании, подадена за нуждите на Годишния доклад за младежта за 2014 г

събори, конкурси, спектакли и други събития, които дават възможност за изява и развитие на млади таланти. 52 събития са подкрепени чрез конкурсни сесии на Министерството на културата в областта на театъра, музиката и танца. Те се организират от училища по изкуства, читалища, други неправителствени организации, често пъти със съдействието на общинските администрации. За подобряване на информационната среда, чрез електронната страница на Министерството на културата, са популяризирани 214 прояви (конкурси, фестивали и др.), свързани с младежка тематика. Одобрените проекти са финансирани със средства от държавния бюджет и са на стойност 245 110 лв.⁵²

За стимулиране на неформалното обучение сред младите хора Министерство на културата осъществява дейности за популяризиране на Националната стратегия за учене през целия живот, за подобряване на условията за неформално и самостоятелно учене в музеите, библиотеките и читалищата, с което да се повиши тяхната роля в развитието на местните общности. За обогатяване на тематичното съдържание на образователните програми в мрежата от музеи и художествени галерии и увеличаване на възрастовата граница на потребителите, са проведени четири национални срещи, свързани с културното наследство.

В областта на книжния сектор и библиотечното дело през 2014 г. са утвърдени няколко програми на Министерството на културата в подкрепа на професионалната реализация, самостоятелното учене и достъпа до човешкото знание. По програма „Помощ за книгата” са финансирани 74 проекта за издаване на книги в направленията българска и преводна художествена литература; българска и преводна хуманитаристика; литература за деца и юноши; културно-историческо наследство и съвременна култура.⁵³

През разглежданата година на всички регионални библиотеки са отпуснати допълнителни средства за изпълнение на отговорности, свързани с координиране дейността на библиотечните ресурси, внедряване на съвременните технологии и координирано изграждане на регионалните библиотечни мрежи. Чрез програма „Българските библиотеки – съвременни центрове за четене и информираност” се цели обновяване на библиотечните фондове на обществените библиотеки с нова актуална литература, културна и литературна периодика и други съвременни информационни

---

⁵² Аналитична справка, подадена от Министерство на културата за нуждите на Годишния доклад за младежта за 2014 г.

⁵³ Аналитична справка, подадена от Министерство на културата за нуждите на Годишния доклад за младежта за 2014 г.

източници, чрез което българските библиотеки ще могат да отговорят на нарастващите потребности на читателите.

За поредна година Министерството на културата подкрепя дейност по програма „Глобални библиотеки – България” - съвместна програма на Министерството на културата и Фондация „Бил и Мелинда Гейтс”, чиято стратегическа цел е предоставянето на лесен и равноправен достъп до информация, знание, комуникация и електронни услуги чрез безплатно ползване на интернет в обществените библиотеки. Учредена е фондация „Глобални библиотеки – България”, чрез която се координират действия, свързани с устойчивостта на проекта. Министерството участва активно в работата на фондацията, като през 2014 г. са предоставени целеви средства за развитие на програмата в размер на 300 000 лв.

През отчетната година във всички областни градове на страната са организирани семинари от регионалните експертно-консултантски и информационни центрове „Читалища” със съдействието и прякото участие на експерти от Министерството на културата на тема: „Място и роля на народните читалища в Националната стратегия за учене през целия живот (2014-2020 г.). Обученията са насочени към работещите в народните читалища, като те са запознати с приоритетите и дейностите, заложи в Националната стратегия за учене през целия живот и конкретно за възможностите за развитие на потенциала на читалищата в областта на неформалното и самостоятелно учене. Участват и представители на областни и общински администрации, областните информационни центрове, регионални библиотеки, музеи, неправителствени организации, училища, регионални инспекторати на МОН и други структури, които работят в областта на образованието и културата. Представени са добри практики от дейността на читалищата, успешни форми за учене през целия живот, осъществени в сътрудничество с други институции, нови възможности за споделяне на ресурси и актуални програми за финансиране на проекти. В съответствие с Националната стратегия за младежта (2010-2020), акцент на семинарите е привличането на младежи в цялостната дейност на читалищата и развитието на повече услуги към младите хора, създаване на условия за приемственост на знания и умения. Специално внимание се отделя на един от водещите принципи на стратегията за равен достъп до формите за учене през целия живот и е направен паралел с Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите, Националната стратегия за осигуряване на равни

възможности за хора с увреждания и др. В цитираните документи читалищата са посочени като основна институция за интегриране на различни общности.⁵⁴

С цел предоставяне на широк спектър от услуги за възможно най-голям брой млади хора в страната, Министерството на младежта и спорта администрира Национална програма за младежта (2011-2015), която финансира проекти за младежки дейности на младежки и неправителствени организации, работещи в полза на и за младите хора. Програмата акцентира в четири основни направления: Подпрограма 1. „Развитие на мрежата от младежки информационно-консултантски центрове (МИКЦ)“; Подпрограма 2. „Национални младежки инициативи и кампании“; Подпрограма 3. „Младежско доброволчество и участие в доброволчески инициативи“ и Подпрограма 4. „Развитие и признаване на младежката работа“. Целевата група са младежи на възраст от 15 до 29 години, младежки работници и други специалисти, които са директно ангажирани с предоставянето на услуги или с други дейности в подкрепа на младежкото развитие.

През 2014 г. са обявени две процедури за набиране на проектни предложения по подпрограма 1, 2 и 3. Подадени са 187 проектни идеи, от които са финансирани 49 бр. на обща стойност 1 409 010 лв. В сравнение с 2013 г. броят на кандидатствалите организации нараства с 8.84%.

По подпрограма 1 „Развитие на мрежата от Младежки информационно-консултантски центрове (МИКЦ)“ са подкрепени 32 проекта на организации от 27 областни града. Общият финансов ресурс, който ще бъде инвестиран (за 2014 и 2015 г.) в дейността на централите е 1 185 713 лв. В областните градове с най-голям брой млади хора има повече от един МИКЦ (София – 4 бр., Пловдив – 2 бр., Бургас – 2 бр., Варна – 2 бр.). Тематичният спектър на услугите и дейностите на МИКЦ-овете е широк – професионална реализация, кариерно ориентиране, насърчаване на предприемачеството, гражданска активност, младежки кампании и инициативи, неформално образование, доброволчество, здравословен начин на живот и превенция на зависимости, социално включване и др. Специално са планирани и дейности, насочени към млади хора в неравностойно положение и риск. Целта е в дейностите на централите да бъдат обхванати максимален брой младежи, не само от областния град, а и от по-малките общини в региона. През 2015 г. се очаква минимум 100 000 млади хора от 15 до 29 години да получат различни безплатни услуги от централите в страната. За

---

⁵⁴ Аналитична справка, подадена от Министерство на културата за нуждите на Годишния доклад за младежта за 2014 г.

целта, всеки един от МИКЦ-овете притежава квалифициран екип от специалисти с опит в съответните области.

Проектите за изграждане и развитие на Младежките информационно-консултантски центрове се реализират в партньорство с местните власти (общинска или областна администрация), както и с други местни структури и институции, работещи с целевата група. Част от МИКЦ-овете са привлекли за партньори други местни неправителствени организации, работещи в подкрепа и за развитие на младите хора в страната.

През 2014 г. продължава да функционира уеб-сайтът на Национална програма за младежта (2011-2015) - www.mikc.bg. Порталът дава възможност на всички финансирани организации да публикуват актуални новини и снимки, да издават сертификати, като имат достъп до важна за тях документация, да следят какво се случва в младежкия сектор и да работят в мрежа. Към 31.12.2014 г. в сайта са публикувани 539 статии, 2 169 снимки от събития, 180 галерии. Уникалните посещения са 29 991 бр., което е повишение с 27.92% в сравнение с данните от 2013 г., когато броят на посещенията в сайта е 23 445.

За 2014 г., през системата на сайта са издадени 1 472 бр. сертификати на участниците в проектните дейности по Национална програма за младежта (2011-2015).

През отчетната година са осъществени 61 бр. проекти по подпрограма 2 и 3, подкрепени в края на 2013 г. В реализираните кампании по проектите са се включили 2 934 младежи, а 3 593-ма са участвали в обучения на теми: „Младежки мултиплаери“, „Лидерски и екипни взаимодействия. Откриване на проблем и начините му на преодоляване. Специфика на организирането на общности“, „Активен европеец“, „Защитени видове. Екологични проблеми“ и др., като чрез формите на неформалното образование са обучени за първи път 1 277 млади хора. Проведени са 2 674 доброволчески акции и 176 проучвания на потребностите на младите хора. За популяризиране на младежките политики са организирани 2 805 конференции, семинари, форуми, чествания, кръгли маси и др. Привлечени са 3 220 млади доброволци. Към проектните дейности са се присъединили 532 младежи в неравностойно положение и 441 млади хора от малцинствени групи.

През 2014 г. продължават дейностите по поддържане и развитие на националния интернет сайт на Евродеск (www.eurodesk.bg), както и работата с представителите на Евродеск (Евродеск мултиплаери), от страна на Центъра за развитие на човешки

ресурси към Министерството на образованието и науката⁵⁵. На портала се публикува актуална информация за инициативи, свързани с новата Програма „Еразъм +“ на ЕК; конкурси на национално и международно ниво, в които българските младежи могат да се включат, информация за стипендии, съвети и информация за намиране на стаж и работа в България и чужбина, както и за образователни инициативи и тематични младежки кампании. Голяма част от публикуваните статии са придружени от мултимедийни материали (снимки, видео). Чрез бутон за бърз достъп, посетителите могат да изпращат запитвания до Евродеск-България.

Специална секция от сайта е отделена за публикации, свързани с младежта и младежката работа в България и Европа, както и на материали, свързани с ЕС и политиката на ЕС за младежта и образованието. На специална интерактивна карта са показани адресите и информацията за контакт с Евродеск точките в страната, за да могат посетителите по-лесно да се ориентират къде се намира най-близката до тях точка в даденото населено място. За отчетната година се наблюдава повишение с над 47.37 % на броя посещения на сайта – 42 000 бр. в сравнение с 2013 г., когато са 22 104.

През отчетната година Евродеск подпомогна разработката на новата версия на Европейския младежки портал (europa.eu/youth) и поддържа страниците му на български език, като регулярно добавя съдържание в него. Издадена е нова брошура на Евродеск с обновена информация за европейските образователни програми („Еразъм +“ и други), както и флаер за промотиране на Европейския младежки портал.

Реализирана е и информационна кампания за популяризиране на дейностите на „Еразъм +“ в 18 градове на страната, в която са се включили над 2 500 участници.

През 2014 г. приключи изпълнението на Програма „Младежта в действие“ за периода 2007-2013⁵⁶. Усвоените средства са в размер на 16 913 818 евро за 1 272 проекта, като от тях 338 бр. са младежки обмени, 417 бр. младежки инициативи (национални и международни), 48 бр. за демократично гражданство, 264 бр. за Европейска доброволческа служба, 96 бр. за сътрудничество с партньорски страни, 61 бр. за обучения на младежки работници и работа в мрежа и 38 проекта за срещи между младите хора и отговорните за младежката политика. 365 обучения са реализирани за целия срок на Програмата в рамките на дейностите за обучения и сътрудничество на

---

⁵⁵ Аналитична справка от Център за развитие на човешките ресурси към МОН, подадена за нуждите на Годишния доклад за младежта за 2014 г.

⁵⁶ Аналитична справка от Център за развитие на човешките ресурси към МОН, подадена за нуждите на Годишния доклад за младежта за 2014 г.

национално и международно ниво. Участниците в одобрените проекти за периода на Програмата са 31 305.

През 2014 г. в сектор „Младеж“ по Програма „Еразъм +“, администрирана от ЦРЧР, са подадени 394 проекта, от които са одобрени 175 проектни предложения. Проведени са над 300 консултации в сградата на Центъра. Организиран са 33 информационни събития в цялата страна, на които са участвали повече от 2 576 млади хора.

Еврогайдънс България е част от европейска мрежа от центрове в 33 страни, която подпомага развитието на качествени услуги за кариерно ориентиране в Европа и осигурява информация за възможности за образователна мобилност. Тя е мрежа от национални ресурсни центрове за професионално ориентиране, която предоставя информация за възможностите за образование и обучение в Европа, основно за кариерни консултанти, които да я предадат на гражданите като цяло. Подкрепя обмена на качествена информация за системите за образование и обучение и квалификациите в Европейския съюз, Европейското икономическо пространство и страните от Централна и Източна Европа. Ролята на национален Еврогайдънс център в България изпълнява ЦРЧР, като основната задача е да популяризира мрежата на национално ниво и инструментите, които предоставя. С тази цел Еврогайдънс участва в редица събития и семинари, както на национално, така и на международно ниво. Реализирани са 20 национални събития, в които са се включили 2 526 младежи и 3 международни събития с 16 участници. Данните сочат и повишаване със 100 % на посещаемостта на сайта на мрежата <http://euroguidance.hrdc.bg/>, което се дължи на използваните иновативни начини за достигане до целевата група (участие в събитие с внимателно подбрана целева група; онлайн кампании и конкурси и други).⁵⁷

През 2014 г. информационно-рекламната кампания за набиране на кандидати за курсанти във висшите военни училища за учебната 2014/2015 г., е координирана от Министерството на отбраната. Тя е ориентирана към системно провеждане, поддържане и развитие на положителния образ на рекламния продукт - курсанта от Националния военен университет, Висшето военноморско училище или младшия офицер от Сухопътните войски, Военновъздушни и Военноморски сили. Идеята е посланията да достигнат до младите хора в България и до техните родители и близки, като целевата група са младите хора на възраст от 18 до 23 години.

---

⁵⁷ Аналитична справка от Център за развитие на човешките ресурси към МОН, подадена за нуждите на Годишния доклад за младежта за 2014 г.

В тази връзка, за първи път през 2014 г. е въведена практиката да се влиза в учебните часове, както и да се осъществява директен контакт с потенциалните кандидати за курсанти. По този начин се реализират контакти с повече младежи от средните училища. За трета година се изпращат рекламни материали и писма до училищата в отдалечените и малките населени места, от които има кандидати в предишни кампании.⁵⁸

ПРИОРИТЕТ III: НАСЪРЧАВАНЕ НА ЗДРАВΟΣЛОВЕН НАЧИН НА ЖИВОТ

3.1 МЛАДИ ХОРА, ПРАКТИКУВАЩИ СПОРТНИ ДЕЙНОСТИ

3.1.1 Състояние на индикатора

Задължителната образователна програма в системата на средното образование включва провеждането на часове по физическо възпитание 3 пъти седмично, в които през учебната 2014/2015 година са обхванати ученици от VIII до XII клас.

По данни на Министерството на образованието и науката, през учебната 2014/2015 година спортните училища в страната са 24. Броят им се запазва същият като през 2013/2014 г. общият брой на учениците, изучаващи физическо възпитание и спорт от VIII до XII клас в училища към 2013/2014 учебна година е 288 923 бр., за сравнение през учебната 2012/2013 г. те са 290 206 бр., което е с 0.44 % намаление на броя учащи. Към 2013/2014 г. общият брой на общообразователните паралелки, в които се изучава физическо възпитание и спорт е 12 970 бр., което е с 1.43% намаление от предходната година. Има обаче тенденция към увеличаване на броя на паралелките с изучаване на физическо възпитание и спорт като в сравнение с учебната 2012/2013г., увеличението е с близо 5.3 % или 246 паралелки. Подобно е състоянието и с броя на учениците, като увеличението спрямо учебната 2012/2013г. е с 5 238 ученика или 4.22%.

---

⁵⁸ Аналитична справка от Министерство на отбраната, подадена за нуждите на Годишния доклад за младежта за 2014 г.

Тенденцията на намаляване на броя на училищата със свободно избираема подготовка (СИП) и задължително избираема подготовка (ЗИП) продължава, като в рамките на отчетния период спадът е с 5.08 % спрямо 2012/2013г. или 26 училища по-малко.

В рамките на 2013/2014 учебна година се наблюдава намаляване с 2.94 % на общинските детски комплекси, центрове за работа с деца и ученически спортни школи в сравнение учебната 2012/2013г. - от 35 броя през 2012/2013г. на 34 броя през учебната 2013/2014г.⁵⁹

Таблица № 3: Физическо възпитание и спорт при младите хора от VIII до XII клас през 2014 г.

Физическо възпитание и спорт от VIII до XII клас	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014
Брой паралелки, в т.ч.:	14 151	13 530	13 156	12 970
брой ученици	315 700	299 932	290 206	288 923
Брой училища със СИП и ЗИП	589	572	538	512
Брой общински комплекси и центрове за работа с деца	42	45	35	34
Брой училища / брой спортни паралелки	37	35	38	32
Брой спортни паралелки	232	175	233	246
Брой ученици в спортни паралелки	5 226	3 841	5 026	5 238

3.1.2 Анализ на състоянието:

Данните на национално представителното изследване⁶⁰ през 2014 г. сочат, че над една четвърт (28%) от младите хора на възраст 15-29г. са спортували през последната една седмица. Не е за подценяване, обаче, регистрираният дял на представителите, които заявяват, че са спортували за последно преди повече от 6 месеца (14%), преди повече от една година (11%) или още по-обезпокоително – неопределеното „*по-отдавна*” – 24%. Като цяло, по-често спортуват мъжете (46%), младежите във възрастовата група 15-19г. (52%) и живеещите в столицата. Процентът на редовно практикуващите спорт е по-голям при възрастовата група от 15 до 17 години, за сметка на тези от 18 до 29 години.

⁵⁹ Данни на Министерство на образованието и науката

⁶⁰ Национално представително изследване на тема „Установяване на ефекта от политиките за младежта върху младите хора в страната”, проведено през 2014 г. от „Институт за социални изследвания и маркетинг МБМД“ по поръчка на Министерството на младежта и спорта.

Графика № 18: Практикуване на спорт от младежите 15-29 г.

3.1.3. Предприети мерки

Основната цел в политиката на Министерството на младежта и спорта в областта на физическото възпитание и спорта за ученици и студенти през 2014 г. е осигуряване на оптимални условия и възможности за практикуване на спорт и социален туризъм от младите хора, в това число и децата с увреждания и децата в риск. Политиката в тази област включва:

- Разработването на нормативни актове, свързани със спорта за учащите и дейността на спортните училища.
  - Създаване на методики за организиране, планиране, провеждане, отчитане и контрол на спортната подготовка и комплексното възстановяване на учениците спортисти;
  - Разработване и внедряване на методи и програми за селекция от спортните клубове, които да осигуряват ефективен първичен подбор и обучение на талантиливи деца;
  - Утвърждаване на програмното и проектно финансиране на дейностите на спортни организации, работещи по проекти на Министерство на младежта и спорта (ММС), както и за подпомагане развитието на учебно-тренировъчния и спортно-състезателен процес в спортните училища.
- Разработване и координация на изпълнението на програми и проекти за развитието на:
  - ученическия и студентски спорт;

- спорта за хора (деца) с увреждания и деца в риск;
- спортни занимания за деца от детските градини.

С тяхното изпълнение се разшириха и обогатиха възможностите за утвърждаване на физическото възпитание и спорта като средство за здравословен начин на живот. По този начин се увеличи и броят на младите хора, практикуващи физически упражнения, спорт и социален туризъм.

През 2014 г. Министерството на младежта и спорта реализира Програма „Спорт за хора с увреждания и деца в риск“, в която броят на обхванатите млади хора на възраст от 15-29 г. е 1 278. Отбелязва се лек спад в сравнение с предходната 2013 г., когато броят на обхванатите е бил 1 500.

Проведени са всички етапи на Ученическите игри – вътрешноучилищен, областен, зонален и финален за учебната 2013/2014 г., като са създадени възможности и условия за спортно-състезателна дейност и изява на учениците от общообразователните училища. Броят млади хора, взели участие в Ученическите игри за 2014 г., е около 60 000.

Проведени са всички състезания от Ученическите игри за учениците с увреден слух, нарушено зрение, физически увреждания и увреждания на централната нервна система през учебната 2013/2014 г. Чрез тях са създадени възможности и условия за спортно-състезателна дейност и изява на учениците от специалните училища. Броят на участващите в игрите млади хора е 316 ученици с увреждания, което е с 43,64 % повече от предходната година.⁶¹

В изпълнение на Приоритет III „Насърчаване на здравословния начин на живот“ от Националната стратегия за младежта (2010-2020) през 2014 г. Министерството на младежта и спорта реализира програма „Спорт за деца в свободното време“ за организиране и провеждане на начално обучение по вид спорт и спортни занимания за ученици в свободното им време, с оглед подобряване на здравето и физическата им дееспособност, както и пълноценно използване на свободното време. Целите на Програма „Спорт за деца в свободното време“ през 2014 г. са свързани с укрепване на здравето на хората чрез двигателна активност през свободното им време и осигуряване на условия за практикуване на спорт, изява и реализиране на лични спортни резултати, а също така и увеличаване на броя на хората, практикуващи спорт, като средство за профилактика, поддържане и съхраняване на здравето и на тяхната физическа

---

⁶¹ Отчет за степента на изпълнение на утвърдените политики и програми на Министерство на младежта и спорта за 2014 г

дееспособност. Изпълнението на заложените цели се реализира чрез разработване, финансово подпомагане, координиране и контрол на програми и проекти за развитие на спорта за всички и спорта за свободното време.

През 2014 г. по Програмата, финансирана от ММС, са усвоени средства в размер на 958 646 лв. Реализираните проекти по Програмата са 203, като на децата и младежите е осигурен безплатен достъп до спортна база и квалифицирани спортни специалисти. Спортните занимания по Програмата са проведени от над 400 спортни специалисти, в т.ч. млади специалисти. Придобити са първоначални знания, умения и навици за практикуване на предпочитан вид спорт. Програмата обхваща над 10 700 деца, от които над 2 200 са младежи, които в продължение най-малко на 6 месеца са участвали в безплатни спортни занимания. По информация от изпълнителите на проектите, 15 % от участвалите в Програмата деца и младежи са мотивирани да продължат да се занимават системно със спорт.

Съгласно договор между Министерството на младежта и спорта и Национална военна спортна федерация в изпълнение на проект по „Програма за развитие на спорта за всички” на ММС, Наредбите за провеждане на Държавни военни първенства и заповед на министъра на отбраната за провеждане на общоармейски шампионати и първенства през 2014 г. са организирани и проведени 16 шампионата и първенства от държавния спортен календар и е взето участие в 3 световни военни първенства по линия на Международния съвет за военен спорт (CISM).

През 2014 г. в състезанията от държавния спортен календар на Министерството на отбраната са взели участие и системно се занимават с физическа активност и спорт 6 700 младежи. В държавните военни първенства през тази година по най-масово разпространените спортове в България, като лека атлетика, плуване, футбол и тенис на маса, са участвали голям брой състезатели. Тези състезания са допринесли за развитието на физическата подготовка, волевите качества и психическа устойчивост на военнослужещите и цивилните служители от Министерството на отбраната.

Успешно бе изготвен, защитен и приет проект по Програма „Развитие на спорта за всички” за 2015 г., с помощта на който ще се реализира стремежът на ръководството на Министерството на отбраната за увеличаване на броя на младите хора, занимаващи се с физическа активност и спорт.

От изключителна важност е да се повиши информираността на младите за ползите от спорта и туризма като форми на двигателна активност, с цел превенция на социално значимите заболявания и техните проявления. Необходимо е това да стане в

настоящето, т.е. във времето, когато те все още не са попаднали в групите на лицата със специфичен риск за здравето.

3.2. НИВО НА ИНФОРМИРАНост И ПРИДОБИТИ УМЕНИЯ И ЗНАНИЯ ЗА ЗДРАВосЛОВЕН НАЧИН НА ЖИВОТ

3.2.1 Състояние на индикатора

Здравето в неговите многобройни аспекти се оказва пресечна точка за разрешаването на проблеми като продължителност и качество на живота, работоспособност, създаване на здраво потомство и икономически просперитет.

87% от участниците в националното представително изследване⁶² заявяват, че са здрави, но други 10% споделят, че имат настоящи оплаквания от здравословен характер.

Графика № 19: Самооценка на здравословния статус на младежите

6% от младите хора казват за себе си, че страдат от хронично заболяване - астма, хипертония, пиелонефрит, бронхит, алергия, синусит, ендокринно заболяване, херния, умствена изостаналост, дископатия, мигрена, ревматизъм и чернодробни заболявания. Делът на самоопределящите себе си като хора, имащи проблеми с кръвното налягане, са също толкова – 6%. 13% от младите хора заявяват, че имат главоболие.

⁶² Национално представително изследване на тема „Установяване на ефекта от политиките за младежта върху младите хора в страната”, проведено през 2014 г. от „Институт за социални изследвания и маркетинг МБМД” по поръчка на Министерството на младежта и спорта

Повече от една трета (37%) от младежите на възраст 15-29 години в България споделят, че имат проблеми със зъбите. 19% сред младежите днес имат проблеми с очите, в т.ч. късогледство, далекогледство, нарушено зрение, нужда от очила.

Достъп до здравеопазване и личен лекар имат 95% от всички млади хора на възраст 15-29 г. В рамките на последната година, 74% от младежите са преглеждани от лекар. От една страна може да се допусне, че става въпрос за завишено внимание към грижата за добро здраве и превенция, но от друга – този показател може да е индикация за наличие на здравословен проблем.

През последните 3 месеца, повече от една трета (38%) от младите българи са имали нужда от лекарства. Изследването регистрира добър достъп до лекарства сред младите. 91% от интервюираните лица са успели да си набавят необходимите медикаменти, а други 7% – част от тях.

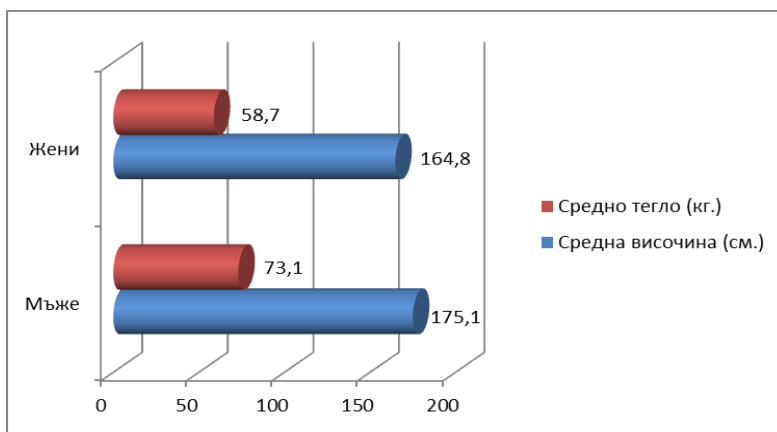
3.2.2 Анализ на състоянието

Здравният статус е свързан с начина на живот и навиците на хората. По данни на национално представителното социологическо изследване, болшинството от интервюираните млади хора се хранят с домашно приготвена храна – 78%, сред които преобладават лицата на възраст 25-29 г., приоритетно младите жени и хората, живеещи в малките населени места.

Обезпокоителен е обаче делът на консумиращите предимно тестени изделия – всеки пети (19%) на възраст 15-29г. се храни най-често със сандвичи, пици, хот-дог, дюнери и др. такива като по-често това са мъжете (15-29г.) и живеещите в столицата.

5% от запитаните се самоопределят като вегетарианци. Всеки пети млад човек (20%) подлага себе си на хранителен режим, целящ редуциране на теглото. Очаквано, този дял е по-висок сред младите дами.

Безспорно, наднорменото тегло е фактор, който снижава самочувствието и качеството на живот. По-важно е обаче, този проблем да не се оценява субективно като естетически, а да се подходи към него обективно – като към причина за редица здравословни проблеми. За да се определи прецизно делът на респондентите с проблемно тегло, за всеки от тях е изчислен индекс на телесната маса, базиран на връзката между тегло и ръст.

Графика № 20: Средна височина и тегло на младежите 15-29 г.

Преобладаващата част от интервюираните млади българи са с нормално тегло – 68%. Не е малък обаче и делът на страдащите от проблеми с килограмите – 23% имат наднормено тегло. Сред тях пред затлъстяване са около 20%, а със затлъстяване – малко над 3% на сто. От този проблем по-често страдат мъжете (28%), лицата на възраст 18-29 г. (22%), живеещите в столицата и областните градове (по 20%). В обратната посока – с тегло под нормата са 9%.

Таблица № 4: Индекс на телесната маса на младите хора за 2014 г.

Състояние според индекса на телесна маса според сзо (15-29 г.)	2014 г.
Поднормено тегло	9.4
в т.ч.	
Тежко недохранване	1.0
Средно недохранване	1.8
Леко недохранване	6.6
Нормално тегло	67.8
Наднормено тегло	22.9
в т.ч.	
Предзатлъстяване	19.4
Затлъстяване	
Затлъстяване I степен	3.4
Затлъстяване II степен	0.0
Затлъстяване III степен	0.0

Показател за нагласите на младите хора към веществата, които пораждаат зависимости, е толерантността към тяхното използване. В национално представителното изследване⁶³ е обърнато внимание освен на отношението към употребата на алкохол, цигари и психотропни вещества, така и на самата им консумация.

47% от младите българи днес категорично заявяват, че употребата на концентриран алкохол е вредна за здравето на човека. Тревожно е, че не малка част от запитаните проявяват толерантност към поставения проблем – според 10% опасността от консумацията е много малка, а 5% са на мнение, че няма такава. По-висока толерантност (опции „опасността е много малка” и „няма опасност”) се регистрира сред младите мъже (19%), лицата на възраст 25-29г. (18%), както и живеещите в столицата (20%).

44% от участниците в изследването употребяват концентрирани спиртни напитки. Най-често привържениците на твърдия алкохол споделят, че на седмица изпиват приблизително до 100 гр. концентрат (т.е. две питиета) – 18%, а между 100 и 200 гр. (т.е. до четири питиета) – 12%. Изследването регистрира и мнения на лица, които употребяват 300 гр. твърд алкохол седмично – 5%, дори и такива, които изпиват половин литър – 4%. Изчислената средно седмична консумация на концентрат сред младежите е 237 гр.

Две трети (67%) от интервюираните млади хора смятат, че тютюнопушенето е вредно за здравето на човека. Близко една четвърт (23%) заявяват, че съществува донякъде опасност от употребата на цигари, а според 6% - опасността е много малка. Според 2% - такава е изключена.

---

⁶³ Национално представително изследване на тема „Установяване на ефекта от политиките за младежта върху младите хора в страната”, проведено през 2014 г. от „Институт за социални изследвания и маркетинг МБМД“ по поръчка на Министерството на младежта и спорта

Графика № 21: Оценка на вредата от тютюнопушенето сред младите хора 15-29 г.

Същевременно (т.е. въпреки високите дялове на неодобрение), над две пети (44%) от изследваните са пушачи. Най-често интервюираните изпушват близо половин кутия цигари на ден (17% - между 6 и 10 цигари) или почти цяла (13% - между 16 и 20 цигари).

Изследването сочи, че и толерантността, и употребата на различните видове психотропни вещества е много по-рядко срещана в сравнение с тази на цигари и алкохол. Най-критично е отношението към употребата на твърди наркотици, екстази. Изследването регистрира сравнително по-висока толерантност към употребата на марихуана. През последните 12 месеца, на 12% сред запитаните се е случвало да употребяват марихуана, като това се отнася по-често към представителите на мъжкия пол (15%) и живеещите в столицата (21%). 2% са пробвали твърди наркотици. Близо една пета (18%) от младите не виждат нищо криминално в употребата на трева и смятат, че тя трябва да се легализира. Мнозинството (64%) все пак държи това да бъде смятано за престъпление.

Важно е да се отбележи, че борбата с употребата на наркотици трябва да започва от най-ранна възраст и в нея е задължително участието както на семейството, така и на училището. Същевременно, не трябва да се подценяват и другите зависимости – тютюнопушенето и употребата на алкохол.

Предвид деликатността на темата за употребата на наркотични вещества сред младите хора, трябва да се правят внимателно изводи. От една страна, откровеността в споделянето е добър знак, че е възможна и необходима по-нататъшна комуникация. Това е особено важно, предвид съхраняване на високия дял на онези от младите, които

се определят като хора, които не са опитвали и не биха опитали наркотици. Доколкото е възможно, част от тези отговори да не са искрени, а да отразяват социално правилния и желан отговор, то в училището, в обществото и във всички институции, играещи ролята на младежки социализационни агенти, е важно да се поддържат постоянни, аргументирани и въздействащи послания за вредата, опасността и коварността на наркотичните зависимости.

С намаляването на възрастта се повишават сигналите за наркопласъори около училищата. Това е така или защото по-големите са се откъснали от училищните спомени, или явлението се е разраснало. В по-големите градове е по-ранна възрастта, на която младите хора стават обект на наркопласъорите.

При наличие на възможност за избор на интересни занимания от учениците, включително извънкласни форми и творчески дейности, интересът към наркотиците би имал сериозен съперник за вниманието на подрастващите. Превенция може да се постигне чрез увеличаване на обхвата на програми и проекти за спорт в свободното време, социалния туризъм, спорта за хората с увреждания и децата в риск, ученическият, студентският и елитният спорт.

Физическата активност е задължителна част от поддържането на добра форма и здраве. Проведеното изследване⁶⁴ показва, че над една четвърт (28%) от младите хора на възраст 15-29г. споделят, че са спортували през последната седмица. Не е за подценяване обаче, регистрираният дял на младежите, които заявяват, че са спортували за последно преди повече от 6 месеца (14%), една година (11%) или още по-обезпокоително – неопределеното „*по-отдавна*” – 24%. Като цяло, по-често спортуват мъжете (46%), младежите във възрастовата група 15-19 г. (52%) и живеещите в столицата.

Повече от половината (60%) от младежите оценяват наличието на спортни съоръжения (също игрища, площадки) близо до дома им като достатъчно. Може да се каже, че регистрираната ниска двигателна активност далеч не е продиктувана от липсата на създадени условия за спорт, по-скоро причината може да се потърси в самото желание за практикуването му. Очаквано, най-нисък достъп до спортни съоръжения има в селата (38%).

---

⁶⁴ Национално представително изследване на тема „Установяване на ефекта от политиките за младежта върху младите хора в страната”, проведено през 2014 г. от „Институт за социални изследвания и маркетинг МБМД“ по поръчка на Министерството на младежта и спорта

Изградените в последните няколко години безплатни фитнес площадки на открито в страната, където могат ежедневно и абсолютно безплатно да спортуват деца, юноши, семейства и възрастни хора, са познати на участниците в изследването. Всеки четвърти (24%) млад човек има достъп до подобни спортни съоръжения наблизо. 23% от запитаните заявяват, че ползват платени съоръжения за спорт. Разгледани по социодемографски показатели, това са по-често представителите на мъжкия пол (30%), лицата на възраст 20-24г. (26%) и живеещите в столицата (37%) и областните градове (26%).

Графика № 22: Достъп до спортни съоръжения

По данни на Министерството на регионалното развитие и благоустройството, засягащи настоящия приоритет, през 2014 г. по Програмата за ТГС по ИПП България-Турция 2007-2013 са финансирани дейности на обща стойност 809 267 лева в рамките на проект „Подобряване на спортната инфраструктура и създаване на среда за спортни дейности“, с обхванати 670 ученици. Дейности в тази насока са реализирани и по проект „Строителство на мултифункционална спортна зона“ в гр. Приморско, на стойност 482 535 лева, с обхванати 500 ученици.

Също през 2014 г. по Програмата за ТГС по ИПП България - Сърбия 2007 – 2013, във връзка с насърчаването на здравословния начин на живот са реализирани три програми и два проекта за стимулиране на детския и младежкия спорт и туризъм, в които са включени 930 млади хора на възраст от 15 до 29 години. Модернизиран е градският стадион в гр. Монтана, извършена е доставка на оборудване и е проведена поредица от турнири под надслов „Спортът ни сближава“.

Изключително важен фактор за физическото и психологическо възстановяване и обновяване на човешкия организъм, след изпълнението на рутинните служебни и

социални задължения, е реализирането на ваканция (почивка) със семейството или с приятели. В тази връзка, в последните 2 години малко над две трети (71%) от младите хора си позволяват да отидат на почивка - показват данните от изследването сред младите хора в страната⁶⁵. Не е за пренебрегване и регистрираният дял на лицата на възраст 15-29 години, които никога не са ходили – 8%. Над две пети (44%) сред младите споделят, че през 2014 година няма да ходят отново на почивка. До края на миналата година планове за почивка на море, планина, в чужбина или по друг начин, заявяват 39%.

3.2.3 Предприети мерки

В мерките по настоящия приоритет III „Насърчаване на здравословния начин на живот” през 2014 г. са обхванати общо 373 848 млади хора. Финансирането е осигурено в рамките на държавния бюджет, международни донори, оперативни програми и общински бюджети.

С цел превенция на факторите, създаващи риск за здравето на младите хора, от страна на институциите и общините в страната, са проведени 15 конференции, 152 семинара, 1 674 обучения, 732 срещи и 79 кръгли маси за насърчаване и подпомагане на сътрудничеството между младежките работници, здравните специалисти, младежките и спортните организации, с цел утвърждаване на здравословен начин живот сред младите хора. В събития, проведени във връзка с Европейската седмица на двигателната активност, са участвали 5 000 младежи, в т.ч. млади хора със специални потребности.

По програма „Спорт за хора с увреждания и деца в риск“ са реализирани 39 проекта, в които са обхванати 1 278 деца с увреждания. В различни кампании, инициативи, информационни беседи, дискусии и срещи на областно и регионално ниво са участвали 14 371 млади хора. В мероприятията, насочени към повишаване на сексуалната култура на младите хора, са обхванати общо 99 317 младежи. Проведени са 677 информационни тематични здравни кампании и чрез мобилизиране на младежките информационни мрежи е разпространена здравна информация, съобразена с нуждите им. Създадени са 1 224 общински клубове за обучители на връстници и прилагане на

---

⁶⁵ Национално представително изследване на тема „Установяване на ефекта от политиките за младежта върху младите хора в страната”, проведено през 2014 г. от „Институт за социални изследвания и маркетинг МБМД“ по поръчка на Министерството на младежта и спорта.

нови форми на здравно образование в училищата, чрез които се насърчава здравната просвета в читалищата и младежките организации.

През 2014 г. са проведени 873 обучения, 379 мотивационни и информационни кампании и са реализирани 263 проекта за насърчаването на физическата активност и спорта сред младите хора, в които са обхванати общо 253 127 младежи. С цел създаване на възможности за тяхното обучение по въпросите на здравето, спорта и физическата активност, в ученически игри за общообразователните и специалните училища са обхванати 60 000 младежи. По програма „Спорт за децата в свободното време” са финансирани 203 проекта, в които са се включили над 10 700 младежи. В различни кампании, инициативи, информационни беседи, дискусии, лекции, срещи и спортни състезания (общински инициативи: общински програми за младежта - Общинска ваканционна програма „Наше лято“; спортни форуми - състезания по волейбол, футбол и тенис на маса; „Спортно лято“; общински детски и младежки спортни турнири, събития и шампионати за повишаване на спортната и здравна култура) на областно и регионално ниво са участвали 84 564 млади хора.

За повишаване на информираността на населението в страната, в това число на младите хора като уязвима група по отношение на поведенчески рискови фактори, се осъществяват различни национални програми, както и проекти, финансирани по оперативни и други донорски програми.

По данни, подадени от общините и институциите, редица инициативи са проведени във връзка със създаването и прилагането на нови форми на здравно образование в училищата, както и насърчаване на здравната просвета в читалищата, младежките средища, спортните и младежки организации, с цел развитие на знания, нагласи и умения за здравословен начин на живот, безопасно поведение и избягване на рискови за здравето фактори. Създадени са училищни клубове за извънкласна дейност, ученически здравни комитети, организирани са спортни прояви. Проведени са кампании „Движението е здраве“, „Вашето здраве е във вашите ръце“, „Здравословно хранене“, кампании за повишаване на здравното образование в малките населени места, Кампания за повишаване на здравната култура по отношение на употребата на психоактивни вещества, Превенция и контрол на ХИВ и сексуално предавани инфекции (СПИН), информационни кампании, осъществявани от Български младежки червен кръст (БМЧК), Местен център за работа с доброволци и спортни клубове. Организирани са срещи-беседи с участието на здравни специалисти и млади

доброволци в училищата, създадени са Клубове на младежи – доброволци и Младежки съвети по наркотични вещества.

По данни на Министерството на здравеопазването, общият брой на всички млади хора на възраст от 15 до 29 г., участвали в проведените от тях обучения, срещи, кръгли маси, конференции и семинари, е 43 706.

През 2014 г. от Регионални здравни инспекции (РЗИ) са организирани и проведени общо 22 дискусии с 604 участници, при изпълнение на дейности по Националната програма за превенция на хроничните незаразни болести 2014-2020 г., свързани с превенция на 4-те основни рискови за здравето фактори – тютюнопушене, злоупотреба с алкохол, хранене и физическа активност.

През 2014 г. РЗИ са организирани общо 1 545 обучения на 30 570 лица под формата на лекции, беседи, презентации и интерактивни обучения. През същата година са проведени 11 конференции, свързани с превенция на 4-те основни рискови за здравето фактори, с участието на 365 ученици и млади хора, както и 474 срещи с участието на 9 893 младежи. Осъществени са и 74 семинара, в които са включени 2 274 млади хора.

В периода са организирани и общо 3 национални информационни кампании, както и национално обучение на учителите на връстници. Броят на обучените учители на връстници и доброволци в умения за работа на терен по метода „Връстници обучават връстници” (ВОВ) и разработване на проекти е 139 души. Общият брой на обучените лица е 1 853.

19 кабинета за анонимно и безплатно консултиране и изследване за ХИВ (КАБКИС) функционират през 2014 г., в които доброволно са се изследвали 21 194 млади хора на възраст 16-29 години. Освен съществуващите КАБКИС, финансово се подкрепя и функционирането на 17 мобилни кабинета към неправителствени организации и Регионални здравни инспекции.

Информираността и познанието изиграват решителна роля в култивиране на здравни знания и навици, което спомага за изграждане на здравословен начин на живот при младите хора.

ПРИОРИТЕТ IV:
ПРЕВЕНЦИЯ НА СОЦИАЛНОТО ИЗКЛЮЧВАНЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА В
НЕРАВНОСТОЙНО ПОЛОЖЕНИЕ

4.1 ЦЕЛЕНАСОЧЕНИ МЕРКИ ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ И
СОЦИАЛНО ВКЛЮЧВАНЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА НА ВЪЗРАСТ ОТ 18 ДО 25
ГОДИНИ В РИСК

4.1.1 Състояние на индикатора

Перспективите за развитие пред младите хора зависят изключително много от тяхната социално-икономическа среда и редица други фактори. С оглед на социалното положение, в което се намират, част от младежките групи са изложени на риск от социално изключване и бедност повече от други, като сред основните рискови групи са:

- ✓ Деца и младежи, настанени в специализирани институции, в социални услуги в общността от резидентен тип, в приемни семейства и при близки и роднини;
- ✓ Деца и младежи, които напускат специализираните институции за деца.

Социалните услуги в общността са сред основните инструменти, чрез които се насърчава социалното включване на уязвимите групи. Характерен белег на социалните услуги е, че се основават на социална работа и са насочени към подкрепа за осъществяване на ежедневни дейности и социално включване. Те се предоставят съобразно желанието и личния избор на лицата, в т.ч. млади хора на възраст от 18 до 25 години в риск. В края на 2014 г. общият брой на социалните услуги в общността е 841⁶⁶, с общ капацитет 18 933 места, а в края на 2013 г. на територията на страната са функционирали общо 781 социални услуги, с общ капацитет 17 843 места. Съпоставянето на данните с 2013 г. показва, че през 2014 г. броят на услугите се е увеличил с 60, а капацитетът с 1 090 места.

Социалните услуги в общността, които осъществяват дейности в подкрепа на младежите в уязвимо положение, са Наблюдавано жилище, Преходно жилище, Защитено жилище, Център за социална рехабилитация и интеграция, Социално учебно-професионален център, Център за обществена подкрепа, Център за настаняване от

---

⁶⁶ Следва да се има предвид, че посочените социални услуги не са насочени само към подкрепа на младежи, а могат да се предоставят и на целеви групи от други възрастови категории (МТСП, АСП).

семеен тип, Център за временно настаняване, Дневен център за деца и възрастни с увреждания.

Таблица № 5: Брой защитени, наблюдавани и преходни жилища през последните 3 години⁶⁷

Видове	2012 г.	2013 г.	2014 г.
Защитени жилища	117	119	124
Наблюдавани жилища	17	17	19
Преходни жилища	24	27	28

Социалните услуги в общността от резидентен тип, които приоритетно се предоставят на младите хора, напускащи специализираните институции, са Център за временно настаняване, Център за настаняване от семеен тип, Преходно жилище, Защитено жилище и Наблюдавано жилище⁶⁸. Към края на 2014 г. функционират общо 302 услуги, както следва:

- 13 Центъра за временно настаняване за лица с капацитет 614 места (в сравнение с 2013 г. се наблюдава намаление на капацитета с 11 места, когато техният брой е бил 625), от които към края на 2014 г. са заети 507;
- 118 Центъра за настаняване от семеен тип за деца с капацитет 1 376 места, от които към края на 2014 г. са заети 1 186 (в сравнение с 2013 г. се наблюдава увеличение с 14 центъра и 175 места);
- 28 Преходни жилища с капацитет 240 места (17 преходни жилища за деца със 140 места и 11 преходни жилища за лица със 100 места). В сравнение с 2013 г. се наблюдава увеличение с 1 преходно жилище за деца и 6 места. Към края на 2014 г. са заети 109 места на преходните жилища за деца и 96 места на преходните жилища за лица;
- 124 Защитени жилища с капацитет 1 109 места, като към края на 2014 г. са заети 1 051 места. В сравнение с 2013 г. се наблюдава увеличение с 5 защитени жилища и 48 места; 19 Наблюдавани жилища с капацитет 118 места, като към края на 2014 г. са заети 75 места. В сравнение с 2013 г. се наблюдава увеличение с 2 наблюдавани жилища и 14 места.

⁶⁷ Данни от аналитичните справки на МТСП за изготвяне на годишни доклади за младежта през посочените години.

⁶⁸ Следва да се има предвид, че посочените социални услуги не са насочени само към подкрепа на младежи, а могат да се предоставят и на целеви групи от други възрастови категории (МТСП).

4.1.2 Анализ на състоянието

Децата и младежите, настанени в специализирани институции, са специфична уязвима група, която в много по-голяма степен се нуждае от закрила и подкрепа, тъй като голяма част от тях срещат трудности в приспособяването към реалния живот след напускане на институцията – нямат жилища, нямат изградени социални умения, липсва подкрепяща среда за тяхното социално включване. Специално внимание е насочено към предприемането на мерки за осигуряване на подкрепа на децата и младежите при напускане на специализираните институции и прехода към самостоятелен живот, като ключова роля имат социалните услуги, предоставяни в общността.

В периода от 2012 г. до 2014 г. се наблюдава тенденция към увеличаване на броя на защитените, наблюдаваните и преходните жилища, като през 2014 г. (спрямо 2013 г.) общият брой на посочените социални услуги се е увеличил с 8.

Социалните услуги в общността от резидентен тип са насочени към задоволяване на ежедневните потребности на лицата, като се създават условия, които позволяват да бъде воден независим начин на живот с помощта на професионалисти. Това може да включва и подготовка за извеждането на младежи от специализирана институция. В някои от услугите, каквато е Наблюдаваното жилище, се оказва подкрепа и консултиране на лица, навършили 18 години, които напускат системата на грижа и им предстои да водят независим начин на живот, както и с цел превенция на настаняването им в специализирана институция. Предоставяните услуги, освен че съдействат за задоволяване на ежедневните потребности, осъществяват и дейности, свързани с организация на свободното време и личните контакти, образователно и професионално обучение и ориентиране, изготвяне и осъществяване на индивидуални програми за социално включване и др.

Необходимо е да се има предвид, че услугите Център за временно настаняване за лица, Преходно жилище за лица, Наблюдавано жилище и Защитено жилище са насочени основно към пълнолетни лица.

4.1.3 Предприети мерки

В рамките на политиката в областта на социалното включване се изпълняват редица програми и мерки, насочени към подобряване качеството на живот на най-уязвимите групи в обществото, в т.ч. деца и младежи. Младежите в уязвимо положение в много по-голяма степен се нуждаят от подкрепа, свързана както с прехода им към

самостоятелен живот, така и с предоставянето на възможности за реализация и пълноценно участие в обществото.

Общият размер на средствата за 2014 г. за финансиране на социални услуги в общността, в т.ч. месечна помощ на ученик в кризисен център, център за настаняване от семеен тип и преходно жилище, като делегирана от държавата дейност е 80 957 800⁶⁹ лв., което е със 7 499 400 лв. повече спрямо 2013 г., когато те са били 73 458 400 лв.

Предоставянето на достъпни, качествени и устойчиви социални услуги е друг важен елемент на политиката за подкрепа на уязвимите групи. Системата за социални услуги се разшири значително през последните няколко години. Това се дължи на реформите, насочени към подобряване на планирането, деинституционализацията и предоставянето на повече услуги, базирани в общността и в семейна среда. Всяка от социалните услуги в общността се предоставя за няколко целеви групи, съобразно спецификата на предоставяните в услугата дейности. Услугите, които обхващат лица и младежи, са насочени и към осигуряване на достъп до образование, професионална квалификация и намиране на първа работа, които имат ключова роля за житейската реализация и личностното им развитие.

С нормативни промени от м. юли 2014 г. в Правилника за прилагане на Закона за социалното подпомагане (ППЗСП), обнародван в ДВ, бр. 55 от 04.07.2014 г., от 01.01.2015 г. е въведено прилагането на диференциран подход при определяне на стандартите за финансиране на социалните услуги - Център за настаняване от семеен тип, Защитено жилище и Дневен център, като делегирани от държавата дейности чрез общинските бюджети. Чрез тях се прилага разграничителен критерий при настаняване на потребителите с различен профил и характеристика на потребностите в тези социални услуги. С промените в ППЗСП младежите са определени като целева група в социалната услуга „Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи“.⁷⁰

Диференцираното увеличение има за цел по-добро разпределение на средствата и осигуряване на целенасочена подкрепа при отчитане спецификата на работа с определени целеви групи в услугите, като за тези от тях, в които се предоставят грижи за лица с тежки увреждания, процентното увеличение е значително по-високо спрямо това за услугите, чиито потребители са с по-добро здравословно състояние или без увреждания.

---

⁶⁹ Социалните услуги се финансират на база капацитет на услугата и в тази връзка не могат да бъдат с точност предвидени средствата, които са насочени приоритетно за предоставяне на социални услуги за младежи (МТСП).

⁷⁰ Информация от МТСП

През 2014 г. стартира разработването на специален Закон за социалните услуги. Към настоящия момент има разработена Концепция на Закона, която очертава фокуса на тази нормативна рамка. С промените се цели повишаване на качеството на услугите, включително и подобряване на тяхното планиране, финансиране, мониторинг и контрол. За 2015 г. също се предвиждат промени, свързани с лицензионния режим и регистрационен режим за облекчаване на административната и регулаторна тежест при предоставянето на социални услуги от частни доставчици.⁷¹

С цел изграждане и реализиране на единна, последователна и устойчива политика в областта на социалното включване и през 2014 г. продължава изпълнението на Националната стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2020. Ключов акцент в нея се поставя върху активното включване на пазара на труда, развитие на междусекторни услуги за социално включване и осигуряване на устойчивост и адекватност на социалните плащания и мерките, насочени към насърчаване на заетостта и осигуряване на подкрепа за младите хора, напускащи специализираните институции. На всички нуждаещи се, в т.ч. млади хора на възраст от 18 до 25 години, които поради здравни, възрастови, социални и други независещи от тях причини не могат сами да осигурят основните си жизнени потребности, е предоставена възможност за ползване на социални помощи, отпускани от Агенцията за социално подпомагане (АСП), съобразно условията, описани в Правилника за прилагането на Закона за социалното подпомагане.

Тук е моментът да се отбележи, че системата за социална защита не е обособила младежите от 18 до 25 години като отделна рискова група. Тяхното подпомагане става по общите установени правила и условия в съответствие с целите и философията на Закона за социално подпомагане. Политиката за интеграция на хората с увреждания, основана на заложените принципи в Закона за интеграция на хората с увреждания, също включва младежите с увреждания като неразделна част от всички хора с увреждания.

През 2014 г. се наблюдава тенденция на нарастване броя на услугите, предоставени на лица, в т.ч. на деца и младежи. Увеличени са и предоставените средства за месечни социални помощи, целевите помощи за заплащане на наем на общинско жилище и отопление от общо 56 784 998 лв. за 2013 г. на общо 57 929 593 лв. за 2014 г.⁷² Броят на получените финансова подкрепа лица и семейства също е

---

⁷¹ Информация от МТСП

⁷² Информация от Отчета за дейността на Агенцията за социално подпомагане за 2014 г.

увеличен на 63 932, в сравнение с 2013 г., когато е бил 57 905. През отчетната година, с Постановление № 42 на МС, е предоставена възможност за допълнителна еднократна финансова помощ за отопление, от която са се възползвали 254 012 лица и семейства.

4.2 СОЦИАЛНИ УСЛУГИ В ОБЩНОСТТА (ВКЛЮЧИТЕЛНО ОТ ТИПА ПОДКРЕПА, ПРИДРУЖАВАНЕ, МЕНТОРСТВО), ПОДХОДЯЩИ ЗА МЛАДИ ХОРА НА ВЪЗРАСТ ОТ 18 ДО 25 ГОДИНИ В РИСК

4.2.1 Състояние на индикатора

През годината, на основание чл. 43б, ал. 1 от Закона за закрила на детето, председателят на Държавната агенция за закрила на детето (ДАЗД) е издал общо 89 лиценза за 113 социални услуги за деца⁷³, както следва:

- ✓ Център за социална рехабилитация и интеграция за деца – 22 бр.;
- ✓ Център за информиране, консултиране, обучение и подкрепа на деца – 18 бр.;
- ✓ Мобилен център за работа с деца – 18 бр.;
- ✓ Център за обществена подкрепа – 17 бр.;
- ✓ Дневен център за деца – 8 бр.;
- ✓ Приемна грижа – 6 бр.;
- ✓ Център за настаняване от семеен тип – 6 бр.;
- ✓ Социален асистент за деца – 3 бр.;
- ✓ Обучение, консултиране и подкрепа на кандидат-осиновиители и осиновиители – 3 бр.;
- ✓ Кризисен център за деца – 2 бр.;
- ✓ Домашен помощник – 2 бр.;
- ✓ Звено „Майка и бебе“ – 2 бр.;
- ✓ Личен асистент за деца – 1 бр.;
- ✓ Център за възстановително правосъдие – 1 бр.;
- ✓ Социално общежитие за майки с деца и семейства – 1 бр.;
- ✓ Телефонна линия за онлайн безопасност – 1 бр.;
- ✓ Преходно жилище за деца – 1 бр.;
- ✓ Приют – 1 бр.

---

⁷³ Информация от ДАЗД

4.2.2 Анализ на състоянието

Към настоящия момент, освен услуги от резидентен тип, се предоставят и социални услуги в общността за подкрепа и насърчаване на социалното включване на децата и младежите в риск. Сред дейностите, които осъществяват Центровете за социална рехабилитация и интеграция, Центровете за обществена подкрепа и Социалните учебно-професионални центрове са и такива за закрила и за придобиване на умения за самостоятелен живот, насочени към подкрепа на младежи, напускащи системата.

В Центровете за социална рехабилитация и интеграция (ЦСРИ) се провеждат социално-правни консултации, образователно и професионално обучение и ориентирание, изготвяне и осъществяване на индивидуални програми за подходяща реализация на пазара на труда, след ползване на услугата. Към края на 2014 г. броят на ЦСРИ за възрастни е 76 с капацитет 2 402 места, а тези за деца са 36 с капацитет 1 317 места. Данните показват, че през 2014 г. броят на ЦСРИ е нараснал с 5, а капацитетът на местата е със 125 повече спрямо 2013 г.

Сред дейностите, които осъществяват Центровете за обществена подкрепа (ЦОП) са консултиране, подкрепа, обучение в умения на самостоятелен живот, с цел социална интеграция на деца и младежи от институции. Към края на 2014 г. техният брой е 106 с капацитет 4 407 места. Тук отново се наблюдава увеличаване броя на ЦОП с 12, а капацитетът на местата е с 370 повече спрямо 2013 г.

В Социалните учебно-професионални центрове (СУПЦ) се предоставят социални услуги в общността, насочени към професионално обучение на лица с определена степен на намалена работоспособност и деца в риск, навършили 16 години. Практика в някои СУПЦ е осъществяването на професионално обучение в специално обособени звена по рамкови програми в различни специалности на деца, навършили 16 години. Към края на 2014 г. броят на СУПЦ е 7 с капацитет 382 места.

Подкрепа за социалното включване на хората с увреждания, в т.ч. и младежи⁷⁴, се осигурява и чрез социалните услуги в домашна среда - „личен асистент“⁷⁵, „социален

---

⁷⁴ Не се събират конкретни данни за потребители на социалните услуги на възраст от 18 до 25 години. Източник на информация - МТСП

⁷⁵ *Личният асистент* е социална услуга, чрез която се осигуряват постоянни грижи за дете или възрастен с трайно увреждане, или за тежко болен, за задоволяване на ежедневните му потребности.

асистент⁷⁶ и „домашен помощник“⁷⁷, предоставяни по Националната програма „Асистенти за хора с увреждания“. През 2014 г. от тези услуги са се възползвали 2 639 хора с увреждания, за които са полагали грижи 2 639 лични асистенти.

През 2014 г. младежите с увреждания са имали възможност да ползват и следните социални услуги: 74 Дневни центъра за деца с увреждания, с капацитет 1 967 места; 7 Дневни центъра за деца и възрастни с увреждания, с капацитет 358 места; 71 Дневни центъра за възрастни хора с увреждания, с капацитет 1 845.

4.2.3 Предприети мерки

По проект „Подкрепа за достоен живот“, финансиран по схемата „Алтернативи“, към края на 2014 г. подкрепа в домашна среда са получили 13 115 хора с увреждания, в т.ч. 2 031 деца, от 12 416 лични асистенти. През същата година новоприетите потребители по проекта са 4 795, които са обгрижвани от 4 290 новоназначени лични асистенти.

По схема „Помощ в дома“, която приключи през 3-то тримесечие на 2014 г., са създадени 152 звена и 15 центъра за услуги в домашна среда. Подкрепа по схемата са получили 11 567 лица с трайни увреждания, с ограничения или невъзможност за самообслужване, както и възрастни хора с ограничения или невъзможност за самообслужване, като за тази цел са били наети 6 455 безработни лица.

С цел повишаване ролята на общообразователните училища в изграждането на приобщаваща образователна среда, съобразена с индивидуалните потребности на всеки ученик от най-ранна възраст, през 2014 г. стартира проекта BG051PO001-4.1.07 „Включващо обучение“ на МОН, финансиран по ОП РЧР 2007-2013 г.⁷⁸ В него са включени 84 пилотни училища. Изграден е функционален модел на работа и подкрепа чрез включващото обучение. Основната му цел е осигуряване на подкрепяща среда за равен достъп до образование и за отваряне на образователната система, с оглед осъществяването на включващо обучение. Специфичните цели са насочени към: повишаване на ролята на общообразователните училища за изграждане на приобщаваща образователна среда и за осъществяване на качествено образование, съобразено с индивидуалните потребности на всеки ученик; повишаване на капацитета

---

⁷⁶ *Социалният асистент* предоставя комплекс от услуги, насочени към социална работа и консултации на потребителите и свързани със задоволяване на потребностите от организация на свободното време и осъществяване на контакти.

⁷⁷ *Домашният помощник* е социална услуга, насочена към поддържане на хигиената на обитаваното жилище, пазаруване и приготвяне на храна, пране и други комунално-битови дейности.

⁷⁸ Информация от МОН

на специалните училища за деца със сензорни увреждания, с оглед изграждането на функционален модел на работа за подкрепа на включващото обучение; изграждане на нов модел на организация и функциониране на училищата за деца с умствена изостаналост; осигуряване на подкрепяща среда за деца и ученици, лишени от родителски грижи и ползващи услуги от резидентен тип, включени в процеса на деинституционализация и др. Бюджетът на операцията възлиза на 17 050 000 лв.⁷⁹

4.3 РАЗВИТИЕ НА СОЦИАЛНИТЕ УСЛУГИ ЗА МЛАДИ ХОРА В СПЕЦИАЛИЗИРАНИТЕ ИНСТИТУЦИИ, НАСОЧЕНИ КЪМ ПОДГОТОВКА ЗА ИЗВЕЖДАНЕТО И ИНТЕГРИРАНЕТО ИМ В ОБЩНОСТТА

4.3.1 Състояние на индикатора

Важна роля за грижата за децата, в т.ч. младежите от уязвимите групи, има процеса на деинституционализация. През 2014 г. продължи успешното реализиране на този процес и предоставянето на услуги в общността, които осигуряват семейна или близка до семейната среда, включително и за младежи⁸⁰, чрез изпълнението на проектите от Плана за действие към Националната стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Република България“.

Наблюдава се постоянно нарастване на броя на социалните услуги за деца и младежи, предоставяни в общността и съответно намаляване на капацитета или закриване на специализираните институции за деца. Към 31 декември 2014 г. специализираните институции са 70 (без Домовете за медико-социални грижи към Министерство на здравеопазването), което е със 7 по-малко в сравнение с 2013 г.

От голямо значение за интегрирането на деца, живеещи трайно или частично на улицата са Центровете за работа с деца на улицата (ЦРДУ)⁸¹. Основна цел на услугата е да осигури закрила и защита на децата на улицата чрез извеждането им от уличната среда, осигуряване на подкрепа за отглеждане на детето в сигурна и стабилна семейна среда, предоставяне на дневна грижа и осигуряване на условия за равен достъп на всяко дете до цялостната мрежа от здравни, социални и образователни услуги и придобиване на социални умения. Ползватели на услугите са основно:

⁷⁹ Със заповед № РД09-165 от 11.02.2015 г. на министъра на образованието и науката, срокът на проекта е удължен до 31.10.2015 г.

⁸⁰ Информация от МТСП

⁸¹ Информация от ДАЗД

- деца, пребиващи на улицата епизодично или за различни периоди – сами, придружавани от възрастен и/или в неформални групи;

- деца, живеещи и работещи на улицата – самостоятелно и/или в неформални групи.

Към 31.12.2014 г. в страната има 16 ЦРДУ, а общият брой на децата в тях е 471 (230 момчета и 241 момичета). От тях 14 се предоставят като делегирани от държавата дейности.

Наблюдава се увеличаване броя на посочените услуги, както и броя на децата, на които е осигурена закрила и защита – през 2013 г. те са били 419, а в края на 2014 г. те са 471.

Таблица № 6: Безнадзорни деца в центрoвете за периода 2012-2014 г.

Година	2012	2013	2014
Брой дневни центрове	12	13	16
Брой деца в дневните центрове⁸²	339	419	471
- момчета	191	233	230
- момичета	148	186	241
Брой деца по възраст	339	419	471
- до 7 г.	52	54	104
- от 8 до 14 г.	235	310	300
- от 15 до 18 г.	52	54	66
- над 18 г.	0	1	1

Приютът за безнадзорни деца (ПБД) е вид социална услуга, която се предоставя в общността. В него се предлага комплекс от дейности и безплатни услуги, които създават условия за подкрепа на безнадзорни деца⁸³ на улицата и техните семейства. Това е част от превантивна политика, насочена към подобряване качеството на живот на децата на улицата, с оглед предотвратяване на повторното изпадане в състояние в безнадзорност и откъсване от неблагоприятната среда. Основните дейности в приюта са свързани с осигуряване на подслон и предоставяне на храна, предоставяне на дрехи и обувки, здравна помощ – профилактика и лечение, санитарно-хигиенни процедури, работа с безнадзорни деца за мотивирането им да се откъснат от средата, начално

⁸² Данните се отнасят за броя на децата, настанени към 31 декември на съответната календарна година (ДАЗД)

⁸³ Според определението, визирано в Правилника за управлението и дейността на приютите за безнадзорни деца, „безнадзорно дете” е лице, ненавършило 18-годишна възраст, останало без грижа от родителите си или от лицата, на които е предоставено упражняването на родителски функции и поради това поставено в опасност за живота, здравето и правилното му физическо и психическо развитие (ДАЗД).

ограмотяване, обучителни програми, психологическа помощ (индивидуална и груповая работа), превенция на насилието, организиране на спортни и културни мероприятия и др.

По данни от постъпилите в ДАЗД информационни карти, към 31.12.2014 г. в страната функционират 5 приюта (в градовете Перник, Русе, Добрич, Варна и София), като в тях са предоставени услуги на общо 152 безнадзорни деца (65 момчета и 87 момичета).

Таблица № 7: Брой на децата, настанени в приюти за безнадзорни и безпризорни деца за периода 2012-2014 г.

Година	2012	2013	2014
Брой приюти	5	6	5
Брой деца преминали в приютите	141	185	152
- момчета	63	98	65
- момичета	78	87	87
Брой деца по възраст	141	185	152
- до 7 г.	32	33	19
- от 8 до 14 г.	81	115	80
- от 15 до 18 г.	28	36	53
- над 18 г.	0	1	0

В сравнение с 2013 г., през 2014 г. се наблюдава намаляване броя на приютите с 1, а броят на децата, настанени в тях, е с 33 по-малко от предходната година).

4.3.2 Анализ на състоянието

Предвид новите предизвикателства пред обществото, като застаряване на населението, промени в ролята на двата пола и състава на домакинствата, необходимост от засилено участие в пазара на труда, по-добро съвместяване на професионалния със семейния живот, нараства и потребността, а от там и значението на социалните услуги за потребителите. Равният достъп до качествени и ефективни услуги за уязвимите групи е решаващ за тяхното ефективно социално включване и участие в живота на обществото.

Специфичните потребности на младежите, напускащи специализираните институции, свързани с осигуряването на подкрепяща среда за тяхното социално включване, изграждане на социални умения, както и осигуряване на подслон и жилища, изискват комплексна подкрепа, елемент на която е предоставянето на социални услуги в общността. За подготовката за самостоятелен живот и насърчаване на социалното

включване на тази група младежи ключова роля имат социалните услуги в общността от резидентен тип (Център за временно настаняване, Център за настаняване от семеен тип, Преходно жилище, Защитено жилище и Наблюдавано жилище). Те са насочени към задоволяване на ежедневните потребности за ограничен брой лица (с изключение на Центровете за временно настаняване) и предоставят възможност за живеене в среда, близка до семейната.

През 2014 г. е увеличен броят на социалните услуги, насочени към насърчаване на социалното включване на уязвимите групи. Данните показват, че през годината те са били 841 – с 60 повече в сравнение с 2013 г.

От 01.09.2013 г. реформата в институционалната грижа навлезе в най-решителния и отговорен етап на предаване на грижата за децата и младежите с увреждания от институциите към новите резидентни услуги. Процесът бе особено интензивен през цялата 2014 г. Над 700 деца и младежи с увреждания бяха подготвени и придружени до новите резидентни услуги. С цел повишаване качеството на грижа и подкрепа на екипите на новите резидентни услуги, през годината бяха организирани редица обучения, супервизии, обмяна на опит, чуждестранна експертиза и методическа подкрепа за персонала, конференции по случаи, допълнителна медицинска експертиза за децата и младежите с тежки увреждания, квалифицирана медицинска подкрепа⁸⁴.

4.3.3 Предприети мерки

Осигуряването на устойчивост на процеса на деинституционализация е свързано с експертното обезпечаване на вземането на стратегически и политически решения. Отчитайки тази необходимост, със Заповед № Р-249 от 28 ноември 2013 г. на министър-председателя на Република България, е създадена Междуведомствената експертна работна група (МЕРГ) за подпомагане координацията на изпълнението на Плана за действие към Националната стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Република България”. Важно е да се подчертае, че МЕРГ подпомага дейността на възобновената през месец октомври същата година Междуведомствена работна група⁸⁵ на високо ниво, която управлява и координира процеса на деинституционализация на грижата за деца. В състава ѝ са включени експерти от институциите, представители на управляващите и договарящите органи по трите

---

⁸⁴ Информация от Доклад за дейността на ДАЗД за 2014 г.

⁸⁵ Дейността на Междуведомствената работна група за управление и координация на процеса на деинституционализация на грижата за деца е възобновена със заповед на министър-председателя на Република България от 11.10.2013 г.

оперативни програми, експерти от неправителствените организации, Национално сдружение на общините в Р България (НСРОБ) и УНИЦЕФ – България.

За първи път през 2014 г. чрез Механизъм за избор на представители на неправителствени организации в МЕРГ бяха включени 5 НПО, което е предпоставка за подобряване на координацията между участниците в процеса и повишаване на ефективността му. На проведените през годината заседания бяха дискутирани реализираните и предстоящи дейности в процеса на деинституционализация, бе актуализирана Националната карта на резидентните услуги за деца и младежи с увреждания, беше изготвен Четвъртия мониторингов доклад, отчитащ напредъка на процеса на деинституционализация в България и изпълнението на проектите от Плана за действие към Националната стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Република България” за периода от 01 юли 2013 г. до 30 юни 2014 г.

През годината продължава реализирането на проектите „Детство за всички”, „ПОСОКА: семейство”, „И аз имам семейство”, „Укрепване на капацитета на Агенция за социално подпомагане за повишаване на качеството и ефективността на социалната работа” и „Развитие на системата за планиране и предоставяне на социални услуги на регионално равнище”⁸⁶ от Плана за действие за изпълнение на Стратегията. Важно е да се подчертае, че ключов сред тях е проектът „Детство за всички”. Проектът е насочен към деинституционализация на грижата за децата с увреждания. По него се предвижда изграждането на нови 149 Центъра за настаняване от семеен тип, 37 Дневни центъра за деца с увреждания, 34 Центъра за социална рехабилитация и интеграция и 36 Защитени жилища.

Въз основа на разработената карта на услугите, по оперативни програми „Регионално развитие” и „Развитие на селските райони” се финансира изграждането на социалната инфраструктура на планираните услуги, чието функциониране и издръжка се поема от ОП РЧР 2007-2014 г. по Компонент 2 „Разкриване на социални услуги в общността” на операцията „Да не изоставяме нито едно дете”. В хода на изпълнението на проекта, по Компонент 1 „Планиране на мерки за деинституционализация”, е направена оценка на индивидуалните потребности на общо 1 797 деца и младежи⁸⁷. През 2014 година е направена оценка и има разработен план за преместване в нова социална услуга на 822 младежи на възраст 15-29 години, които са част от целева

---

⁸⁶ Проектите се реализират по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”

⁸⁷ Информация от МТСП

група. На базата на тази оценка 614 от тях вече са настанени в резидентни услуги в общността⁸⁸.

На проведеното през месец ноември 2013 г. заседание на Комитета за наблюдение на ОП РЧР 2007-2013 г. е взето решение за разширяване на допустимостта на целевата група, като в нея са включени деца и младежи (в т.ч. с увреждания), настанени в Домове за деца, лишени от родителска грижа (ДДЛРГ) и техните семейства. В тази връзка, през периода април – май 2014 г. е извършена оценка на деца, настанени в ДДЛРГ, част от които с увреждания. След разширяването на целевата група е актуализирана Националната карта на резидентните услуги за деца и младежи по процедурата „Да не изоставяме нито едно дете“. Освен това, през годината е разработен профил на Домовете за деца с умствена изостаналост (ДДУИ). Идентифицирани и класирани са първите 15 ДДУИ, които могат да бъдат предложени за закриване в съответствие със заложените индикатори по проект „Детство за всички“.

Първите договори с общините по Компонент 2 от процедурата, са сключени през месец февруари 2013 г., като 11 проекта са приключили своята дейност към месец декември 2014 г., 11 са с краен срок на изпълнение до 31.03.2015 г., а 42 ще се изпълняват до 31.10.2015 г. (9 проекта за още 10 от новоразкритите услуги, с капацитет 119 лица, ще приключат през месец август, а други 15 в периода 01.04-30.09.2015 г.).

По 11-те приключили към 31 декември 2014 г. проекта са развити 14 социални услуги с капацитет 186 места, за които е осигурена устойчивост като делегирани от държавата дейности.⁸⁹ Общините, стартирали проектните си дейности към 31.12.2014 г. са 73, като 49 от тях вече предоставят услугите чрез:

- 71 Центъра за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания, в които са настанени 768 деца/младежи с увреждания, от които 57 деца/младежи с увреждания от ДДЛРГ и 50 деца от общността;
- 15 Центъра за настаняване от семеен тип за здрави деца/младежи, в които са настанени 147 потребители, от които 136 деца/младежи от ДДЛРГ и 11 от общността;
- 11 Защитени жилища, в които са настанени 80 младежи с увреждания.

В подкрепа на изпълнението на дейностите по деинституционализацията, през 2014 г. бе реализирана операция „Живот в общността“, финансирана по ОП РЧР 2007-2013 г. Основната цел на операцията е да гарантира правото на живот в общността на

---

⁸⁸ Информация от ДАЗД

⁸⁹ Информация от МТСП

младежи, настанени в ДДЛРГ и на пълнолетни лица с физически увреждания, психични разстройства и умствена изостаналост, чакащи настаняване в институция. Тя е реализирана по два компонента: Социални услуги в подкрепа на социалното включване на лица, настанени в ДДЛРГ; Социални услуги за лица с физически увреждания, психични разстройства и умствена изостаналост, настанени в ДДЛРГ или чакащи настаняване в специализирана институция.

Операция „Живот в общността“ се осъществява в условията на взаимно допълване между мерки, планирани в рамките на приоритетна ос 5 и приоритетна ос 6 от ОП РЧР 2007-2013 г. По процедура „Развитие на системата за планиране и предоставяне на социални услуги на регионално равнище” (приоритетна ос 6) е извършено следното⁹⁰:

- Планирани са социалните услуги, необходими за удовлетворяването на потребностите на посочените целеви групи;
- Идентифицирани са 92 целеви територии, в които ще бъдат разкрити 120 подходящи социални услуги;
- Изпълнени са 20 договора, в следствие на което са разкрити 24 нови социални услуги в общността, които обхващат общо 305 лица, като общият брой на персонала в новоразкритите услуги е 179 души.

По Компонент 1 на процедурата са разкрити 3 Наблюдавани жилища, с общ капацитет 19 лица. По Компонент 2 са разкрити 21 услуги, с общ капацитет 286 места, от които:

- Наблюдавано жилище за лица с психични разстройства, чакащи настаняване в специализирана институция – 2 бр.;
- Защитено жилище за лица над 18-годишна възраст, с психични разстройства и умствена изостаналост от общността, чакащи настаняване в специализирана институция – 4 бр.;
- Център за настаняване от семеен тип за хора с умствена изостаналост, с интелектуални затруднения, психични разстройства и физически увреждания от общността, чакащи настаняване в специализирана институция – 9 бр.;
- Център за социална рехабилитация и интеграция и Дневен център за възрастни хора с физически увреждания, психични разстройства и умствена

---

⁹⁰ Информация от МТСП

изостаналост от общността, чакащи настаняване в специализирана институция – 4 бр.

За повишаване на здравната култура на деца и младежи, ползващи социални услуги на специализираните институции, по Програма „Превенция и контрол на ХИВ/СПИН”, са предоставени средства на НПО, които поддържат мрежа от 18 общински младежки клубове за работа с доброволци в страната. Част от работата на доброволците-обучители се състои в посещения на ДДЛРГ, Комплекс за социални услуги за деца и семейства и други специализирани институции. В резултат на това, през 2014 г. са обхванати 1 388 младежи на възраст 15-24 години, което е с 452 повече в сравнение с 2013 г.⁹¹.

ПРИОРИТЕТ V: РАЗВИТИЕ НА МЛАДЕЖКО ДОБРОВОЛЧЕСТВО

5.1. БЪЛГАРСКИТЕ МЛАДЕЖИ, УЧАСТВАЩИ В МЕЖДУНАРОДНОТО МЛАДЕЖКО ДОБРОВОЛЧЕСТВО

5.1.1 Състояние на изследвания индикатор

Данните за младите доброволци, осъществяващи доброволческа дейност в чужбина, се базират на информация от Центъра за развитие на човешките ресурси към Министерство на образованието и науката, който администрира Програма „Еразъм +” на ЕК.

През 2014 г. по дейност 2 „Европейска доброволческа служба” са одобрени 55 проекта от подадени 102. През годината, 96 български младежи са били изпратени на доброволческа служба в чужбина по проекти, финансирани по програмата. Общо са финансирани 380 проекта с чуждестранни участници.

---

⁹¹ Информация от МЗ

Таблица № 8: Брой проекти, включени доброволци и стойност на финансирането по Програма „Младежта в действие“

Програма „Младежта в действие”, Дейност 2	Подадени проекти	Одобрени проекти	Доброволци	Стойност на финансирането в евро
2012 г.	47	42	212	660 844
2013 г.	87	54	338	985 698
2014 г.	102	55	389	1 055 839

5.1.2. Анализ на състоянието

Броят на участвалите в Европейска доброволческа служба български младежи през 2014 г. се запазва приблизително същият спрямо 2013 г. Основната мотивация на младежите за участие е изучаване и практикуване на чужд език, както и натрупване на знания в конкретна област, които могат да се използват в бъдеща кариера.

Броят на чуждестранните доброволци се е увеличил с над 60% спрямо предходната година. Основната мотивация на чуждестранните доброволци за участие в ЕДС е липсата на заетост в техните родни държави.

5.1.3. Предприети мерки

По време на информационните кампании и инициативи, реализирани в страната, Центърът за развитие на човешките ресурси популяризира активно Европейската доброволческа служба и ползите от доброволчеството. С цел да насърчи интереса към Европейската доброволческа служба, Центърът поддържа своя Facebook страница (<https://www.facebook.com/pages/EVS-Bulgaria/128382816037?fref=ts>), която има над 3 090 харесвания. В публикации на Евродеск се включва и информация за ЕДС и ползите от нея. В рамките на ТСА (дейност за обучение и сътрудничество), Центърът за развитие на човешките ресурси (ЦРЧР) домакинства едно международно обучение (SOHO – Sending organization, hosting organization) с младежки работници от България и чужбина, които работят в сферата на ЕДС.

5.2 УВЕЛИЧАВАНЕ НА БРОЯ НА ДОБРОВОЛЦИТЕ В БЪЛГАРИЯ

5.2.1 Състояние на изследвания индикатор

Доброволчеството в България е един от секторите, за когато липсва официална статистическа информация, с изключение на социологически проучвания и анализи на неправителствения сектор в страната, от където са наличните данни.

През 2014 г. делът на младите хора, които са заявили, че намират смисъл в участието в доброволчески и дарителски акции е висок (62.6%), според национално представителното изследване⁹². Младежите, които не намират смисъл от участие в доброволчески инициативи са 11% от участвалите в изследването. Не малка част (26.9%) не могат да преценят има ли смисъл да се ангажират с доброволчество. През 2013 г., делът на отговорилите утвърдително на въпроса за участието в доброволчески акции е бил по-висок (85.1%), а на тези, които смятат, че няма смисъл от участие в доброволчески акции, е бил по-нисък (6,6 %).

Графика № 23: Нагласи на младежите 15-29 г. към участие в Доброволчески и дарителски акции

Причина за тези нагласи може да се потърси в слабата информираност за ползите от доброволчеството. 35% от анкетираните не знаят дали е полезно човек да бъде доброволец. Доброволчеството се оценява като нещо полезно за самия човек от 47% от запитаните. По-малко от една пета (18%) не намират полза за себе си.

⁹² Национално представително изследване на тема „Установяване на ефекта от политиките за младежта върху младите хора в страната”, проведено през 2014 г. от „Институт за социални изследвания и маркетинг МБМД“ по поръчка на Министерството на младежта и спорта

Неучастието на младите хора в младежки акции, инициативи и кампании е притеснително високо (92% от анкетираните). Едва 8% от анкетираните са се включвали в такива изобщо, а през последната година – само 9.3%.

Графика № 24: Участие на младите хора (15-29 г.) в младежки акции, инициативи и кампании

Най-често интервюираните са научили за тези инициативи от приятелите/познатите (49,7%). Роля за включване в доброволчество има и училището/университета (38,2%), които изпреварват дори интернет като информационен канал по този въпрос (20,2%).⁹³

5.2.2 Анализ на състоянието

Върху желанието за включване в доброволчески акции, организирани от НПО, влияе и имиджът на неправителствения сектор сред младите хора в страната, който е относително негативен. Едва 26% от анкетираните смятат, че има смисъл от работата на неправителствените организации, а около една четвърт (27%) от младите изразяват съмнение в смисъла на дейността на по-голяма част от НПО-тата, въпреки че признават, че има и такива, които реално работят. 14% категорично не намират смисъл в дейността им и ги смятат за преследващи твърде меркантилни цели.

Що се отнася до ползите от неформалното образование, близо три четвърти (75%) от младите хора са убедени, че работодателите в България не биха оценили и признали неформалното образование, получено при работата като доброволец. Това също може да се разглежда като предпоставка за нежелание за включване в доброволчески акции.

Необходимо е от една страна по-голяма активност на НПО за включване на младежите в тяхната дейност, а от друга - за предоставяне на информация за

⁹³ Респондентите в изследването са посочвали повече от един отговор.

резултатите и ефекта от работата на третия сектор като важна част от развитието на гражданското общество. От друга страна е препоръчително да се работи както с младежите, така и с работодателите за разясняване на предимствата и ползите от неформалното образование, получено от участието в доброволчески инициативи. Училището също трябва да се включи като основен партньор при мотивирането и популяризирането на доброволчеството сред младежите.

Повече от половината анкетирани (57%) заявяват, че са участвали (независимо как) в благотворителни акции – с труд, дарение или пари. Изследването показва, че най-разпространени сред младежите са благотворителните кампании с SMS (40%). Най-висок е дялът на младежите, които участват в кампании по този начин в столицата (50% от младите хора). Висок е дялът и на тези, които предпочитат тази форма на благотворителност в областните градове (46%). Далеч по-нисък е дялът на включилите се в такива инициативи като доброволци (8%) или с дарение на вещ (9%).

Сравнителните данни от проучвания за 2013 г. сочат, че е намалял броят на младежите, които откликват на благотворителни акции чрез подкрепа на каузата с SMS-и, както и на тези, които са участвали с доброволен труд (през 2013 г. 74.7% от анкетирани са участвали в кампании чрез съобщения по мобилния телефон, а други 20.2% - чрез доброволен труд).⁹⁴

5.2.3. Предприети мерки

В рамките на годината, в дейности по различни програми, проекти и инициативи на държавните институции в страната, общините и неправителствени организации, са обхванати общо 2 678 млади доброволци. Финансирането е осигурено в рамките на държавния и общинските бюджети, както и по програмата „Младежта в действие” (2007-2013) и програма „Еразъм+” на ЕК. Реализирани са инициативи на местно ниво за популяризиране прилагането на Европейската конвенция за насърчаване на транснационалната дългосрочна доброволческа служба за младежи на Съвета на Европа. Създадени са повече доброволчески възможности за младите хора, особено за трансгранична мобилност, чрез по-пълно използване на средствата от програмите на Европейската комисия „Младежта в действие” и новото поколение „Еразъм+”.

На национално и областно ниво са въведени 96 добри практики в областта на доброволчеството. В инициативи, организирани на общинско ниво, са взели участие

---

⁹⁴ Национално представително изследване на тема „Установяване на ефекта от политиките за младежта върху младите хора в страната“, реализирано от агенция Естат по поръчка на ММС през 2013 г.

1 237 младежи. Организиран са 55 обученията за 1 216 български младежи доброволци. Целите на обученията са свързани с насърчаване на младите хора за участие в международно младежко доброволчество, осигуряване на подходящо обучение и квалификация, гарантиране правата на младите доброволци и др.

С цел популяризиране на доброволството по Национална програма за младежта (2011-2015) и удостоверяване и признаване на обучението, опита и уменията, получени от младите хора по време на доброволческата дейност, са издадени 1 472 сертификата. В проекти по програмата са привлечени 3 220 доброволци. Подкрепено е въвеждането на 42 добри практики и са реализирани 2 674 доброволчески акции.

През 2014 г. по Подпрограма 3 „Младежко доброволчество и участие в доброволчески инициативи“ на Национална програма за младежта (2011-2015), администрирана от Министерството на младежта и спорта, бяха одобрени и финансирани 5 проекта на неправителствени организации в областта на доброволството. Проектите са насочени към промотиране на доброволството сред младите хора в страната, насърчаване на приемствеността в доброволческите екипи и включване на нови доброволци, обучение на млади доброволци, стимулиране на активността на младите хора и формиране на чувствителност към нуждите на гражданското общество, активиране на местната власт за работа с доброволци и др.

През 2014 г. Министерството на младежта и спорта инициира и подготовката на проект на Закон за доброволството, който да регламентира доброволния труд в страната, както и да гарантира статута и правата на доброволците. Организиран бяха няколко работни срещи за подготовка на текстовете на нормативния акт и обществено обсъждане с участието на над 60 представители на неправителствени организации, работещи в областта на доброволството, представители на държавни институции и парламентаристи.

ПРИОРИТЕТ VI: ПОВИШАВАНЕ НА ГРАЖДАНСКАТА АКТИВНОСТ

6.1. УЧАСТИЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА ПРИ РЕШАВАНЕ НА МЛАДЕЖКИТЕ ПРОБЛЕМИ

6.1.1 Състояние на изследвания индикатор

Участието на младите хора в демократичния живот и участието им в процеса на взимане на решения по проблеми и въпроси, важни за тяхното бъдеще, се измерва с членството им в различни младежки организации, включването им в кампании, инициативи и консултативни органи към местни, регионални и национални органи на управление.

Национално представителното изследване⁹⁵ регистрира пасивна ангажираност на младите хора в обществено-политическия живот на страната. Около 2 % от младите хора споделят, че членуват в младежка организация, в благотворителна/хуманитарна организация или профсъюз, синдикат или че са част от политическа партия, а малко над 1% са участващите в друга неполитическа организация.

Таблица № 9: Ангажираност на младите хора (15-29 г.) в обществено-политическия живот в страната

Членувате ли в / участвате ли в:	2014 г.
Политическа партия	
Да	1.6 %
Не	98.4 %
Профсъюз, синдикат	
Да	2.0 %
Не	98.0 %
Неполитическа организация (сдружение, гражданско движение)	
Да	1.1 %
Не	98.9 %
Младежка организация	
Да	2.0 %
Не	98.0 %
Благотворителна/ Хуманитарна организация	
Да	2.1 %
Не	97.9 %

⁹⁵ Национално представително изследване на тема „Установяване на ефекта от политиките за младежта върху младите хора в страната”, проведено през 2014 г. от „Институт за социални изследвания и маркетинг МБМД“ по поръчка на Министерството на младежта и спорта

През 2014 г., в ученически съвет в училище са участвали 4.6% от изследваните, 2.9% са взели участие в клуб за дебати, 0.6% - в младежки съвет към общината/областта, в която живеят, а 1.5% - в младежки (детски) парламент.

Таблица № 10: Участие на младежите в процеса на вземане на решения на местно и регионално ниво

Участвали ли сте в: (15-29 г.)	2014 г.
Клуб за дебати	
Да	2.9 %
Не	97.1 %
Младежки съвет към общината/областта	
Да	0.6 %
Не	99.4 %
Ученически съвет в училище	
Да	4.6 %
Не	95.4 %
Младежки (детски) парламент	
Да	1.5 %
Не	98.5 %

Участието на българските младежи в процеса на взимане на решение на местно и регионално ниво се осъществява предимно чрез сътрудничество с местните и национални власти.

Едва 18% сред запитаните през 2014 г., споделят, че общинската администрация в общината, в която живеят проучва проблемите на младите хора. В най-голяма степен това твърдение се отнася до областните градове (23%). Близък до това е делът на споделилите, че местната власт работи по проблемите на младите хора – 20%. По-ангажирани с подобна дейност отново са общинските администрации в областните градове, където 25% от младите споделят това мнение. Участниците в изследването през 2014 г. са помолени спонтанно да изредят дейностите, които извършва съответната структура в общината, за решаване на проблемите на младите хора. Правят впечатление 3 неща – първо: 84% заявяват, че “общинската администрация не прави нищо”, второ: 7% не са наясно дали се работи в тази посока и трето: едва 9% посочват конкретни действия. Сред тях основно се изредят програми за заетост (4%), квалификационни и образователни курсове (2%), спортни площадки (1%) и празници на открито (1%). Най-висок процент на убеденост сред младежите, че общинската администрация в общината, в която живеят, е ангажирана с проблемите им, е регистрирано в областните (11%) и малките градове (10%), а в другата крайност – т.е. “нищо не се прави” – в столицата (93%).

11% от младежите, участвали в изследването заявяват, че са се обръщали към кмета или общината във връзка със сигнал за решаване на някакъв проблем. Запитванията на 38% от интервюираните през 2014 г. са били обработени от общинската администрация и са получили адекватен отговор. 29% от младите хора считат, че сигналите им са били разгледани формално. Всеки трети (33%) споделя, че не е било обърнато внимание на подаденото предложение или жалба.

Една четвърт от младите хора през 2014 г. имат усещане, че ако им се наложи да се обърнат към местното ръководство ще им бъде обърнато внимание. Негативно настроените, обаче, са със 7 пункта повече – 32% отговарят, че не смятат, че предложението или жалбата им ще предизвика интерес. Значителен дял от анкетираните младежи (43%) се затрудняват да дадат отговор на въпроса. При наличие на предложение за решение на конкретен общ проблем, 44% от младите биха отишли при кмета, общинския съветник или при депутата от своя район, за да го представят. Всеки втори млад човек в изследването (56%), не би предприел подобна крачка.

Младите хора все повече смятат, че включването в дейности на общността и в малки организации е далеч по-лесно и ефективно. Броят на младите хора, работещи за организации и сдружения на гражданското общество, се е повишил през последното десетилетие.

Данните от отчетените младежки проекти, изпълнени по Национална програма за младежта (2011-2015) и програма „Младежта в действие” (2007-2013) на ЕК показват, че в различни инициативи и кампании (екологични и доброволчески акции, дебати, обсъждания, информационни кампании и др.), през 2014 г. са участвали над 30 000 младежи. По Национална програма за младежта (2011-2015) в един проект средно са се включвали по 420 млади хора, което прави над 10 000 младежи само през 2014 г. В проектите по програма „Младежта в действие” са обхванати 6 441 младежи.

6.1.2 Анализ на състоянието

От данните на изследването през 2014 г.⁹⁶ се наблюдава високо ниво (декларативно) на гражданска активност, особено при решаване на даден проблем в местната общност – „Да, бих отишъл!”, „Да, бих взел участие!”. Реално обаче,

---

⁹⁶ Национално представително изследване на тема „Установяване на ефекта от политиките за младежта върху младите хора в страната”, проведено през 2014 г. от „Институт за социални изследвания и маркетинг МБМД“ по поръчка на Министерството на младежта и спорта

мнозинството от младите хора са силно скептични, че от това би имало някакви фактически последици.

В последната година продължава да се наблюдава засилена гражданска активност на младите хора чрез използване на новите технологии и медии. Виртуалните пространства, посещавани често от младите хора, като онлайн форуми, чатове, социални мрежи и блогове, служат за организиране на колективно общуване около общи интереси. По този начин новите медии съставляват огромен ресурс за социално ангажиране.

В този контекст новите медии могат да бъдат използвани по много начини: за запознаване и обмен на идеи по социални и политически въпроси, за разкриване нарушаването на политическите и социални права, което иначе може да остане неразкрито, за инициране и организиране на протести и демонстрации около общи цели и за установяване на връзки и взаимодействие с публичните власти. Важно е също да се отбележи, че методите на участие - онлайн и офлайн - са принципно конвергентни, като единият подсилва другия. С други думи, младите хора, които вече са активни офлайн, могат да се възползват от преимуществата на новите медии за разширяване на тяхното участие (например, чрез присъединяване към транснационални мрежи). В същото време, младите хора, които започват да участват онлайн, е вероятно да откликнат на офлайн методите на участие (например, научавайки за съществуването на местно сдружение и присъединявайки се към него).

Независимо от годините на развитие на България по свободен и демократичен път, все още е достатъчно голям делът на младежите, които са скептични относно потенциала на гражданските организации да защитават каузи и успешно да оказват натиск върху властта в името на някакви значими социални цели, показва изследването. Все още остава незадоволителен процентът на младите, които смятат че неправителствените организации помагат за решението на техните проблеми. Повишаването на гражданската активност се отнася до въпроси, свързани с отношението на младите към проблемите на гражданското общество, а също и нагласите им като индивидуални личности, функциониращи в определена среда. Пример в тази посока е отношението на респондентите към неправителствените организации и техните действия. Нагласите към тях са показател за разбиранията и готовността за участие на младежите по целия спектър от въпроси на обществения ред.

Участието на младите хора в *акции, кампании, инициативи* и *проекти* е една от най-популярните форми на гражданска активност на младежите в България.

Национална програма за младежта (2011 – 2015) и през 2014 г. бе основен инструмент на националната политика за предоставяне на възможност за голямо разнообразие от механизми за подкрепа и въздействие върху младите хора – директно предоставяне на услуги – информация, консултации (индивидуални и групови), обучения, неформално учене, тематични инициативи и кампании, директно участие в организацията и провеждането на събития и др.

Голям процент от организациите считат, че участниците в проектите им са повлияни положително и се отварят към проблемите на обществото като цяло⁹⁷. След участието си в различни младежки проекти, те все по-активно се включват в различни граждански инициативи и организации. Почти всички участници считат, че са повишили своето гражданско самосъзнание и желание да се включват в граждански инициативи, а този ефект е общовалиден за всички участници от малките населени места и младежите, завършили средно образование.

6.1.3 Предприети мерки

През 2014 г. в рамките на приоритет „Повишаване на гражданската активност” от Плана по Националната стратегия за младежта (2011-2015) са обхванати общо 74 700 младежи. Финансирането е осигурено в рамките на държавния и общинските бюджети, програмата „Младежта в действие”/„Еразъм+” на Европейската комисия, УНИЦЕФ и др. За насърчаване на самоорганизирането на младите хора са реализирани са 259 инициативи, в които са обхванати 17 056 младежи. С цел насърчаване и подпомагане на развитието на младежките организации по Национална програма за младежта (2011-2015) са подпомогнати 49 организации. През 2014 г. са въведени 66 добри практики в областта на младежката гражданска активност, проведени са и 52 информационни кампании. На местно и национално ниво са създадени 25 консултативни съвети за младежта.

По оперативна цел 3 от Плана „Осигуряване на ефективно представителство на интересите на младите хора във формирането, изпълнението и оценката на секторните политики на национално, регионално, областно и общинско ниво” на Национална стратегия за младежта, през 2014 г. са сформирани 42 комисии с участието на млади хора на местно, областно и национално ниво и 18 младежки обединения на областно

---

⁹⁷ Междинна оценка на Националната програма за младежта (2011-2015) за периода 2011-2013

ниво, а над 2 264 младежи и младежки лидери активно взимат участие в процесите на гражданския контрол върху дейността на общинските и държавните органи.

През 2014 г. са проведени 68 обучения по теми, свързани със защита правата на човека, особено по въпросите на правата на детето, дискриминацията, равнопоставеността между половете, трудовите права на младите хора, в които участие са взели 5 354 младежи. В периода са реализирани и 16 обучения за младежки лидери, като са обхванати 290 младежки лидери и младежки работници.

За стимулиране на участието на младите хора и техните организации в опазването, подобряването и управлението на природното богатство са осъществени 668 кампании, в които са се включили 150 организации и са участвали 20 770 млади хора.

В рамките на 2014 г. с подкрепата на програма „Младежта в действие“/ „Еразъм+“ на ЕК и Националната програма за младежта (2011-2015) са реализирани 49 кампании и са проведени 119 обучения по защита на правата на човека, особено по въпросите на правата на детето, дискриминацията, равнопоставеността между половете, трудовите права на младите хора, като са обхванати 8 817 младежки лидери и младежки работници. Подкрепени са 179 неправителствени организации, които предоставят услуги на младите хора в страната. Реализирани са 93 информационни дейности и 95 инициативи за популяризиране и мултиплициране на добри практики в областта на гражданската активност и младежката работа, в които са взели участие 4 039 млади хора в страната.

В изпълнение на Обновената рамка за сътрудничество в областта на младежта (2010-2018), на национално ниво се осъществява процеса на Структурен диалог на ЕС в областта на младежката политика. През 2014 г. бе продължена дейността на националната работна група по реализирането на Структурния диалог в България. Тя включва представители на Министерството на младежта и спорта, Министерството на труда и социалната политика, Министерството на икономиката, енергетиката и туризма, Агенцията по заетостта, активни неправителствени организации, синдикални организации, като за ръководството на групата е овластено най-голямото обединение на младежки организации в страната. Задачата на националната работна група е да осъществи подготовка за участието на младите хора в изпълнението на структурния диалог на национално и международно ниво, да анализира резултатите от национални допитвания сред младите хора в България, да изготви и консултира националните доклади на база допитванията до младите хора в страната.

Участието на младите хора в процеса на взимане на решения на национално ниво е осигурено и чрез включването на техни представители в Националния консултативен съвет за младежта и Обществения съвет по въпросите на младежта към министъра на младежта и спорта. В състава на първия орган, сформиран съгласно Закона за младежта, са включени признатите национално представени младежки организации, а във втория - активни младежки организации, съобразно изготвени критерии за включване в съвета.

През 2014 г. и Министерството на външните работи продължава да работи в посока активното включване на младите хора в политическия, социално-икономическия и културен живот. Сред основните приоритети на ЮНЕСКО още от 1999 г., когато за първи път като самостоятелна структура е създаден Младежният форум към Организацията, България изпраща младежки делегати за участие в Младежния форум на ЮНЕСКО, организиран на всеки две години непосредствено преди Генералната конференция на ЮНЕСКО. Приоритетната цел на ЮНЕСКО за работа със и за младежите, в рамките на всички свои програми, се реализира чрез нейната Оперативна стратегия за младежта /2014-2021/. Тя предлага рамка за развитие на конструктивни партньорства с и между младежките организации, като изхожда от принципа, че младежите са ключови партньори за развитието и за мира.

Към председателя на Държавната агенция за закрила на детето функционира Съвет на децата, чиято основна роля е представяне на мнението на децата преди създаването и структурирането на политики, които да гарантират техните права. Целта е основните принципи на ЕС за информираност, свободно движение на хора, защита интересите на гражданите и пряко участие на децата/граждани в сформиранието на политики и програми за достигне до по-широк кръг български деца.

През 2014 г. продължава работата по проект „Насърчаване на детското участие на училищно, общинско, регионално и национално ниво”, изпълняван от фондация „Партньори-България” в партньорство с Държавната агенция за закрила на детето и Министерство на образованието и науката, финансиран от УНИЦЕФ. Създадени са 17 училищни съвети, 8 общински училищни съвети и 1 областен училищен съвет в Сливен. За да се насърчи дейността им, УНИЦЕФ финансира 9 идеи на децата. Проектът е достигнал до над 1 000 младежи. Организиран е конкурс за избор на най-добрите предложения, като всички партньори по проекта са участвали в разписването на насоките за кандидатстване, методиката за оценка и самата оценка. През годината са проведени и отчетени инициативите на детските съвети, в рамките на конкурса за

малки грантове на пилотните съвети, насърчаващи детското участие. ДАЗД инициира проучване на формите и практиките за детско участие в България чрез областните администрации, чиито анализ ще бъде завършен през 2015 г. През 2014 г. е организирано и проведено 1 заседание на Съвета на децата на тема: „Правата на децата през техните очи”.

През 2014 г., Министерство на околната среда и водите, в изпълнение на заложените си цели за стимулиране на участието на младите хора и техните организации в опазването, подобряването и управлението на природното богатство, подготви и проведе национални кампании за повишаване на общественото съзнание и култура по повод датите от международния екокалендар: Ден на влажните зони – 2 февруари; Ден на водата – 22 март; Седмицата на гората – 7-13 април; Ден на Земята – 22 април; Ден за борба с климатичните промени – 15 май; Ден на биологичното разнообразие – 22 май; Ден на околната среда – 5 юни; Ден на река Дунав – 29 юни, Европейска седмица на мобилността – 16-22 септември, Ден за защита на озоновия слой – 16 септември, Ден на птиците – 1 октомври, Ден на мониторинга на водата – 18 октомври, Ден на Черно море – 31 октомври и др. В рамките на кампаниите са проведени открити уроци, конкурси, изложби, акции по почистване и залесяване, форуми, обучителни семинари, кръгли маси, конференции за ученици, учители, бизнеса, неправителствени организации, за служители на общинската и държавната администрация.

Голяма част от общините в България полагат усилия да ангажират все повече млади хора в обществения живот на населеното място. Най-често използваните форми за включване на младите хора в местното самоуправление са:

- организиране на работни срещи (дискусии, кръгли маси, срещи-разговори, обучителни семинари);
- организиране на „Ден на младежко самоуправление“/„Кмет за 1 ден“/„Мениджър за един ден“;
- учредяване на Младежки/детски парламенти;
- участие в Обществен съвет/Общински младежки съвет/Областен младежки съвет;
- почти навсякъде има практика да се изграждат екологични клубове, чрез които се приобщават младите хора.

За развиване на младежки дейности се организират съвместни тържества, празници, съвместни дейности с НПО и спортни клубове, клубове за дебати по младежки въпроси, разработват се програми за развитие на населените места, изграждат се младежки информационни портали. В някои общини се практикува Ден на отворените врати, за да могат младите хора да се запознаят с работата на общинската администрация.

6.2 ИЗБИРАТЕЛНА АКТИВНОСТ НА МЛАДИТЕ ХОРА В НАЦИОНАЛНИ, МЕСТНИ И ЕВРОПЕЙСКИ ИЗБОРИ

6.2.1 Състояние на изследвания индикатор

Повишаване на избирателната активност сред младите хора в България е сред основните приоритети, както на национално, така и на европейско ниво.

Национално представителното изследване⁹⁸ показва, че половината от младите българи изчерпват участието си в политическите процеси в страната единствено с гласуване по време на избори.

Изследването показва висок дял сред младите (18-29г.), които се самоопределят като аполитични – 40%. Липса на интерес към политиката декларират по-често жените (42%), както и живеещите в селата (47%) и малките градове на страната (44%).

На въпроса „Интересувате ли се от политика?“ опции „да“ и „слабо“ посочват общо 57.7% (съответно 23.2% за първата и 34.5% за втората).

Графика № 25: Заинтересваност на младите хора (15-29 г.) от политика

⁹⁸ Национално представително изследване на тема „Установяване на ефекта от политиките за младежта върху младите хора в страната“, проведено през 2014 г. от „Институт за социални изследвания и маркетинг МБМД“ по поръчка на Министерството на младежта и спорта

Разгледани като социодемографски характеристики – това са най-често мъжете (60%) и живеещите в столицата (63%) и областните градове (62%).

6.2.2 Анализ на състоянието

Притеснителен е размерът на антидемократичните настроения сред младите, както и регистрираните нагласи за разрушаване на многопартийната система въобще, сочат данните от изследването. 35% от младите хора днес смятат, че демокрацията не е добра за страна като България. На тази позиция са по-често представителите на малките градове (38%) и селата (40%). Не е за пренебрегване и фактът, че 22% не се осмеляват да вземат отношение по въпроса.

Според малко над две пети (43%) от участниците в изследването подкрепят твърдението, че *“Всички партии в страната трябва да се разтурят”*. С това мнение се съгласяват по-често мъжете (46%), както и живеещите в селата (49%) и столицата (47%). Всеки четвърти (25%) млад човек не заема конкретна позиция. Същевременно, по-малко от половината (46%) от участниците в изследването през 2014 г., заявяват че за тях определено е важно кой управлява и ще управлява страната. По-често тези мнения са регистрирани в групата на мъжете (48%) и представителите на големите градове (51%) и столицата (49%).

На предстоящите местни избори през 2015 г., 28% от младите категорично заявяват, че ще гласуват, а близо една четвърт (24%) е вероятно да го направят. Колебания дали ще стигнат до урните в изборния ден имат 16%. Категорична нагласа да гласуват изразяват по-често мъжете (30%), жителите на столицата (32%), хората с висока степен на образование (47%), както и 25-29 годишните (37%).

Изследването регистрира и нагласи за корупционни практики сред младежите на възраст 15-29 г. – 10% заявяват, че биха продали изборителния си глас, ако им се предостави такава възможност. Срещу заплащане биха упражнили правото си на вот по-често мъжете (12%), както и жителите на селата (15%).

**ПРИОРИТЕТ VII:
РАЗВИТИЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА В МАЛКИТЕ НАСЕЛЕНИ МЕСТА И
СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ**

**7.1 ПРОФЕСИОНАЛНА И СОЦИАЛНА РЕАЛИЗАЦИЯ НА МЛАДИТЕ ХОРА В
МАЛКИТЕ НАСЕЛЕНИ МЕСТА И СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ**

7.1.1. Състояние на изследвания индикатор

По данни на НСИ, към 31 декември 2014 г. населението на България е 7 202 198 души. В сравнение с 2013 г. се отчита спад с 0.6% или с 43 478 души. Делът на младите хора също намалява спрямо населението като цяло – 16.70% (1 204 894 души), като през 2012 г. е бил 17.88% или 1 301 700 души.

В периода 2012-2014 г. около $\frac{3}{4}$ от младите хора живеят в градовете и само $\frac{1}{4}$ в селата.

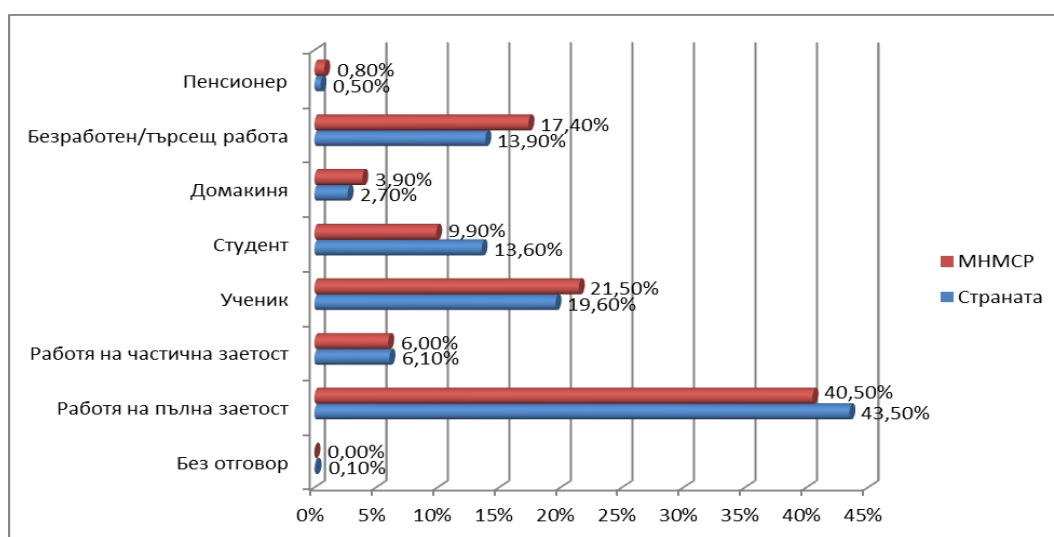
Таблица № 11: Брой млади хора по градове и села

Година	2012 г.	2013 г.	2014
Общо по местоживееене	1 301 700	1 240 836	1 204 894
В градовете	991 400	944 371	915 608
В селата	310 300	296 465	289 286

През 2014 г. демографските процеси са оказали най-силно влияние при младите хора, живеещи в градовете, като те са намалели с 28 763 души (3.05%) спрямо предходната година. При тези, които живеят на село, този темп е по-нисък – 7 179 души или 2.42%).

Световната и икономическа криза оказва негативно влияние върху професионалната реализация на младите хора в страната. Тенденцията при младите хора, живеещи на село, показателите за икономическа активност, заетост и безработица да са по-лоши от тези, живеещи в града, се запазва, както и влошаващата се структура на населението в селските райони.

Това показват и данните от проведеното национално представително изследване, реализирано сред младите хора в страната⁹⁹. Според него възможностите за професионална и личностна реализация в тези райони са по-ограничени, нивото на безработица е по-високо и средната продължителност на безработицата също е по-висока. 40.6% от младежите там работят на пълен работен ден, а 6% на непълен работен ден. Безработните младежи в тези райони са 17.4%. Делът на безработните е с 3.5 пункта по-висок от средния за страната.

Графика № 26: Заетост на младите хора в малките населени места и селските райони

Както е видно, почти половината от младежите са декларирали, че работят на пълна или частична заетост.

Средната продължителност на безработицата като цяло в малките населени места и селските райони е по-висока от средната за страната. 32% от безработните младежи никога не са работили. Само 41% от безработните младежи са регистрирани в бюрата по труда. Ниското ниво на регистрации може да се обясни с високата продължителност на безработицата и свързаната с нея загуба на правото да получават обезщетения за безработица. От друга страна, една трета от безработните младежи

⁹⁹ Национално представително изследване на тема „Установяване на ефекта от политиките за младежта върху младите хора в страната”, проведено през 2014 г. от „Институт за социални изследвания и маркетинг МБМД“ по поръчка на Министерството на младежта и спорта

никога не са работили и не могат да получават обезщетения за безработица, което ги демотивира да се регистрират в бюрата по труда.

В малките населени места и селските райони 36% от работещите младежи са заети в сферата на услугите, 29% са заети в сферата на производството и строителството, 28% - в сферата на търговията, а само 8% са ангажирани в селското стопанство (според изследването). Данните от справките на областните администрации в страната пък показват, че значителна част от младите хора са ангажирани в селското стопанство.¹⁰⁰

Несъответствието между полученото образование и работата е по-високо в тези райони в сравнение със страната. Повечето от заетите младежи упражняват по-нискоквалифициран труд.

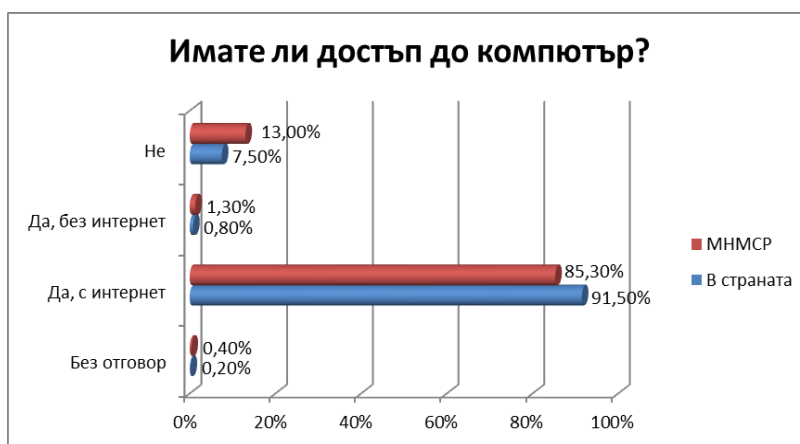
По отношение на миграционните нагласи, данните на НСИ за 2014 г. сочат, че с най-голям относителен дял сред преселващите се са лицата във възрастовата група 20 - 39 години (35.8%), следвани от лицата под 20 години (25.3%). Най-голямо териториално движение има по направлението „град - град“ (43.5%). Значително по-малки по брой и относителен дял са миграционните потоци по направлението „село - село“ (9.2%). На възраст между 20 - 39 години са 55% от емигрантите. Като цяло миграционните нагласи са малко по-ниски от средните за страната.

Положителна тенденция в малките населени места и региони се наблюдава в достъпа до новите информационни технологии. Различията в достъпа до компютър и Интернет между урбанизираните и селските райони намаляват. Поведението в Интернет на потребителите в малките населени места и селските райони е много близко до това на потребителите в страната.

Съвременният начин на живот превърна компютъра в неизбежен елемент от ежедневието. Проведеното изследване показва, че 85,3% от младежите имат достъп до компютър. Относителният дял на имащите достъп до компютър в тези населени места е по-нисък от средния за страната с 6 пункта.

---

¹⁰⁰ Аналитични справки на областните администрации в страната, предоставени за нуждите на Годишния доклад за младежта за 2014 г.

Графика № 27: Достъп до компютър на младите хора в малките населени места и селските райони

От данните е видно, че различията в това отношение между урбанизираните и селските райони не са драстични.

80% от младежите в малките населени места и селските райони заявяват, че могат да работят с компютър. 9% имат слаби компютърни умения, а 11% не могат да работят с компютър. Компютърните умения са по-малки в сравнение със средните за страната. 84% от младежите в тези райони ползват компютър в къщи, а 15% в училище. В библиотека ползват компютър 6% от младежите. На работното си място това правят 8% от младите хора, което е с една трета под средното за страната.

В малките населени места и селските райони достъп до Интернет, независимо къде - у дома, в училище, на работа или другаде, имат 85% от младежите. Достъпът е с 6 пункта по-нисък в сравнение със средния за страната. Интернет се ползва от 87% от младежите. Този дял е малко по-нисък от средния за страната - 92%. Интернет е посочен от 35% от младежите като основен източник на информация. С това той се нарежда на второ място след телевизията (52%).

7.1.2 Анализ на състоянието

По данни на областните администрации, положението на младите хора в малките населени места и селските райони не е добро. Намаляват привлекателните възможности за икономическа активност и професионална реализация на младежката общност. В малките общини пазарът на труда е свит, младежката безработица е висока и липсват възможности за развитие на малък бизнес. Има слабо развита икономика и почти никаква промишленост. Частните земеделски производители се самонаемат,

работят на семеен принцип и почти не наемат външни лица. Професионалната реализация на младите хора се осъществява в земеделието и животновъдството. Много малка част от тях, които са придобили дадено образование, могат да се реализират.

Културното и духовно израстване в тези райони се подпомага от читалищата и действащите към тях библиотеки. Читалищата се превръщат в средища на информация, неформално обучение, културно изразяване и гражданско участие. Те съхраняват традициите и културата в тези райони. Чрез тях младежите получават достъп до програми и проектни предложения, касаещи младежките проблеми и начините за решаването им.

7.1.3. Предприети мерки

В Отчета на Плана за изпълнение на Националната стратегия за младежта (2010-2020) за 2014 г. е посочено, че по настоящия приоритет в различни дейности са обхванати общо 28 100 младежи, живеещи в малките градове и села. Финансирането е осигурено в рамките на държавния и общинските бюджети, Програми за териториално сътрудничество, Оперативна програма „Регионално развитие“ и Програма „Развитие на селските райони“. Чрез тях е подпомогната дейността на 1 654 читалища, а в различни инициативи са обхванати 20 927 младежи. Чрез дейностите за мобилизиране на участието на младите хора в управлението на местното развитие, в рамките на 99 инициативи е насърчено включването на 4 371 млади хора, живеещи в селски райони. 863 младежи са участвали в местни инициативни групи. Наети са 43 младежи в предприятия на млади хора, с цел повишаване на икономическата активност и създаване на възможности за професионалната им реализация в малките населени места и селските райони.

През 2014 г. по Национална програма за младежта (2011-2015) бе обявена процедура за кандидатстване с проектни предложения по Подпрограма 2 „Национални кампании и инициативи“ на специална тема „Активиране на младите хора в малките населени места“. От подадени 37 проекта са финансирани 10 на обща стойност 89 335 лв. Дейностите са насочени към проучване на потребностите на младежите в малките населени места и селските райони, подобряване на възможностите за професионална и социална реализация на младите хора, разработване и прилагане на обучителни програми, с цел повишаване на тяхната пригодност за заетост, насърчаване на предприемаческото мислене и стимулиране на гражданското им участие.

Обхванатите в малките градове и селата младежи показват висока ангажираност с целите на програмата и ефектът върху тях е много силен¹⁰¹. В същото време броят на проектите и дейностите, осъществени в тези райони, е малък и потенциалът на Програмата да повлияе положително върху задържането на младежите в по-малките населени места е нереализиран. Все пак е налице организирана младежка дейност и в селищата с малко население, заедно с възможността тази дейност да доведе до добри проектни предложения.

Друга мярка, насочена изцяло към създаване на стопанства от млади земеделски производители, с цел подобряване на възрастовата им структура, е Мярка 112 „Създаване на стопанства на млади фермери“ от Програмата за развитие на селските райони (ПРСР) за периода 2007-2013 г. Мярката представлява сериозен интерес за земеделските производители и е пряко свързана със заетостта на младите хора в селското стопанство. През 2014 г. по мярка 112 „Създаване на стопанства на млади фермери“ от ПРСР 2007-2013 са подписани 403 договора със стойност на субсидията 10 036 477 евро (за петгодишен период), като по всички тях са извършени и първите плащания.

В Мярка 6 на новата ПРСР 2014-2020 г. „Развитие на стопанства и предприятия“ е записано, че един от основните проблеми в земеделието е неблагоприятната възрастова структура на земеделските стопани. Целите са насочени към улесняване процеса на създаване на стопанства от млади земеделски производители, насърчаване на заетостта и разкриване на качествени работни места и запазване на вече съществуващите такива, намаляване на сезонните колебания в заетостта и др. По отношение на подмярка 6.1 „Стартова помощ за млади земеделски стопани“ от ПРСР за периода 2014-2020 г., допустими за подпомагане са земеделски стопани, които са както физически лица и еднолични търговци, така и ЕООД. Те следва да са регистрирани като земеделски стопани по Закона за подпомагане на земеделските производители, както и да са на възраст от 18 до 40 години към датата на подаване на молбата за подпомагане. През 2014 г. не е бил обявяван период на прием на заявления по подмярката.

Подкрепата по тази подмярка се предоставя на бенефициенти-земеделски производители, които установяват за пръв път земеделско стопанство в качеството си на ръководители и имат съответните професионални умения и познания, които са се

---

¹⁰¹ Национална междинна оценка на Национална програма за младежта за периода 2011-2013 г.

доказали и са предложили бизнес план за развитие на дейностите в стопанството. Тези критерии за допустимост целят да бъдат определени проекти и дейности, които съответстват на условията на законодателството и отговарят в най-висока степен на целите на мярката.

Друга мярка, залегнала в Националната стратегия за развитие на ширококоловия достъп в България (2012-2015), също акцентира върху положението в отдалечените и слабо населени райони. Осигуряването на ширококолов интернет и инвестициите в ширококолова инфраструктура, особено в селските райони, е необходимо за преодоляване на тяхната икономическа и социална изолация и за намаляване на негативните тенденции в тяхното развитие. Равният достъп до ширококолова инфраструктура ще направи тези райони активни участници в обществения живот. Поради неспособността на нормалните пазарни механизми да подсилят частни инвестиции в по-слабо населените райони с ограничена покупателна способност на населението, е необходимо да се осигури държавна помощ за развитие на ширококоловата инфраструктура в тези райони. През 2014 г., с цел електронното приобщаване на младите хора в малките населени места и селските райони, е приет Национален план за ширококолова инфраструктура за достъп от следващо поколение, разработен от Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията. В него се набелязват тенденции с времеви хоризонт 2020 г.

ПРИОРИТЕТ VIII:

РАЗВИТИЕ НА МЕЖДУКУЛТУРНИЯ И МЕЖДУНАРОДНИЯ ДИАЛОГ

Във време на нарастваща глобализация, именно свободното движение на младите хора е важен фактор за тяхното развитие. Световната общност, в частност Европейският съюз, предприема различни мерки за засилване на гражданската активност, свободния межкултурен обмен и участието на млади хора в образователни програми за придобиване и развитие на личностни и професионални компетенции.

В 21-ви век свободното движение на млади хора в рамките на европейската общност, а и извън нея, е ключов елемент за устойчивото развитие. По данни на проучване на Организацията на обединените нации (ООН) - “Светът, който искаме” (англ. превод от “The World We Want”), провеждащо се от 2012 г. насам, почти половината от световното население е под 25 годишна възраст. Международната общност предприема мерки за подпомагане на младежкото развитие в световен мащаб, като една от мерките е засилване на програмите за международен и межкултурен обмен и диалог. В тази връзка именно младежкото участие в демократичния процес на страните от европейската общност е приоритет на ЕС и Република България.

8.1 АКТИВНОСТ И УЧАСТИЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА В МЕЖДУНАРОДНИТЕ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПРОГРАМИ

8.1.1 Състояние на индикатора

Създаването на условия за насърчаване на межкултурния диалог, международната образователна мобилност и активност на младите хора в България е изключително важно за развитието на способностите за общуване, приобщаване, повишаване на нивото на образование, развитие на ключови личностни и професионални компетенции, с цел кариерно развитие и добра реализация на пазара на труда в Европа и света.

Изграждането на социален капитал сред младежите, увеличаването на капацитета и способностите им да участват активно в обществото, в съответствие с разпоредбите на Договора от Лисабон за „насърчаване на участието на младите хора в демократичния живот на Европа“, е също основен приоритет на отговорните институции в областта на младежките политики. Мерките в тази област най-често включват обучителни дейности в сферата на неформалното образование, насочени към усъвършенстване на уменията и компетентностите на младежите и засилване на тяхното активно гражданско участие.

През 2014 г. в международни образователни програми, обмени, обучения, стажове, специализации, доброволчество и младежки инициативи са участвали 3 865 млади хора от България. Финансирани са посредством средства от държавния бюджет, общински бюджет и европейски фондове. През изминалата година най-честа дестинация на младежи от България за образователна мобилност са били държавите

Великобритания, Италия, Испания, Германия, Малта, Франция, Португалия и Белгия, а най-често срещани области и теми за обучение и обмен са младежко участие, изкуство и култура, европейско гражданство, европейско самосъзнание и демокрация. Наблюдава се повишаване на броя на младежите, участвали в международни мобилности, спрямо предходната година, както и по-висока популярност на възможностите за това. Интересът на младите хора към участие в международни проекти е нараснал, но все още не достатъчно, за да даде отражение върху състоянието на индикатора. Това е причината ежегодно да се планират нови и всеобхватни мерки и програми за младежи. Процентната стойност на младежите, взели участие в трансгранични проекти, е измерена в национално представителното изследване.¹⁰²

Графика № 28: Участие на млади хора (15-29 г.) в дейности по трансгранични проекти

Етническото многообразие и културното наследство са важен фактор за развитието на мултикултурния диалог и съвместното съжителство в дух на толерантност и сътрудничество. През изминалата година са реализирани редица проектни предложения за развитие на межкултурния диалог сред различните етноси в България и ограничаване на етническото напрежение сред младите хора. Чрез тях се развиват положителни нагласи у младите хора, като се обръща повече внимание на защитата и промоцията на правата на човека. Именно възпитаването на толерантност към различното е полезно поради факта, че се намалява агресията, възпитава се работата в екип и се развива межкултурният опит.

Според изследването, сред младите хора в страната се наблюдава разнородно отношение към представители от различен етнос. Данните сочат, че най-малка

¹⁰² Национално представително изследване на тема „Установяване на ефекта от политиките за младежта върху младите хора в страната”, проведено през 2014 г. от „Институт за социални изследвания и маркетинг МБМД“ по поръчка на Министерството на младежта и спорта

толерантност се проявява към хора от ромски произход, като процентът е най-висок за град София. В по-малките населени места общуването между различните етноси е по-често срещано и по-успешно. Основният конфликт се наблюдава в комуникацията между българи и роми. Млади роми идентифицират, че са станали обект на дискриминация, като 61% от тях са се чувствали пренебрегвани на етническа основа. Сравнително често дискриминирани са се чувствали и българските турци – близо една трета (31%).

Освен етническото напрежение в страната, тревога буди и наличието на антиевропейски настроения и европесимизъм. Всеки пети на възраст 15-29 г. е на мнение, че България по-скоро губи от членството в ЕС. Свръх големите очаквания в началните години от членството, съчетани с липсата на осезаема промяна в жизнения стандарт и личната ситуация на хората, са възможни причини за нарастващия евроскептицизъм.

Според резултатите от проведеното изследване, едва една трета от младежката общност (31%) смята, че страната ни по-скоро печели от членството в ЕС.

Таблица № 12: Визията на младежите за бъдещите ползи и загуби от членството на България в ЕС

България е вече девет години член на ЕС. Според Вас, до момента по-скоро печелим или по-скоро губим от членството си в европейския съюз? (15-29 г.)	2014 г.			
	По-скоро печелим	По-скоро губим	Нито печелим, нито губим	Не знае/ не може да прецени
ОБРАЗОВАНИЕ				
Висше и полувисше	45%	21%	23%	10%
Средно	31%	23%	28%	18%
Основно	23%	19%	17%	41%
Начално	14%	13%	9%	63%
Нямам завършено	16%	11%	5%	68%
ТИП НАСЕЛЕНО МЯСТО				
Столица	33%	26%	24%	17%
Областен град	30%	18%	26%	26%
Друг град	33%	19%	23%	25%
Село	31%	23%	22%	25%

МАТЕРИАЛНО ПОЛОЖЕНИЕ				
Живея много добре	46%	23%	17%	14%
Живея нормално	34%	20%	25%	20%
Живея трудно	25%	23%	25%	26%
Едва свързвам двата края	23%	23%	5%	49%

Оптимистите за бъдещето на България в Съюза също не са висок дял - 34% от младежите имат позитивни очаквания за ползи. Това най-често са лица с висше образование, живеещи в столицата, с високо материално положение. Скептиците са една пета – 21% смятат, че ще загубим.

8.1.2 Предприети мерки

В областта на политиките за младежта се осъществяват координирани дейности между отговорните институции. Разработват се програми, мерки, проекти, стратегии и нормативни документи за подобряване качеството на живот и увеличаване на възможностите за подобряване на текущото състояние в България.

Наблюдава се подобряване на качеството на съвместната работа, взаимодействие и партньорство между неправителствени организации и държавни институции по въпросите за младежта и подобряване на процесите, свързани с насърчаване на межкултурния и международен диалог. Като пример може да се даде дългогодишното партньорство между Министерство на здравеопазването и Младежката мрежа „Youth Peer Education Network - Y-PEER”.¹⁰³ Чрез подпомагането на 18 НПО-та в 18 града, двете страни си сътрудничат при организирането на обучение по подхода „Връстници обучават връстници”, подпомагат участието на младежи в международни форуми, насочени към здравословен начин на живот и разработване на младежки политики. Международният център за обучение на връстници Y-PEER RETRI – София (Peer Education training and Research Institute) към Националния център за обществено здраве и анализи подкрепя работата по този подход като от 2007 г. продължава да функционира успешно с финансовата подкрепа на Фонда на ООН за население (UNFPA) и в съответствие с целите на Националната програма за превенция и контрол на ХИВ и СПИН (2008-2015), както и в сътрудничество с Програма „Превенция и контрол на ХИВ/СПИН”, финансирана от Глобалния фонд за борба

¹⁰³ Информацията е предоставена от Министерство на здравеопазването

срещу СПИН, туберкулоза и малария. Центърът дава възможност на младежки лидери да представят България в международни конференции, съвместно с представители на публичната власт и международни организации като ООН и ЕС.

Програмата за трансгранично сътрудничество (ТГС) между България и Турция по Инструмента за предприсъединителна помощ (ИПП), за периода 2007-2013, също създава възможности за развитие на межкултурния диалог. Програмата включва подкрепа от Общността за пет български и турски региона, разположени по протежение на общата граница: в България – Бургаска, Ямболска и Хасковска област, а от турска страна – регионите на Одрин (Едирне) и Лозенград (Къркларели). Стратегическа цел е постигане на балансирано устойчиво развитие, основаващо се на силни страни в областта на трансграничното сътрудничество, което да допринесе за засилване на европейското сътрудничество.¹⁰⁴

По програма „Деца и младежи в риск“, чийто програмен оператор е Министерството на образованието и науката, финансирана по Финансовия механизъм на ЕИП 2009-2014 към 31.12.2014 г., са подписани 15 договора за финансиране на проекти, от които шест се изпълняват в партньорство с организации от страните-донори, включително и Съвета на Европа.¹⁰⁵ Основните цели са ограничаване на икономическите и социални различия в Европейското икономическо пространство, укрепване на отношенията между страните-донори и държавата-бенефициент чрез финансова помощ, партньорства между организации от страните-донори и страните-бенефициенти, особено в области, в които партньорството е взаимно полезно. По отношение развитието на межкултурния диалог в проектите по Компонент 1 на Програмата се изграждат центрове за обучения в общините, разработват се пакети за свободно време, културни, граждански и образователни дейности, атрактивни за децата и младежите в риск, анализират се младежите в местните общности и се идентифицират рисковите групи и рисковете за развитието на младите хора, както и на техните нужди от адекватни услуги. В центровете са назначени ромски образователни медиатори, младежки работници и подкрепящ персонал от съответните общини. Предлаганите мерки са насочени към териториално-административни области с най-голям дял на ромско население. Целева група са младежи, включително такива в риск от социално изключване, в неравностойно положение, роми и други етнически групи. По Компонент

---

¹⁰⁴ Информацията е предоставена от Министерство на регионалното развитие и благоустройството

¹⁰⁵ Информацията е предоставена от Министерство на образованието и науката

3 „Изграждане на капацитет“ са проведени обучения на педагогически персонал, ромски образователни медиатори и младежки работници.

В рамките на Работна програма за 2014 г. на Комуникационната стратегия на Република България за Европейския съюз, Приоритет 2 „Единни в различието – толерантност към различията и интегриране на етноси“, е организирана информационно-разяснителна кампания за ролята на етносите в културното многообразие в България и в Европа, за запознаване с европейските и национални политики, за признаване и опазване на универсалните ценности и насърчаването на културното многообразие.¹⁰⁶ Участниците в кампанията са информирани за актуални политики за интегриране на етносите, прилагане и управление на процеса на културна интеграция в обществото ни, аспекти на партньорството между публичния и частния сектор на национално, регионално и местно равнище за пълноправно включване на етническите общности в националния културен живот и не на последно място търсенето и намирането на източници за финансиране на проекти.

Във връзка със засилването на международния обмен и включването на младите хора в процеса на вземане на решения, касаещи техни права, Министерство на външните работи усилено работи за подкрепа на младежкото участие чрез активен младежки обмен и межкултурен диалог, чрез участие в международни платформи, събития, конференции и форуми.¹⁰⁷ През 2014 г. млади хора са участвали в четири международни форума - 52-та Сесия на Комисията на ООН за социално развитие, 47-та Сесия на Комисията за население и развитие, Младежкия форум на ЮНЕСКО, Специалната сесия на Общото събрание на ООН и 3-ти Комитет към Общото събрание на ООН.

По информация на МВнР, ЮНЕСКО залага в своята Оперативна стратегия за младежта (2014-2021) основни приоритети като разработване на политики, гражданско и демократично участие на млади хора във вземането на решения и засилване на межкултурния диалог. Като основен елемент от стратегията за младежта е проведен Младежкия форум на ЮНЕСКО, който е послужил за платформа за международен обмен в сферата на образованието с фокус върху повишаване на младежкото участие в процеса на вземане на решения на всички нива. По време на Форума са разгледани и одобрени постъпили 15 проекта на неправителствени организации, които са получили

---

¹⁰⁶ Аналитична справка от Министерство на културата, предоставена за нуждите на Годишния доклад за младежта за 2014 г.

¹⁰⁷ Аналитична справка от Министерство на външните работи, предоставена за нуждите на Годишния доклад за младежта за 2014 г.

финансиране за дейности в сферата на младежта и ще се представят по време на следващото издание на Младежкия форум в ЮНЕСКО.

През 2014 г. са реализирани редица проекти на регионално и местно ниво, целящи развитие на межкултурния и международния диалог. През цялата година екипи от институциите, администриращи програми и предлагащи възможности за реализация на проекти в сектора, осъществяват консултации на място, по електронен път и по телефон във връзка с разработване, финансиране и изпълнение на проектни предложения и дейности, свързани с младежките политики на страната.

Пример е проект „Младежта е толерантност“ - преодоляване на анти-ромските стереотипи сред младите хора” на Център за междуетнически диалог и толерантност „Амалипе”, гр. Велико Търново, който цели насърчаване на взаимното разбирателство и толерантност сред младите хора на възраст от 14 до 25 г.¹⁰⁸ В рамките на проекта е създаден и се тества цялостен модел за борба с расизма и антиромските стереотипи сред младите хора в България, Румъния, Гърция и Унгария. Той използва метода „връстници въздействат на връстници”, който ангажира активни млади хора с широк набор от дейности за преодоляване на стереотипите: провеждане на кампании, акции, обучения на връстници и др.

8.2. АКТИВНОСТ НА МЛАДИТЕ ХОРА ПО ПРОГРАМА „МЛАДЕЖТА В ДЕЙСТВИЕ” (2007-2013)

8.2.1 Състояние на индикатора

По програма „Младежта в действие” през 2014 г. не са финансирани нови проектни предложения, поради изтичане на програмния период. Част от дейностите на стартиралите проекти през 2013 г. са продължили и през 2014 г.

По новата програма на ЕК „Еразъм +”, стартирала през 2014 г., са подадени за финансиране 502 проекта. От тях 375 са по Ключова дейност 1 (КД1) „Образователна мобилност”, 67 са по Ключова дейност 2 (КД2) „Сътрудничество за иновации” и 60 са по Ключова дейност 3 (КД3) „Подкрепа за образователните политики”. Броят на одобрените за финансиране проекти е общо 182, като съответно по КД1 са 169, по КД2 са 6 и по КД3 - 7. Общата финансова стойност, необходима за реализацията на

---

¹⁰⁸ Информацията е предоставена от Център за междуетнически диалог и толерантност „Амалипе”, гр. Велико Търново.

одобрените проекти в периода 2014 – 2015 г., е 3 743 958 евро. Стартирали през 2014 г. са 175 проекти, в които са били включени 3 814 младежи и са издадени 2 290 броя YOUTHPASS сертификата.

8.2.2 Предприети мерки

Програмата „Младежта в действие” (2007-2013) на ЕК е инструмент за насърчаване участието на младите хора от България в международния и межкултурния диалог за периода 2007-2013 г. Част от дейностите на одобрените проекти продължават и през 2014 г. Програмата има пет общи цели:

- популяризиране на активното гражданство на младите хора като цяло и в частност - тяхното европейско гражданство;
- развиване на солидарност и насърчаване на толерантност сред младите хора, с оглед стимулиране на социалното единство в Европейския съюз;
- насърчаване на взаимно разбирателство между младите хора от различните страни;
- допринасяне за развитието на системите за подкрепа на младежки дейности и на капацитета на гражданските организации, работещи в младежката сфера;
- насърчаване на европейско сътрудничество в младежката сфера.

Финансират се проекти, реализиращи младежки дейности, чрез метода на неформалното учене – възможност за придобиване на умения и компетентности извън формалната образователна среда „чрез правене” и по-активно включване на младите хора. На национално ниво се изпълняват 5 дейности – А 1 „Младежта за Европа”, А 2 „Европейска доброволческа служба”, А 3 „Младежта на света”, А 4 „Младежки работници и поддържащи дейности” и А 5 „Подкрепа за европейско сътрудничество в областта на младежта”, като всяка от тях се състои от няколко поддейности. Администрира се от Център за развитие на човешките ресурси (ЦРЧР).

„Еразъм +” е новата европейска програма за образование, обучение, младеж и спорт. Стартира през 2014 г. и се базира на интегриран подход, който гарантира ефективно взаимодействие между всички сектори в областта на образованието, обучението, младежта и спорта. Програмата се администрира от ЦРЧР и се финансира от ЕК. Националната агенция (ЦРЧР) по Програмата за България изпълнява следните дейности спрямо кандидатите за финансиране:

- предлага национални и международни обучения, семинари и работни ателиета за лица, интересуващи се от и изпълняващи проекти по програма „Еразъм+“.

- по време на планирането и осъществяването на проекти предоставя информация, консултации и съдействие на участниците, координаторите на проекти, настоящите или потенциалните партньори и бенефициенти;
- помага за търсенето, изграждането, развитието и консолидирането на транснационални партньорства между различните участници в Програмата;
- доставя информация и документи за Програмата, правилата и практиките ѝ;
- организира конференции, срещи, семинари, информационни дни и други събития за информиране на целевите групи за Програмата, усъвършенстване на управлението и представянето ѝ, разпространение на резултатите и добрите практики.

ПРИОРИТЕТ IX: ПОВИШАВАНЕ РОЛЯТА НА МЛАДИТЕ ХОРА В ПРЕВЕНЦИЯТА НА ПРЕСТЪПНОСТТА

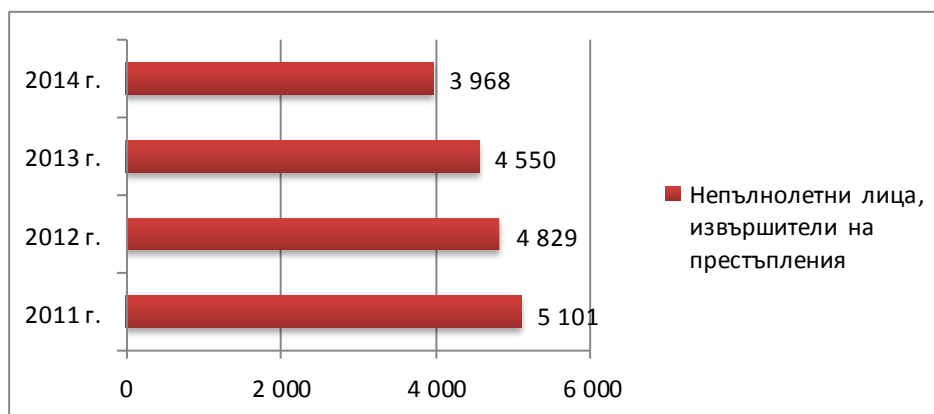
9.1 ПРАВОНАРУШЕНИЯ, ИЗВЪРШЕНИ ОТ МЛАДИ ХОРА

9.1.1 Състояние на изследвания индикатор

През 2014 г. броят на непълнолетни лица (14-17 г.), извършители на престъпления, по данни на Националния статистически институт, е 3 968 (3 324 момчета и 644 момичета). Отчита се намаляване с 12.8% спрямо 2013 г., когато те са били 4 550.¹⁰⁹

---

¹⁰⁹ НСИ, 2011-2014 г

Графика № 29: Брой непълнолетни лица, извършители на престъпления

За извършени противообществени прояви през 2014 г., през детските педагогически стаи (ДПС) са преминали 3 916 непълнолетни, като от тях момчетата са 2 503, а момичетата – 1 413. В сравнение с 2013 г. (4 659) техният брой намалява с 15.9%.

През 2014 г. в детските педагогически стаи на отчет¹¹⁰ са водени 8 120 непълнолетни лица, като броят им в сравнение с 2013 г. (8 217) остава почти без промяна. Броят на заведените на отчет непълнолетни в ДПС през 2014 г. е 2 397 (1 883 момчета; 514 момичета). През 2014 г. снети от отчет в ДПС са 2 876 непълнолетни лица (2 291 момчета; 585 момичета).

През 2014 г. местните комисии за борба с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните са образували 5 436 възпитателни дела (5 867 през 2013 г.), като 3 886 (71.5%) от тях са образувани по предложение на органите на прокуратурата. Броят на решените дела през 2014 г. е 5 039 (през 2013 г. - 5 674). Прекратени на различни основания през 2014 г. са 349, или 6.4% от образуваните възпитателни дела.¹¹¹

По данни на МВР през 2014 г. разкритите престъпления (включително и противообществените прояви) са 48 182. Обезпокоителен е фактът, че 51.5% от разкритите престъпления, са извършени от младежи на възраст от 14 до 30 години.¹¹²

¹¹⁰ Непълнолетните се водят на отчет за срок от 2 години, след което се снемат от отчет, ако през този период не са извършили повторно противоправни деяния.

¹¹¹ НСИ, 2014 г.

¹¹² Справка на МВР за 2014г. (Данните включват всички разкрити през периода престъпления, независимо от годината на регистрацията им).

9.1.2 Анализ на състоянието

Кражбите на имущество са най-разпространените престъпления, извършвани от непълнолетните лица през 2014 г. Извършители на кражби са 2 265 лица, или 57% от всички непълнолетни лица, водени на отчет в ДПС за извършени престъпления. Най-висок е дялът на извършителите на кражби от магазини или други търговски обекти - 28.9% (655), на кражби от домовете - 23.3% (517), на взломни кражби - 13.5% (305).

Престъпленията против реда и общественото спокойствие, включително хулиганството, както и престъпленията, свързани с наркотици, са на нивото на 2013 г.

През 2014 г. при най-тежките престъпления против личността – убийство (довършено и опит), се наблюдава увеличение с 66.6% (3 случая през 2013 г.; 5 – през 2014 г.).¹¹³

В структурата на противообществените прояви по видове, най-голям е дялът на преминалите непълнолетни през ДПС за „бягство от дома (от вкъщи)“ – 1 137 лица (29.0%), следвани от „употреба на наркотични вещества“ – 506 непълнолетни (12.9%) и „скитничество и просия“ – 206 лица (5.2%).

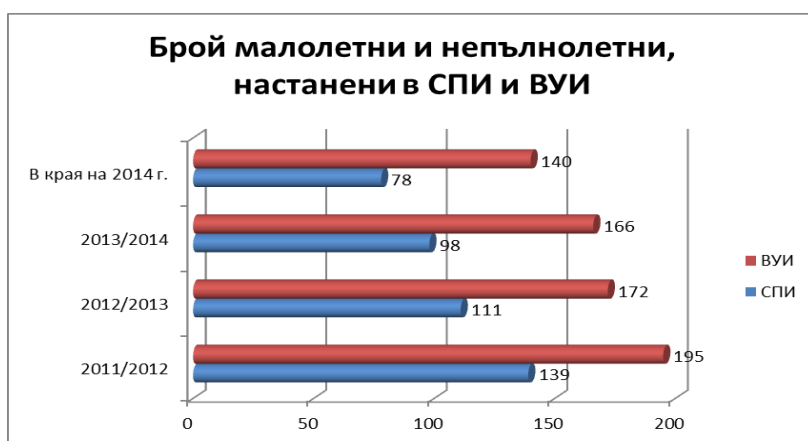
При непълнолетните, пострадали от престъпления, най-голям е броят и съответно относителният дял на непълнолетните, пострадали от кражби на имущество - 585 лица (55.0%), следват пострадали от нанесени телесни повреди - 143 лица (13.5%), от блудство - 38 лица (3.6%), и от грабежи - 40 лица (3.8%). Случаите на непълнолетни, жертви на изнасилване (довършено и опит), са намалели - от 20 през 2013 г. на 12 през 2014 година.¹¹⁴

По чл. 13, ал. 1 от Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, през 2014 г. местните комисии са наложили 7 609 възпитателни мерки на 5 540 лица на възраст от 8 до 17 години. Най-често налаганите възпитателни мерки са „предупреждение“, „поставяне под възпитателен надзор на обществен възпитател“ и „поставяне под възпитателен надзор на родителите или на лицата, които ги заместват, за полагане на засилени грижи“.

---

¹¹³ НСИ, 2013-2014 г.

¹¹⁴ НСИ, 2014 г.

Графика № 30: Малолетни и непълнолетни, настанени в социално-педагогически интернат (СПИ) и възпитателно училище-интернат (ВУИ)¹¹⁵

На 310 малолетни и непълнолетни е наложена възпитателна мярка „предупреждение за настаняване във възпитателно училище-интернат (ВУИ) с изпитателен срок от 6 месеца”, а на 98 лица на възраст 8-17 години – възпитателна мярка „настаняване във ВУИ”.¹¹⁶

Възпитателните училища-интернати (ВУИ) и социално-педагогическите интернати (СПИ) са специални училища, в които се обучават ученици с девиантно поведение, спрямо които съответният районен съд е наложил възпитателна мярка „настаняване в социално-педагогически интернат“ или „настаняване във възпитателно училище-интернат“ по Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните. През последните няколко години мрежата на СПИ и ВУИ непрекъснато е оптимизирана. В момента в страната функционират 2 СПИ, в които в края на 2014 г. има общо 78 ученици и 4 ВУИ с общо 140 ученици.

През 2014 г., по данни на МВР, установените непълнолетни извършители на възраст 14-17 години са 4 349 (от тях 534 са жени), което е 8.9% от всички извършители. На възраст от 18 до 30 години са 19 533 (от тях жени са 1 799), или 40% от всички установени извършители на престъпления.

Сред установените непълнолетни извършители на престъпления с най-голям дял са престъпленията против собствеността – 3 048. От тях най-много са извършителите на кражби – 2 563. Следват общоопасните престъпления – 706 извършители. Най-много са непълнолетните извършители на престъпления, свързани с наркотици – 453; следват престъпления по транспорта – 111 (2 са транспортните убийства по непредпазливост) и

¹¹⁵ Данни на МОН

¹¹⁶ НСИ, 2014г.

посегателства спрямо МПС – 97. 340 от непълнолетните са извършители на престъпления против личността. С най-голям дял са телесните повреди – 209 и разврат – 101. 5 непълнолетни са извършители на умишлено убийство - довършено.

Голям дял заемат престъпленията против дейността на държавни и обществени организации – 182, престъпленията против реда и общественото спокойствие – 172.

При младежите от 18 до 30 години с най-голям дял са извършителите на престъпленията против собствеността – 8 981, от които 7 352 са извършителите на кражби. На второ място са извършителите на общоопасните престъпления – 6 541. От тях 4 215 са престъпления по транспорта (101 са транспортните убийства по непредпазливост); 1 883 са престъпленията, свързани с наркотици; следват посегателствата спрямо МПС – 205.

На трето място са извършителите на престъпленията против личността – 1 138. От тях телесните повреди са 744, а разврат – 173. 30 младежи са извършители на умишлено убийство – довършено.

Голям дял сред младежите от 18 до 30 години заемат престъпленията против дейността на държавни и обществени организации – 1 907 извършители, както и престъпленията против реда и общественото спокойствие – 614 и престъпленията против брака, семейството и младежта – 847.¹¹⁷

По данни на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ към Министерство на правосъдието към 01.01.2015 г., 58 непълнолетни изпълняват наказание лишаване от свобода в поправителния дом Бойчиновци (64 са били в началото на 2014 г.). От тях 1 непълнолетен е извършител на умишлено убийство (довършено), а 2 са с опит за убийство. В началото на 2014 г. трима от лишените от свобода непълнолетни са били извършители на довършени умишлени убийства. Кражбите и грабежите в началото на 2015 г. са на същото ниво в сравнение с 2014 г. – 26 изтърпяват наказание лишаване от свобода за кражба (в началото на 2014 г. – 27), а за грабеж са 17 (в началото на 2014 г. – 21). Двама от непълнолетните са настанени заради незаконно преминаване на границата (в началото на 2014 г. – 2) и 3 за подкуп.

Според национално представителното изследване¹¹⁸ 7% от младежите са били обект на някакво престъпление.

---

¹¹⁷ Справка на МВР за 2014г. **Забележка:** Данните включват всички разкрити през периода престъпления, независимо от годината на регистрацията им.

¹¹⁸ Национално представително изследване на тема „Установяване на ефекта от политиките за младежта върху младите хора в страната“, проведено през 2014 г. от „Институт за социални изследвания и маркетинг МБМД“ по поръчка на Министерството на младежта и спорта

Графика № 31: Млади хора, жертви на насилие, през 2014 г.

Незначителен е делът на младежите, които са били задържани в полицията през последната една година – 1.9%.

Един от рисковите фактори за девиантно поведение на младите хора е преждевременно напускане на образователната система.

През 2014 г. 55.2% от малолетните и непълнолетните, на които са с наложени възпитателни мерки по Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни, са с начално или незавършено начално образование (3 020 лица). 1 270 лица (11.9%) от тях не учат и не работят, а 45% от водените на отчет в ДПС лица не учат. В криминогенна среда живеят 1 312 (12.3%) малолетни и непълнолетни.

С ниска степен на образователно ниво и на квалификация или липса на такава, са младите хора, изтърпяващи наказание „лишаване от свобода“ в пенитенциарните заведения. Заради ниското си образование, те са неконкурентноспособни на пазара на труда и са поставени в непрекъснат риск.

Изследването отчита наличието на опасна и рискова среда около училището. Една трета от младежите между 15 и 17 год. твърдят, че покрай училището им обикалят наркопласъри. Като според 9.6% това се случва ежедневно, според 6.7% - 2-3 пъти седмично, а според 17.2% - 2-3 пъти месечно. Това е изключително сериозен факт, който изисква незабавна намеса не само от институциите, но и от обществото като цяло. Резултатите показват, че младежите в столичните училища са значително по-застрашени да станат жертва на наркопласъри от учениците в другите населени места.

Графика № 32: Рискава среда около училищата

Безнадзорността (скитничеството и просията) поставя непълнолетните в ситуация на висок криминогенен риск. Безнадзорните деца всекидневно са подложени на физическо, психично и сексуално насилие, недохранване, болести. Нарушени са техни основни права. В същото време те извършват противообществени прояви и престъпления – крадат, употребяват и разпространяват наркотични вещества, проституират и извършват хомосексуални услуги, просят, в много случаи проявяват агресия/насилие и нарушават правата на деца и възрастни.

Не бива да се пренебрегват насилието и случайните сексуални контакти. Голяма част от младите хора през 2014 г. са били обект на кражба и грабеж, жертви на изнасилване (довършено), както и жертви, склонявани към проституция или към хомосексуални действия. Сериозни рискове крие и общуването в Интернет – така популярно сред младите днес. 8% споделят, че са излизали с непознат от чата през последната една година.

Проблемът за сексуалната експлоатация на деца е особено актуален. Местните комисии за БППМН, съвместно с ОЗД, ДПС, органите на образованието и НПО следва да продължат да работят за ограничаването на детската проституция чрез организирането на образователни и превантивни кампании и други форми, насочени особено към най-рисковите и най-уязвими групи момичета.¹¹⁹

¹¹⁹ Доклад на ЦКБППМН

Според изследването¹²⁰, делът на съобщилите през 2014 г., че са били жертва на побой в домашна среда в рамките на последните 12 месеца, е малък (3%). Обезпокоително е, обаче, че това се случва по-често на най-младите 15-17 год.

Насилието продължава да се извършва главно в най-близкото социално обкръжение. Често насилието е било упражнявано от родители, близки, роднини, приятели, съученици, учители, възпитатели и т.н. Тези престъпления трудно се разкриват поради емоционалната свързаност.

Тревога будят данните за насилието в училищата. Общо 61% от младежите днес съобщават за сбивания. Успокоителен е фактът, че все пак най-голям дял 36.9% от тях твърдят, че това се случва по-рядко от 2-3 месечно. Според 3.4% сбиванията са ежедневна практика, според 6.3% – ежеседмична. Колкото и агресивното поведение да е неизменна част от израстването на младежите, данните са сигнал за необходимостта от предприемане на мерки за ограничаване на побоите в училищната среда.

Графика № 33: Физическо насилие в училищата сред младежи 15-17 г.

Липсата на доверие към институциите и правоохранителните органи формира в младите хора чувството за ненаказуемост и е предпоставка за престъпления. Изследването регистрира много ниска степен на респект по отношение на правораздавателната система. Над две-трети (67%) от младите хора са убедени, че в България можеш да извършиш всякакво престъпление и да се измъкнеш, ако си платиш. Убедението е еднакво разпространено сред най-младите 15-17 г. и 18-29 годишните. Половината от всички изследвани днес (50%) смятат, че човек няма шанс

¹²⁰ Национално представително изследване на тема „Установяване на ефекта от политиките за младежта върху младите хора в страната”, проведено през 2014 г. от „Институт за социални изследвания и маркетинг МБМД“ по поръчка на Министерството на младежта и спорта

да защити правата си в съда, ако е беден и слаб. Висок е и делът на младежите (66%) които живеят с усещането, че престъплението не води задължително до наказание. 23% не се съгласяват с твърдението, че „в крайна сметка повечето престъпници свършват зле”.

Недоверието и скептицизмът към правоохранителните органи доминират и на личностно ниво. 42% от младежите не мислят, че полицията ще ги защити, ако свидетелстват срещу престъпник или агресивен съсед. Недоверието в пазителите на реда е по-често срещано сред младите софийнци (52%), отколкото сред жителите на останалите населени места (стойности около средната). Над една трета (34%) от младежите споделят също и мнението, че никой няма да им обърне внимание, ако сигнализируют за престъпление, извършено на улицата. Липсата на доверие в институциите и органите води и до несигурност дали трябва да вземеш отношение, ако станеш свидетел на престъпление – 39% смятат, че е по-добре „да си траят“.¹²¹

Причините за девиантното поведение трябва да се търсят основно в действията или бездействието на родителите, както и в обществото като цяло. Най-рискови се оказват младите хора без родителски контрол (отсъстващи родители, непълни семейства) и ранно отпадналите от образователната система.

Не бива да се пренебрегва и влиянието, което оказват и други фактори: социално-икономически, личностни, социокултурни, социално-педагогически, негативното влияние на приятелската среда, фактори, които са свързани с ниската правна култура и морал.

9.1.3 Предприети мерки

През 2014 г. институциите в страната продължават последователната си работа, насочена към закрила на непълнолетните и младежите във възрастовата група 15 – 29 г., в подкрепа на жертви на престъпни посегателства и полицейска работа с младежи, извършители на криминални престъпления и противообществени прояви, както и дейностите по превенция на младежката престъпност и ограничаване на деморализацията и престъпността сред горепосочената възрастова група.

Превенцията и противодействието на детското девиантно поведение са уредени със специален закон - Законът за борба срещу противообществените прояви на

---

¹²¹Национално представително изследване на тема „Установяване на ефекта от политиките за младежта върху младите хора в страната”, проведено през 2014 г. от „Институт за социални изследвания и маркетинг МБМД“ по поръчка на Министерството на младежта и спорта

малолетните и непълнолетните (ЗБППМН). С този закон са регламентирани дейността и функциите на системата от Централна и местни комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, детските педагогически стаи, социално-педагогически и възпитателни училища от интернатен тип, домове за временно настаняване на малолетни и непълнолетни.

В изпълнение на своите законоустановени функции, Централната комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (ЦКБППМН) ръководи и контролира дейността на местните комисии за БППМН в страната, на държавните органи и юридическите лица с нестопанска цел във връзка с превенцията и противодействието на детското девиантно поведение; проучва и анализира състоянието и тенденциите на престъпността и противообществени прояви на малолетни и непълнолетни; изготвя предложения до държавни органи и юридически лица с нестопанска цел.

Подобно на Централната комисия, чийто пленарен състав се състои от представители на министерства и институции, имащи отношение към детската проблематика и в местните комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (МКБППМН) са включени представители на съответните институции на ниво община. Чрез тях се реализира дейността по превенция и противодействие на детското девиантно поведение и корекционно-възпитателната работа. Превенцията и противодействието на асоциалното поведение се осъществяват в сътрудничество на местните комисии с инспекторите „Детска педагогическа стая“. В съответствие с чл. 10 от ЗБППМН, местните комисии, съвместно с ИДПС и дирекциите “Социално подпомагане”, издирват и установяват малолетни и непълнолетни, които се нуждаят от помощ и вземат мерки за тяхната защита и развитие.

Превенцията на асоциалното поведение на малолетните и непълнолетните е основната дейност на Централната и местните комисии за БППМН. През 2014 г. броят на програмите показва устойчивост. Същевременно се наблюдава значително увеличение на броя деца, обхванати в кампании, което говори за организиране на по-масови мероприятия за обхващането на повече деца.

Таблица № 13: Брой програми за превенция и противодействие на детското асоциално поведение, брой обхванати от информационни кампании за предотвратяване на асоциалното поведение сред децата и брой консултирани деца и родители-по данни на ЦКБППМН

Година	Брой програми	Брой обхванати в кампании	Брой консултирани
2012	460	198 854	14 067
2013	636	133 357	14 505
2014	561	185 858	14 467

По-важните теми на реализираните през 2014 г. програми и кампании са: „Превенция и предотвратяване на противообществените прояви на малолетните и непълнолетните“; „Превенция на асоциалното поведение сред децата“; „Възпитателните мерки по ЗБППМН“; „Наказателната отговорност при непълнолетните“; „Отговорността на малолетни при извършване на криминални деяния“; „Хулиганство и вандализъм“; „Превенция чрез спорт“; „Превенция чрез изкуство“; „Превенция и антиагресия“ и др.

През 2014 г., по данни на НСИ, на територията на страната са функционирали 499 консултативни кабинети (през 2013 г. те са 216) и други помощни органи към местните комисии за борба с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, като в тях са консултирани 7 477 деца. Организиран са 1 152 тематични кампании за превенция, в които са обхванати 126 308 лица. С 2 110 деца, живеещи в криминогенна или конфликтна среда, е осъществявана превантивна възпитателна дейност.

По данни от Отчета на Плана за изпълнение на Националната стратегия за младежта (2010-2020) за 2014 г. по приоритет IX „Повишаване ролята на младите хора в превенцията на престъпността“ през 2014 г. са обхванати общо 223 560 млади хора в различни програми, кампании, инициативи, обучения, дискусии, кръгли маси и срещи. Реализирани са 1 390 информационни и образователни кампании за превенция на правонарушенията, извършвани от млади хора на територията на страната, в които са обхванати 213 458 младежи с активното ангажиране на местната власт, младежките организации и медиите.

Предприети са действия за разширяване и подобряване на услугите за социална реинтеграция на млади правонарушители.

Създадени са 242 междуведомствени работни групи, с цел въвеждане на екипен подход и междуинституционално взаимодействие на основата на ясни цели, общ професионален език и взаимно опознаване на компетенциите, формите и средствата

при работа с младежи правонарушители. Сформирани работни групи са провели общо 723 срещи и са разработени 238 съвместни планове за действие.

Участие в общински инициативи за превенция на т. нар. прояви на „спортно хулиганство“, са взели 55 младежки и спортни организации и фен клубове. Обхванати са 1 050 млади хора. В дейности, насочени към превенцията на детската и младежката престъпност и социалната реинтеграция на правонарушителите, свързани с мобилизиране на местните общности (особено на младежките и спортните организации), в областите са обхванати 6 350 младежки и спортни организации, като са се включили 5 563 млади хора.

За изграждане на доверие между младите хора и правоохранителните органи са реализирани 135 кампании и програми. Активно участие са взели 2 719 младежки лидери, работници и организации.

Министерството на вътрешните работи през 2014 г. сформира 115 междуведомствени работни групи, в които са обединени усилията на МКБППМН, МВР, ДПС, общините, директорите на училища и родителите, с цел подобряване работата с младите правонарушители. Осъществени са 130 съвместни планове за действие. Проведена е превантивна работа с деца в конфликт със закона, разработени са правила и механизми за междуинституционално взаимодействие. С цел превенция на противообществените прояви, през лятната ваканция е осъществена лятна работа с малолетните и непълнолетни - „Спортно лято 2014“. Организиран са 376 работни срещи с цел оптимизиране на сътрудничеството с представители на институции, работещи с деца и младежи, по проблемите на насилието и агресията сред младите хора.

През 2014 г. са организирани и проведени 83 мероприятия за превенция и предотвратяване на правонарушенията от младежи, в които са се включили 2 469 младежки лидери и младежки работници. За разширяване и подобряване на услугите за социална реинтеграция на млади правонарушители, през 2014 г. са проведени лекции в 13 училища от община Марица от 8 обществени възпитателя. Извършени са 97 проверки в игрални зали, питейни и увеселителни заведения. Засилен е контролът в тези уязвими места.

През 2014 г. по Националната програма „Работа на полицията в училищата“ са изнесени 7 479 лекции и беседи в 1 631 училища в страната. 224 инспектори „Детска педагогическа стая“ и други полицейски служители са провели беседи в 6 545

паралелки от 1-ви до 10-ти клас в общински и държавни училища в страната. Изработени и разпространени са 7 000 материала, свързани с превенцията.

Програмата е мултиплицирана във всички областни дирекции на МВР в страната. Обучени полицейски служители изнасят уроци в училищата на територията на всички области един път месечно в „Час на полица“ , след предварително съгласуване с училищните ръководства по места. Достъпът на служителите в училищата е договорен с МОН и регионалните инспекторати на МОН.

През 2014 г. програмата е осъвременена и актуализирана с проект по Българо-швейцарска програма за сътрудничество „Подобряване закрилата на детето и превенция на детската престъпност в България“. Разработено и разпространено е актуално практическо помагало за работа на специализираните полицейски служители за превенция на сексуални престъпления срещу деца. Издадени са 400 броя от помагалата.

През 2014 г. Министерството на образованието и науката (МОН), Държавната агенция за закрила на детето (ДАЗД), Върховна административна прокуратура (ВАП), регионалните инспекторати по образованието (РИО) извършват множество проверки в СПИ и ВУИ. Направените конкретни констатации и изводи от предишни проверки през последните години потвърждават необходимостта от промяна на цялата системата в областта на правосъдието за детето. Интернатът в гр. Стралджа е закрит през септември 2014 г. Тъй като СПИ се предвижда да бъдат закрити, а във визията за ВУИ не е ясно към коя система ще се преобразуват, финансирането на ремонти и инвестиции в тези сгради е неоправдано, но въпреки това през 2014 г. в почти всички интернати са направени частични ремонти и подобрения.

През 2014 г. се решава да се направят частични промени в Правилника за устройството и дейността на ВУИ и СПИ. Правилникът е съобразен със Закона за борба на противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, приет през 1958 г., което е достатъчно условие да не бъде в синхрон със съвременните изисквания за права на детето. Предвижда се чрез промените да се подобри координацията между училищния екип, отделите „Закрила на детето“ и местните комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, родителите и самите деца; да се въведат различни форми за запознаване с правата на децата още при постъпването им в училище; да се усъвършенства организацията на корекционно-възпитателната работа.

Министерството на образованието и науката през 2014 г. провежда две обучения по Националната програма „Квалификация“ за 35 учители и възпитатели, психолози от социално-педагогическите интернати и възпитателните училища, както и обучение на директорите на специалните училища във връзка с подобряване на взаимодействието на институциите, участващи в Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция. През 2014 г. в социално-педагогическите интернати продължава работата по проект на УНИЦЕФ „Нови перспективи“, изпълняван от екип на ФИЦЕ – България. Чрез работата по проекта в социално-педагогическите интернати в с. Драгоданово, област Сливен и в гр. Стралджа, област Ямбол, е създаден модел за предоставянето на услуги в общността за деца в риск, деца в конфликт със закона и техните семейства. Повишено е нивото на професионалните умения и компетентности на педагозите и е създадена система за детско участие в различни развиващи програми. В двете училища се осъществяват супервизия и консултации.

По Оперативната програма „Наука и образование за интелигентен растеж 2014 - 2020“ е заложено да се осъществи проект, в който да има отделен модул за учениците с девиантно поведение. Идеята е да има промяна в организацията и функционирането на ВУИ и СПИ, която да осигури комплексен и мултидисциплинарен подход към децата в конфликт със закона, настанени с решения на съответния районен съд в тези училища.

Министерство на правосъдието през 2014 г. изпълнява проект „Укрепване на правния и институционалния капацитет на съдебната система в сферата на младежкото правосъдие“ по Тематичен фонд „Сигурност“ на Българо-швейцарската програма за сътрудничество.

В Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ през 2014 г. се изпълнява проект „Подобряване на стандартите в затворите и арести чрез ремонтване на инфраструктурата, за да се осигури зачитане на човешките права“, финансиран от Норвежкия финансов механизъм. В началото на 2014 г. е открит учебен комплекс за професионално обучение на лишени от свобода към училище „Поп Минчо Кънчев“ в затвора в Стара Загора. Учебните работилници са първият етап от цялостен учебен комплекс за професионално обучение на лишени от свобода в Южна България.

В началото на 2014 г. в затвора в София успешно стартира проект "Швейцарско-българско сътрудничество за намаляване на проблема с употребата на наркотици и ХИВ в затворите" - 2014-2015. Проектът има за цел да подобри политиките, здравните и рехабилитационните услуги за хората, зависими от наркотици в системата на

българските затвори, чрез интензивно швейцарско-българско сътрудничество на институционално и неправителствено ниво. Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Конфедерация Швейцария чрез Фонда за партньорство и експертна помощ.

По данни на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ в Министерство на правосъдието, в местата за лишени от свобода, наред с индивидуалната работа, се реализират и различни специализирани групови програми: Умения за мислене, Краткосрочна програма за работа с наркозависими, Овладяване на гнева, Корекция на социални умения, Овладяване на социални умения и активно поведение на трудовия пазар, Обучение на лишените от свобода в умения за асертивно поведение и др.

В затвора в гр. Сливен и Поправителния дом в гр. Бойчиновци се провежда корекционно-терапевтична програма за специализирана групово работна EQUIP по българо-холандски проект „Въвеждане на корекционни и терапевтични програми за работа с непълнолетни лишени от свобода“.

През 2014 г. в ПД Бойчиновци е реализирана програма „Още за опасните наркотици“. Тя е насочена както към лица, употребявали наркотици преди постъпването си в ПД, така и към лица в риск.

В затворите в градовете Белене, Враца, Пазарджик, Плевен и ПД Бойчиновци се реализира програма за обучение в практиката. В ПД Бойчиновци, реализираната програма е „Озеленяване“ и е насочена към усвояване на теоретически и практически знания и умения за отглеждането на декоративни цветя и храсти, оформянето и подреждането им в градини и паркове. По този начин у младежите се формират знания, умения и навици, които подпомагат процеса на ресоциализация след освобождаването им от поправителния дом.

В ПД Бойчиновци се реализира и програма по техниката „Изонит“. Основната цел на занятията е участниците да усвоят умения и навици за ръчен труд (шиене по шаблони с разноцветни конци върху картон).

Съществен аспект от процеса на ресоциализация на осъдените лица е включването им в учебната дейност. В тази връзка във всички затвори в страната, с изключение на затвора в гр. Белене и затвора в гр. Пловдив, са създадени училища или филиали към тях. Издадените документи за завършен клас или образователна степен се удостоверяват с документ, утвърден от Министерството на образованието и науката. През учебната 2013/2014 г. успешно са завършили годината 1 163 лица. В ПД в Бойчиновци след края на учебната година, за времето от месец юни до месец август, е

проведен ограмотителен курс, в който са включени 8 непълнолетни, лишени от свобода.

Новата учебна 2014/2015 година в местата за лишаване от свобода е започнала с 1 610 ученика. За подпомагане на процеса на ресоциализация в затворите се реализират различни културно-информационни и спортни дейности. През 2014 г. в ПД в гр. Бойчиновци чрез „Литературен арт клуб“ участниците са запознати с театралната дейност.

През 2014 г. в местата за лишаване от свобода са реализирани курсове, включително и за компютърна грамотност и чуждоезиково обучение, на осъдените лица, като се използва и наставничеството, където обучители са лишени от свобода. През изминалата година в ПД Бойчиновци са проведени курс „Готвач“, курс „Създаване на компютърна презентация“ и курс „Компютърна текстообработка“.

В местата за лишаване от свобода се организира спортна дейност. И през 2014 г. е проведен междузатворнически турнир по бокс и футбол. От друга страна в групите се провеждат състезания по карти, шахмат, тенис, народна топка, волейбол, канадска борба, силов трибой, както и по-атрактивни спортни мероприятия, като скачане с чували и др.

Дейностите в крайния етап от изтърпяване на присъдата са свързани с актуализиране на връзки с близки и оказване на професионална помощ от други институции или неправителствени организации, подкрепа при устройване на работа, съдействие за издаване на документи за самоличност, консултиране с Дирекция „Социално подпомагане“, Дирекция „Бюро по труда“, Агенцията за закрила на детето, НОИ и др. Разяснява се възможността за получаване на социална помощ, съгласно ЗСП. За постигане на целите на ресоциализацията, през последните 3 месеца преди освобождаването се реализира и специализирана групова програма „Живот на свобода - предизвикателства и избор“.

Министерство на земеделието и храните през 2014 г. осъществява превенция, в която са обхванати 3 616 ученика.

През 2014 г. експерти от Държавната агенция за закрила на детето участват в работата на междуведомствена работна група за изготвяне на предложения за промени в Наказателно-процесуалния кодекс (НПК). Целта е да се въведат правила, съответстващи на международните стандарти, касаещи процедурата по разпит на малолетен и непълнолетен свидетел и пострадал от престъпление.

В изпълнение на поставената задача, работната група е изготвила пакет от предложения за промени в НПК, в които са отразени основните препоръки, посочени в „Анализ на действащата правна и институционална рамка на системата за детско правосъдие в страната“, изготвен от неправителствените организации, „Анализ на празнотите в българската система за младежко правосъдие“ от 3 юли 2014 г. на г-н Жан Зерматен – директор на Международния институт по правата на детето, гр. Сион, Конфедерация Швейцария. Междувременно стартира и процес по актуализиране на заложените дейности и срокове в приетата Пътна карта, но поради настъпили политически промени в държавата, планираните дейности не са финализирани в пълнота. Окончателната работа по проекта на ЗИД на НПК предстои да приключи през 2015 г.

През месец октомври 2014 г. експерти от Държавната агенция за закрила на детето са включени в междуведомствена работна група за изготвяне на предложения за промени в Правилника за устройството и дейността на възпитателните училища-интернати и социално-педагогическите интернати. Основните предложения за промени в нормативния акт са насочени към подобряване на координацията между екипите на специалните училища и съответните Дирекции „Социално подпомагане“, регламентиране на специални процедури като гаранция за спазване на правата на децата и противодействие на случаите на насилие, както и планиране на мерки за ресоциализация на децата след престой в съответното заведение.

През 2014 г. председателят на ДАЗД издава лиценз за предоставяне на социална услуга за деца с наименование „Център за възстановително правосъдие за деца“ (ЦВПД). Центърът е специфична услуга, разработена в съответствие с Пътната карта за изпълнение на Концепцията за държавна политика в областта на правосъдието за деца на Република България, приета на 02.03.2013 г. от Министерски съвет. Председателят на Държавната агенция за закрила на детето издава 7 лиценза за предоставяне на социалната услуга „Център за информиране, консултиране и подкрепа на деца“, като част от целевата група на тази услуга са деца и младежи в конфликт със закона.

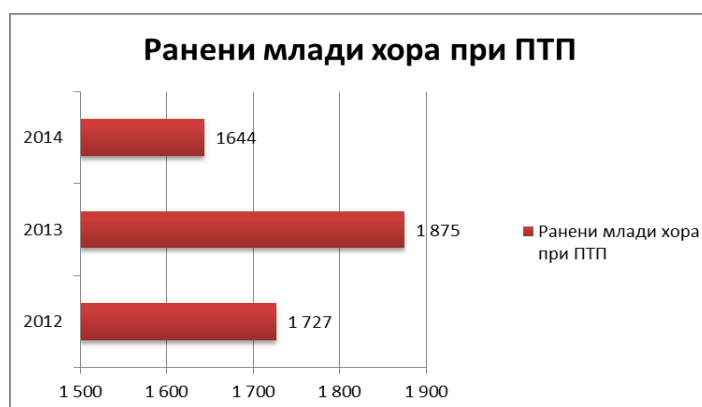
9.2 ПЪТНОТРАНСПОРТНИ ПРОИЗШЕСТВИЯ С УЧАСТИЕ НА МЛАДИ ХОРА

9.2.1 Състояние на изследвания индикатор

По данни на Държавно-обществената консултативна комисия по проблемите на безопасността на движението по пътищата през 2014 г. *загиналите при* пътнотранспортни произшествия (ПТП) във всички възрастови групи са 660, което е увеличение с 9.8% спрямо предходната 2013 г. (601). Така се нарушава наблюдаваната от 2009 г. тенденция на намаление на загиналите при пътнотранспортни произшествия (2009 г. - 901, 2010 г. - 776, 2011 г. - 657, 2012 г. – 601, 2013 г. - 601). Но през 2014 г. се наблюдава намаление с 1.5% на броя *на ранените* – 8 635 лица. През 2013 г. те са били 8 774.

През 2014 г. броят на *загиналите младежи от 15 до 24 години* е 100 лица, което е на нивото на 2013 г., когато те са били 99 (2012 г. – 108). Те представляват 15% от загиналите във всички възрастови групи.

През 2014 г. *ранените при пътнотранспортни произшествия млади хора* са 1 644, което е 19% от ранените във всички възрастови групи. През 2014 г. се наблюдава намаляване с 12.3% в сравнение с ранените младежи през 2013 г. (1 875). През 2012 г. те са били 1 727 лица.

Графика № 34: Брой ранени млади хора 15-24 г. при ПТП

9.2.2 Анализ на състоянието

През 2014 г. броят на загиналите млади хора по възрастови групи е:

- 15-17-годишни – 17 загинали (15 през 2013 г.; 9 през 2012 г.);
- 18-20-годишни – 36 загинали (24 през 2013 г.; 38 през 2012 г.);
- 21-24-годишни – 47 загинали (60 през 2013 г.; 60 през 2012 г.).

През 2014 г. броят на ранените млади хора по възрастови групи е:

- 15-17-годишни – 308 ранени (318 през 2013 г.; 319 през 2012 г.);
- 18-20-годишни – 543 ранени (648 през 2013 г.; 610 през 2012 г.);

- 21-24-годишни – 793 ранени (909 през 2013 г.; 798 през 2012 г.).¹²²

Най-много са загиналите и ранените във възрастовата група 21-24-годишни. Младежите от тази възрастова група най-често загиват и биват ранявани при пътнотранспортни произшествия, защото активно участват в движението и като водачи, и като пътници.

Таблица № 14: Брой загинали млади хора спрямо начина им на участие в движението през 2014 г.

	от 15 до 17 год.			от 18 до 20 год.			от 21 до 24 год.		
	водачи	пътници	пешеходци	водачи	пътници	пешеходци	водачи	пътници	пешеходци
2014 г.	4	13	0	16	19	1	32	14	1

Таблица № 15: Брой ранени млади хора спрямо начина им на участие в движението през 2014 г.

	от 15 до 17 год.			от 18 до 20 год.			от 21 до 24 год.		
	водачи	пътници	пешеходци	водачи	пътници	пешеходци	водачи	пътници	пешеходци
2014 г.	80	149	79	226	245	72	385	319	88

През 2014 г. най-много са пострадалите младежи като *пътници* - 46 загинали и 713 ранени. Наблюдава се намаляване на загиналите и ранените като пътници в сравнение с 2013 г.

На следващо място през 2014 г. са пострадалите като *водачи* на моторни превозни средства – 52 загинали и 691 ранени. Наблюдава се увеличение с 10.6% на загиналите като водачи, но и значително намаление с 13% на ранените като водачи в сравнение с 2013 г.

Като *пешеходци* през 2014 г. загиналите младежи са двама, а ранените са 239, което е на нивото на 2013 г.¹²³

Основните рискови фактори, поради които настъпват пътнотранспортни произшествия с пострадали млади хора, са:

- пътувания с леки автомобили на младежки компании, които са превозвани много често от водачи в нетрезво състояние или употребили упойващи вещества;
- подчертана склонност на младите водачи към високи скорости и рискови изпреварвания, несъответстващи на малкия опит зад волана;
- неспособност за оценка на риска в движението;

¹²² Държавно-обществена консултативна комисия по проблемите на безопасността на движението по пътищата, 2012-2014 г.

¹²³ Държавно-обществена консултативна комисия по проблемите на безопасността на движението по пътищата, 2012-2014г.

- често пренебрегване задължението за ползване на предпазни колани, особено на задните седалки в леките автомобили;
- неизползване на предпазни каски като мотоциклетисти и мотопедисти, както и превозване на деца в автомобили без използване на обезопасителни столчета и седалки;
- управление на МПС от голяма част от юношите и младежите без необходимата правоспособност.

Една от причините за намаляване на смъртните случаи през последните години е увеличеното ползване на предпазни колани, като в това отношение основен принос имат провежданите превантивни тематични кампании на „Пътна полиция”, както и значително засиленият контрол за ползване на тези предпазни средства. Същевременно остава твърде нисък процентът на ползване на предпазните колани на задните седалки в автомобилите. Това обяснява и високия процент на загиналите пътници, включително и на младежи.

9.2.3 Предприети мерки

Министерството на вътрешните работи през 2014 г. осъществява комплекс от организационни и практически мерки за изпълнение на приоритетни задачи по Националната стратегия за младежта (2010-2020). Успешно са проведени традиционните кампании за превенция и намаляване на пътнотранспортните произшествия с деца и юноши – „Абитуриенти“ и „Ваканция! Да пазим живота на децата на пътя“.

По време на традиционна акция „Абитуриенти“ са изнесени 359 беседи пред абитуриенти и 92 беседи пред родители на абитуриенти. Филмът „Млада Европа“ по проект „Икарус“ е излъчен пред абитуриенти 178 пъти.

При проведената традиционна акция „Ваканция! Да пазим живота на децата на пътя“ са изнесени 720 беседи пред ученици в края на учебната година, както и 120 беседи пред родители. Филмът „Млада Европа“ е излъчен пред абитуриенти 150 пъти.

Във връзка с организиране на програми за пътна безопасност в училищата, през 2014 г. са проведени 409 лекции в часовете на класните ръководители, съвместно с представители на РУ „Полиция“. Организирани са следните кампании и инициативи:

- Кампания по пътна безопасност „Вкъщи, на улицата и в училище“;
- Програма „Безопасност на движението в часа на класа“;
- Конкурс „Аз и моето колело. Знам и спазвам правилата.“;

- Инициативи за реализиране на програми за пътна безопасност;
- Провеждане на ежегодни кампании за пътна безопасност;
- Акция „Зебра“ за безопасност на пътя, съвместно с БЧК и РУП;
- Съвместно със Столична община - провеждане на дейности по повод на Деня на шофьора;
- Общински кампании: „Спри, детето запази!“; „На пътя пазете децата - те са слънцата, огрели страната на чудесата!“; „Движим се безопасно“.

Държавната агенция за закрила на детето (ДАЗД) през 2014 г. стартира открити уроци за детската безопасност в столични детски градини и училища. Инициативата е част от Националната кампания „2014 г. - Година на правата на детето“. В откритите уроци на експерти от ДАЗД, Столична община и МВР, в 20 учебни заведения, участват деца и младежи на възраст от 5 до 18 г. Целта е младите хора да се запознаят с правилата за безопасност и да ги прилагат в ежедневието, за да се избегнат рисковете.

Държавната агенция за закрила на детето, в партньорство с МВР и граждански организации и кметовете на общините, стартира на 23 април 2014 г. Националната кампания на тема „Детската безопасност – споделена отговорност и грижа“, която е насочена към осигуряване на безопасна среда за живот и развитие на децата в Република България. Мотото на кампанията е „Да предпазим живот! Да променим мисленето!“. Кампанията цели на национално ниво да се повлияе повишаване на обществената ангажираност по отношение намаляване степента на наранявания на децата при пътни инциденти и битов травматизъм и да се ускори приемането, прилагането и изпълнението на програми за безопасността на децата, основани на доказани добри практики на европейско и национално равнище.

Отчетът по Плана за изпълнение на Националната стратегия за младежта за 2014 г. констатира, че с цел организиране на програми за пътна безопасност в училищата и развитие на култура на пътна безопасност сред младите хора, са реализирани 6 582 кампании. Други 903 разяснителни кампании за пътната безопасност са реализирани в средищата за младежко общуване.

ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

Първият приоритет от Националната стратегия за младежта (2012 – 2020) (НСМ) е свързан с насърчаване на икономическата активност и кариерното развитие на младите хора в България. Работата на отговорните институции в тази посока започва от системата за образование и задържането на учениците в училище. През 2014 г. се наблюдава тревожна тенденция за повишаване на броя на преждевременно напусналите образователната система ученици в сравнение с учебната 2012/2013, като същевременно общият брой на учащите е намалял. Това показва, че процентът на преждевременно напусналите ученици е нараснал, въпреки изпълнените мерки от отговорните институции през годината. Нежелание за учене, липса на финансови средства и „семейни причини“ са най-честите фактори, които водят до отпадане от системата на образование. В тази насока е необходимо да се работи за подобряване координацията между институциите за повишаване ефективността от мерките, насочени към намаляване броя на преждевременно напусналите образователната система.

Данните на НСИ регистрират намаляване броя на завършилите висше образование младежи в България. Въпреки този факт, данните от проведеното Национално представително изследване сочат, че образователният статус на младите хора е сравнително висок¹²⁴. Интересен факт е увеличаването на броя на докторантите в страната, сравнено с предходната година (над 8% увеличение).

През изминалата година промяната в тенденциите по отношение на младежката безработица е по скоро положителна, спрямо 2013 година – процентът на заетите лица на възраст между 15-29 години се покачва. Въпреки декларираното от младите хора относително високо ниво на удовлетвореност от професиите, които упражняват (включително от заплащането), малко над половината споделят, че са искали да се занимават с нещо друго и по-скоро случайно са започнали настоящата си работа. В допълнение към предходното, половината от младежите заявяват, че работата, която извършват няма нищо общо с образованието им. Въз основа на тази тенденция, би могло да се препоръча в бъдещите мерки и политики да се постави фокус върху кариерното ориентиране на младите хора, при това в по-ранна възраст.

---

¹²⁴ Национално представително изследване на тема „Установяване на ефекта от политиките за младежта върху младите хора в страната”, проведено през 2014 г. от „Институт за социални изследвания и маркетинг МБМД“ по поръчка на Министерството на младежта и спорта

Коефициентът на безработица за младежите от 15 до 29 години през 2014 г. е намалял, както и броят на регистрираните в бюрата по труда. При регистрираните лица делът на висшистите е намалял, докато този на младите хора със средно образование или без квалификация се е увеличил. Отчетените данни показват, че по мерки, изпълнени през годината, работа на първичния пазар на труда са започнали 32 345 младежи до 29 години, при средномесечен брой на регистрирани в Бюрата по труда – 64 122 лица. Самите млади хора споделят, че не разпознават Бюрата по труда като ефективен инструмент за намиране на работа.

Положителна тенденция през годината се наблюдава в сферата на предприемачеството – увеличава се броят на обученията по предприемачество, както в училищата, така и от неправителствени организации, работещи с и за млади хора. Все по-широко разпространен става методът на преподаване чрез тренировъчна фирма. За съжаление делът на младежите, които са започнали собствен бизнес, е много нисък, а близо половината млади хора заявяват, че нямат намерение да се впускат в самостоятелни бизнес начинания.

През учебната 2014/2015 г. интересът към професионалните училища се е засилил – броят на учениците е нараснал (най-силна тази тенденция е в югозападния район, а най-слаба – в северния централен регион). През 2014 г. отново, както и през предходната 2013 г., по-голям интерес има към професиите, предлагащи възможности за реализация на пазара на труда. Те са от професионални направления „Социални дейности“, „Стопанско управление и администрация“, „Строителство“ и „Селско стопанство“.

Тези тенденции очертават потенциална възможност за увеличаване заетостта сред младите хора, чрез инвестиране в подходящи форми на обучение за придобиване на професионални умения и ключови компетенции, както и в развитието на предприемачески дух.

В рамките на приоритет II „Подобряване на достъпа до информация и качествени услуги“, през 2014 г. се запазва тенденцията основните източници на информация за младите хора относно услугите, предоставяни от институциите, да са интернет страниците на ведомствата. Интересен е фактът, произхождащ от извършеното Национално представително изследване относно информационните канали, където телевизията и интернетът заемат почти равностойно водещото място, следователно телевизионният ефир не бива да се подценява като комуникационен

канал. Според изследването, все по-малко млади хора посещават библиотеките, като основната цел е заемането на книга за прочит.

Положителна тенденция се наблюдава в рамките на Приоритет III „Насърчаване на здравословния начин на живот“. През учебната 2013/2014г. се е увеличил броят на паралелките с изучаване на физическо възпитание и спорт в сравнение с учебната 2012/2013г. В реализираните проекти и програми са обхванати и по-голям брой ученици с увреждания. Младите хора декларират добро общо здравословно състояние, както и улеснен достъп до спортни съоръжения.

Отговорните институции, изпълняващи националните политики за превенция на социалното изключване на младите хора в неравностойно положение (приоритет IV), отчитат през изминалата година положителен напредък в процеса на деинституционализация – закриване на институциите и увеличаване на броя на социалните услуги в общността. Увеличен е и размерът на средствата, предоставени за финансиране на социални услуги, както и предоставените средства за месечни социални и целеви помощи.

По отношение на доброволчеството (Приоритет V) през изминалата година младите хора декларират положителни нагласи към доброволния труд, но същевременно ниско доверие към неправителствения сектор, като предоставящ възможности за такъв. Анализът на данните показва, че е необходима структурирана и целенасочена работа в посока признаване на знанията и уменията, придобити в неформални обучения и доброволчество, както и по-активна дискусия с работодателите по отношение на предимствата и ползите от неформалното образование, получено при полагането на доброволен труд.

Данните показват, че гражданската активност на младите хора през изминалата година е била изключително ниска (Приоритет VI). Все още се запазва нисък процентът на младите хора, които желаят да се включат в процеса на вземане на решения на местно и регионално ниво, чрез участие в ученически и младежки съвети, клубове, младежки парламент. Обезпокоителен е и високият процент на декларирано недоверие в държавната и общинската администрация. До голяма степен предприетите мерки относно участието на младите хора при решаване на младежките проблеми се обезпечават чрез национално и европейско субсидиране. Това води до трудна проследяемост на реално постигнатите резултати и ниска степен на мултиплициране на добри практики. Това дефинира необходимостта отговорните институции да предприемат структурирани и целенасочени действия за повишаване доверието на

младите хора в тях, както и за гарантиране на финансова устойчивост на младежките граждански инициативи.

Въпреки че повишаването на избирателната активност на младите хора е един от основните приоритети в политиките на национално ниво, все още се наблюдава тенденция на незаинтересованост на младежите от политика. Особено тревожно е регистрираното покачване на антидемократичните нагласи на младите хора в страната, както и толерирането на корупционни схеми по време на избори.

През 2014 г. се наблюдава стремеж от страна на отговорните институции младите хора в малките населени места и селските райони да бъдат все по-пълно обхванати от политиките и мерките в тази насока (Приоритет VII). Все още, обаче, се запазва тенденцията показателите за икономическа активност, заетост и безработица при младите хора, живеещи на село, да са по-лоши от тези, живеещи в града. За това допринася и влошаващата се структура на населението в селските райони. Положителен факт през 2014 г. е отчетената миграция в направление град-село, която е по-висока от тази село-град. Положителна тенденция в малките населени места и региони се наблюдава в достъпа до новите информационни технологии.

Отчетените резултати от изпълнението на мерките по Приоритет VIII показват, че като цяло процентът на младите хора, участвали с международни проекти все още е малък, въпреки че е отчетено реализирането на голям брой проекти за подобряване на межкултурния диалог. Това е индикатор, че ефектът от реализираните проекти не е достатъчен и е необходимо да се работи повече за насърчаването на младежите да се възползват от възможностите, предоставени по различите програми.

През 2014 г. броят на непълнолетни лица (14-17 г.), извършители на престъпления, като абсолютна стойност намалява. Анализът на резултатите показва, че по-голямата част от стойностите по показатели остават същите или много близки до тези от предходната година. За оптимизиране и повишаване на резултатността от превенцията на противообществените прояви и престъпления, извършвани от непълнолетните, е необходимо предприемането на комплексни мерки, започвайки от задържането на младите хора в образователната система (рисков фактор за девиантно поведение на младите хора е преждевременното напускане на образователната система); създаване на условия за пълноценно осмисляне на свободното време на младите хора; развиване на различни социални услуги (включително за подпомагане на семействата); осигуряване на заетост – като цяло превенция на рисковите фактори за девиантно поведение на младите хора, най-вече сред тези във възрастовата група 18 -

29 години, които не учат и не работят, чрез създаване на междуинституционални партньорства и съвместно с неправителствения сектор.

ПОЛИТИКИ ЗА РАЗВИТИЕ И ПРОМЯНА¹²⁵

Целите в областта на политиката за младите хора в страната са свързани със създаване на благоприятни условия за професионално, социално и личностно реализиране, за неформално учене, за участие в обществения и икономическия живот, за приобщаване към управлението на местно, областно и национално ниво, както и за подобряване на демографската ситуация в страната. За изпълнението на целите е необходимо ориентиране към изграждане и реализиране на единна, последователна и устойчива младежка политика в България, основана на многосекторния подход, междусекторното сътрудничество и съвместното управление с младите хора на национално, регионално, областно и общинско ниво.

Изпълнението на приоритетите и целите на държавната политика за младите хора в страната е свързано както с постигането на определени резултати в конкретните секторни политики, така и с по-добро взаимодействие и синхрон между отделните звена на изпълнителната власт по отношение на мерките и дейностите, насочени към подобряване на живота на младите хора в страна. Това сътрудничество е необходимо да бъде развивано не само на национално, но най-вече на регионално и местно ниво, където се реализира действителната работа на „терен“ с младите хора от страна на отговорните институции.

За постигане на по-голяма целенасоченост, ефикасност и устойчивост на конкретните мерки, насочени към младите хора, Министерството на младежта и спорта предприе действия за разработване и изпълнение на координационен механизъм за ефективно взаимодействие между институциите в ежедневната работа в младежкия

---

¹²⁵ Настоящият раздел не изчерпва в дълбочина и обем целия ресурс от мерки и дейности на секторните политики в страната, които ще се реализират заедно в изпълнение на основните приоритети на националната политика за младежта. Изчерпателно изложение на планираните задачи в сферата на младежта, предмет на дейност на администрациите на национално, регионално и местно ниво, е представено в Плана за изпълнение на Националната стратегия за младежта (2010-2020) за 2015 г.

сектор. Създадена бе междуведомствена работна група, с участието и на представители на младежката общност в страната, която разработва споразумение за сътрудничество между основните ресорни министерства, чиято дейност има пряко отношение към развитието на младите хора в България. Основните цели на Споразумението са насочени към:

- изграждане на междуведомствен механизъм за работа и обединяване на ресурсите и усилията между страните за осигуряване на ефективна система за взаимодействие при работа с младежи от рискови групи и в затруднено положение, с оглед постигане на целите, заложи в Националната стратегия за младежта;

- синхронизиране на информацията за всички актуални мерки, програми, проекти и услуги по отношение на политиките за младежта, предоставяни и изпълнявани от страните по споразумението;

- повишаване обхвата на и ефективността от прилаганите мерки за младежи от рискови групи и в затруднено положение, чрез координирана дейност между институциите и оптимално използване на наличните ресурси.

С цел подобряване на ефективността на младежката работа в страната и положителния резултат от младежките дейности и предоставяните услуги, предстои и подготовка на новия програмен период на Национална програма за младежта, администрирана от дирекция „Младежки политики“ на ММС, в рамките на която се финансират младежки проекти. Целта е действието на новата програма да бъде фокусирано върху подкрепа за дейности, които ще дадат добавена стойност върху политиките в областта на образованието и социалното включване и ще отговорят адекватно на социално-икономическите предизвикателства пред обществото в момента. Същевременно ще бъде подготвен и проект на актуализирана Национална стратегия за младежта за периода 2016–2020 г., с обновени задачи, съобразно планираното в отделните секторни политики.

Двата документа ще бъдат разработени с активното участие на младежката общност в страната и ще се базират на независими оценки на Националната програма за младежта (2011-2015) и Националната стратегия за младежта (2010-2020), за периода им на действие до този момент.

В изпълнение на конкретните приоритети на Националната стратегия за младежта (2010-2020), предмет на настоящия Годишен доклад за младежта, ще бъдат осъществени следните основни действия от страна на отговорните институции:

ПО ПРИОРИТЕТ „НАСЪРЧАВАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКАТА АКТИВНОСТ И КАРИЕРНОТО РАЗВИТИЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА“

В отговор на основния приоритет за развитието на качествено професионално образование и обучение и потребностите на бизнеса за социално-икономическо развитие на регионите и стратегическите отрасли на икономиката, през 2015 г. Министерството на образованието и науката стартира два пилотни проекта за въвеждането на дуално обучение в България на основата на успешната и дългогодишна практика в тази област в Австрия и Швейцария.

Проектът „Дуално обучение в България“ се ръководи от Стопанската камара на Р Австрия. В резултат на планираните дейности по стартирането на проекта са определени три пилотни региона – София, Габрово и Ямбол. Избрани са участващите фирми и професионални гимназии. Изявено е желание за стартиране на обучение от учебната 2015/2016 г. по професиите „Икономист“, „Мехатроника“ и „Машинен техник“.

Проектът „Швейцарска подкрепа за въвеждането на принципите на дуалното обучение в системата на българското професионално образование“ по Българо-швейцарската програма е свързан с въвеждането на елементи на дуалното обучение. Той се изпълнява в периода 2014-2019 г. Целта е създаване на национален модел и капацитет за дуално обучение в професионалното образование. Предвижда се разработването на учебни планове и програми за обучение чрез работа и обучение на обучители – учители от професионалните гимназии и наставници от бизнеса.

Ще продължават да се развиват и *мерките за задържане на младите хора в училище*, осъществени в рамките на действащите програми и стратегии. Чрез РИО и училищата е засилена информационната дейност за *популяризиране на ползите от образованието и обмяната на добри и работещи практики между всички заинтересовани страни* на национално, областно, местно и училищно ниво. Мерките за интервенция са свързани с разработването на *уеб-базирана платформа за ранно предупреждение*, за осигуряване на постоянна и надеждна информация за движението на учениците в рамките на страната и на възможности за проследяване на тяхното образование и развитие.

Мерките за компенсиране на ефекта от преждевременното напускане на училище се отнасят до *реинтегриране* на отпаднали и преждевременно напуснали,

използване на възможностите за образование и обучение на лишените от свобода, както и *валидиране на компетентности* (вкл. и на преждевременно напуснали образователната система), придобити в процес на неформално обучение и/или самостоятелно учене, чрез използване на фондовете на ЕС.

Предвижда се да *бъде разширен* моделът на *защитените училища* в страната, като за учебната 2014/2015 г. в Списъка на защитените училища са включени общо 137 училища, разположени в 137 населени места, 89 общини и 25 области. С цел осигуряване на равен достъп до образование и за децата в предучилищната възраст се разработва модел за *защитени детски градини в страната*.

По мярка „Без свободен час“ на Национална програма „На училище без отсъствия“ са осигурени средства за подпомагане на бюджетите на училищата, като се заплаща възнаграждението на заместващия учител или възпитател. Постига се по-пълно и качествено обучение, както и по-голям обхват и сигурност при обучението и възпитанието на децата и учениците.

В съответствие със Стратегията за развитие на висшето образование в Република България за периода 2014 – 2020 г., МОН изпълнява мерки, насочени към изграждане на устойчива и ефективна връзка между висшите училища и пазара на труда за постигане на динамично съответствие между търсенето и предлагането на специалисти с висше образование:

- Използване на прогнозите за търсенето и предлагането на работна сила в България, разработвани от МТСП, при определянето на потребностите от специалисти с висше образование и планирането на приема във висшите училища;
- Създаване на профил на компетентностите за всяка специалност;
- Поощряване на диалога на висшите училища с бизнеса относно съдържанието на обучението, чрез продължаване и разширяване на мерките, финансирани през предходния програмен период;
- Целево финансиране на стратегически за страната направления (приоритетни професионални направления и защитени специалности, определени въз основа на приети критерии), например чрез увеличаване на норматива за издръжка с определен коефициент, чрез намаляване или премахване на студентските такси, чрез по-високи стипендии, чрез практическо обучение в реална работна среда и чрез изграждане на модерна учебна база в тези направления;

- Създаване на програма за реинтеграция на млади академични кадри и изследователи (магистри, докторанти, постдокторанти, специализанти);
- Финансови стимули за изграждане на научна инфраструктура в партньорства с бизнеса за търсените специалности;
- Финансиране на студентски стажове и практики по време на обучението, чрез уеб-системата на МОН – <http://praktiki.mon.bg/sp> и други подобни системи за връзка между висшите училища, студентите и работодателите и създаване на допълнителни стимули за работодателите, предоставящи условия за практическо обучение и стаж, след завършване на образованието;
- Изграждане на работещ и ефективен механизъм за оценка на професионалната реализация на завършващите студенти;
- Създаване на обща информационна мрежа на кариерни центрове, асоциации на завършилите, алумни центрове, както и повишаване на капацитета им.

Младежите продължават да са сред целевите групи на пазара на труда, с които Министерството на труда и социалната политика ще работи целенасочено за успешната им реализация на пазара на труда, включително посредством обучение и/или връщането им в образователната система (когато става въпрос за неграмотни младежи, рано отпаднали от образователната система). Продължава прилагането на всички инструменти и услуги на трудовото посредничество и активната политика за намаляване на безработицата.

На всеки новорегистриран в бюрата по труда младеж ще се изготвя индивидуален план за действие, съобразен с неговия профил. Действията на трудовия посредник и на младежа ще бъдат съобразени с индивидуалния план, който ще се актуализира при настъпили промени в профила и/или промяна в нагласите и желанието за реализация на младия човек. Услугите, предоставяни от трудовите посредници – информиране, консултиране, насочване към субсидирани работни места или към първичния пазар на труда, ще бъдат допълвани от предоставяните от мениджърите на случай и от психолозите услуги, сред които: психологическо подпомагане, кариерно консултиране, професионално ориентиране, ателиета за търсене на работа, посредничество за разрешаване на комплексни проблеми, отдалечаващи младежите от трудовия пазар и др. Изброените услуги показва своята ефективност и ще продължи тяхното прилагане, като ще бъдат допълвани и от съвременните форми за информиране – кратки съобщения и електронни писма.

Ще продължи и практиката на неформални срещи на работодатели, желаещи да наемат млади хора, с младежи, които търсят работа (посредством провеждането на т.нар. специализирани младежки трудови борси). Не на последно място, със средства от държавния бюджет за активна политика на пазара на труда, ще се изпълняват програми и мерки за обучение на работното място и заетост на младежи.

За преодоляване на младежката безработица ще се прилагат редица мерки и програми за обучение. Чрез тях младежите се обучават за придобиване на професионална квалификация, компютърни умения, а впоследствие им се осигурява стаж и/или работа, като за целта се предоставят субсидии на работодателите. Участвайки в тези мерки и програми безработните младежи придобиват трудов опит и повишават своята конкурентоспособност.

Към прилаганите през 2014 г. програми и мерки за младежите, доказали своята ефективност (предвид положителните оценки, давани за тях, както от работодателите, така и от включените младежи), ще бъдат добавени и нови инициативи. В допълнение, работата с младежите ще бъде допълнена и интензифицирана с операции, финансирани от ЕСФ и от Инициативата за младежка заетост, в рамките на новата Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020. На първо място, операция „Младежка заетост“ осигурява финансов ресурс за подпомагане на повече от 8 хил. младежи до 29 г. да придобият своя първи професионален опит или да се обучават на работното си място. Разработена е и операция, посредством която ще се развие модел за идентифициране и достигане до неактивни младежи. Този процес се финансира и със средства от държавния бюджет по Национална програма „Активиране на неактивни лица“ посредством включването на нова дейност в нея, по която ще се наемат на работа млади хора (пилотно в общини с висок брой неактивни младежи).

Изпълнението на програми и мерки за заетост и обучение на младите хора са в контекста на Националния план за изпълнение на Европейската гаранция за младежта (НПИЕГМ) и са финансово осигурени със средства от държавния бюджет в ежегодните национални планове за заетост. Дейностите за активиране и за интегриране на пазара на труда се осъществяват в партньорство с институциите и организациите, подписали Националното рамково споразумение за реализация на НПИЕГМ. Споразумението предвижда обединяването на действията с младежите в две посоки – активиране и интегриране на пазара на труда. В тази връзка, основните планирани в НПИЕГМ инициативи ще продължават да се изпълняват. Така например в тази насока, освен финансираните с държавни средства програми и мерки, ще продължи и изпълнението

на схеми за младежи по ОП РЧР 2007-2013 г. по-конкретно, Национална програма „Старт на кариерата”, се изпълнява посредством процедура, стартирала през есента на 2014 г. Ще продължи и финансирането на мерките по ЗНЗ, които имат специфична насоченост към различните подгрупи младежи - към продължително безработни младежи, необразовани, от уязвими социални групи, а също и младежи със средно и висше образование. Приетите промени в Кодекса на труда за въвеждане на договорите с условие за стаж и с условие за обучение на работното място ще бъдат популяризирани и използвани, включително посредством новата схема „Младежка заетост”.

По ПРИОРИТЕТ „ПОДОБРЯВАНЕ НА ДОСТЪПА ДО ИНФОРМАЦИЯ И КАЧЕСТВЕНИ УСЛУГИ“

През 2015 г., във връзка с Плана за изпълнение на Националната стратегия за младежта, Министерството на културата ще продължи своята дейност за развитие на културните институти и читалищата за подобряване на условията за формално, неформално и самостоятелно учене, както и за популяризиране на тези възможности за привличане на потребители от всички възрасти и социални групи, както и дейностите за развитие на творческия потенциал на младите хора в нашата страна.

Един от акцентите в работата на Министерството отново ще бъде подобряването на условията за утвърждаване на културното многообразие като фактор за взаимно опознаване, духовно усъвършенстване и за устойчиво регионално и местно развитие, чрез провеждане на работни срещи, дискусии на регионално и национално равнище. Ще бъдат продължени и усилията за утвърждаване на българската култура в европейското културно пространство чрез активно участие на български творци в европейски културни инициативи и програми.

Предстои да започне изпълнението на одобрената Концепция за нормативни промени във връзка с прилагането на чл. 30 от Конвенцията за правата на хората с увреждания – участие в културен живот, почивка, свободно време и спорт.

Основен приоритет на Министерството на културата е подкрепата на творчески проекти на културните институции, която ще бъде продължена и през 2015 г. Една от целите е повишаване на интереса към сценичните изкуства и културното наследство сред детската и младежка аудитория. Свързано с тази цел и във връзка с повишаването

на качеството на културните продукти, Министерството насърчава търсенето на алтернативни източници за развитие на инфраструктурата в сферата на културата, каквито са оперативните програми. Ще продължи и действието на Програма БГ-08 „Културно наследство и съвременни изкуства”, по която реализацията на първите одобрени проекти е започнала.

Като цяло дейността на Министерството на културата е насочена към разширяването на достъпа до култура, с акцент към младежите в нашата страна, за формиране на тяхната национална идентичност, за създаване на благоприятни условия за тяхното творческо развитие и приобщаване към европейските ценности.

По ПРИОРИТЕТ „НАСЪРЧАВАНЕ НА ЗДРАВΟΣЛОВНИЯ НАЧИН НА ЖИВОТ“

Един от водещите приоритети в политиките на Министерството на младежта и спорта е свързан с насърчаване на здравословната двигателна активност и практикуването на спорт и социален туризъм от гражданите като фактор за подобряване на общественото здраве. Предстоящите задачи, свързани с изпълнението на тази цел са:

- Разработване и изпълнение на държавни програми за развитие на спорта за всички за деца и младежи до 18 г.;
- Разработване и въвеждане на насоки за развитие на спорта за всички и Укрепваща здравето физическа активност (УЗФА);
- Подобряване информираността на населението за ползите от УЗФА и спорта.
- Подпомагане на общините и местните спортни клубове при разработване и изпълнение на програми в областта на спорта за всички;
- Изграждане, модернизация и оборудване, съвместно с общините, на открити многофункционални спортни обекти и съоръжения за практикуване на спорта за всички;
- Утвърждаване на нови форми на взаимодействие с общините, държавните институции, неправителствени, обществени и спортни организации при осъществяване на държавната политика за увеличаване на обхвата в областта на спорта на учащите, спорта за децата от детските градини, децата и младежите с увреждания и децата в риск и др.

Министерството на здравеопазването изпълнява Национална стратегия за борба с наркотиците 2014-2018 г., приета с решение № 526 от 18.07.2014 г. на Министерски съвет. Тя включва две стратегически области на действие – намаляване на търсенето на наркотици и намаляване на предлагането на наркотици. Част от основните задачи по отношение на намаляване търсенето на наркотици са насочени към подобряване на достъпа до ефективни превантивни програми, развиване на програми за ранна интервенция, особено за млади хора с експериментална употреба на наркотични вещества, подобряване на достъпа до услуги за намаляване на здравните и социални вреди за индивида и обществото и др.

За 2015 г. Планът за действие по Националната стратегия за борба с наркотиците (2014-2018 г.) предвижда дейности, свързани с повишаване на здравната информираност на обществото, обучения и тренинги на лица, работещи в областта на превенцията на употребата на наркотични вещества; реализиране на превантивни програми, програми за лечение и психосоциална рехабилитация.

За 2015 г. Националният център по наркомании планира да предприеме следните действия:

- Създаване на превантивна програма на територията на гр. София за консултиране, ранни интервенции, оценка на състоянието и насочване към съответните служби на малолетни и непълнолетни с експериментална или вредна употреба на психоактивни вещества, вкл. и работа с техните родители/настойници;
- Създаване на аутрич (работа на терен) програма на територията на гр. София за превенция на рисковото поведение, превенция на ранното напускане и отпадане от училище, утвърждаване на здравословен начин на живот и възможности за прекарване на свободното време за деца и юноши от общности, живеещи в риск на територията на града;
- Инициране на промяна в нормативната уредба за създаване на Центровете за интегрирани медико-социални услуги за деца, употребяващи наркотични вещества;
- Изготвяне на проект на методика за работата на Медико-социалните центрове за деца;
- Изготвяне на предложение за създаване на специализирани програми за лечение, психосоциална рехабилитация и интеграция за деца и юноши, зависими или злоупотребяващи с наркотични вещества. Тези програми могат да бъдат:

резиденциални (24-часови) и нерезиденциални, (от вида „Дневен център“), финансирани със средства от държавния бюджет. Независимо от вида на програмата, целта е връщане на детето в училищната и семейна среда.

По ПРИОРИТЕТ „ПРЕВЕНЦИЯ НА СОЦИАЛНОТО ИЗКЛЮЧВАНЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА В НЕРАВНОСТОЙНО ПОЛОЖЕНИЕ“

През 2015 г. Министерството на образованието и науката реализира мерки, свързани с образователна и социална интеграция на деца и младежи в риск.

По програма BG06 „Деца и младежи в риск“, по която министерството е програмен оператор, ще бъдат създадени Младежки центрове, които могат да кандидатстват за получаване на Знак за качество на Съвета на Европа. Краен срок за допустимост на разходите на проектите е април 2016 г.

Младежките центрове, финансирани по програмата, се намират в Пловдив, Стара Загора, Враца и Добрич и работят по иновативен начин за привличане на младежите към неформално обучение за права на човека, гражданско обучение, подпомагане на социалното включване на младежи от ромски произход. Към централите са назначени младежки работници, които преминават специална обучителна програма, изготвена и осъществявана от експерти от Съвета на Европа специално за нуждите на българските младежи.

Във връзка с Националната стратегия на Р. България за интегриране на ромите (2012-2020) по Приоритет „Образование“ е изготвен проект на План за изпълнение на Стратегията за периода 2014-2020 година. Сред заложените мерки и дейности са: осъществяване на допълнителни занимания за деца по учебни предмети, с цел преодоляване на пропуските при усвояването на учебното съдържание; обучение на учители за работа в мултикултурна среда; училищни дейности, целящи превръщането на различието в средство за осъществяване на межкултурен диалог и за създаване на единна толерантна образователна среда; работа с родители на деца от етническите малцинства за ползата децата им да посещават училище; работа с родители на български деца за изграждане на положителни нагласи спрямо ромския етнос.

По Оперативната програма „Наука и образование за интелигентен растеж 2014 - 2020“, се предвижда да се осъществи проект, чрез който се цели осигуряване на условия и ресурси за изграждане и развитие на подкрепяща среда в детските градини и

училищата за осъществяване на включващо образование. Отделен модул в него се предвижда да е за учениците с девиантно поведение. Дейността включва промяна в организацията и функционирането на ВУИ и СПИ, която да осигури комплексен и мултидисциплинарен подход към децата в конфликт със закона, настанени с решения на съответния районен съд в тези училища.

По приоритетна ос 3 „Образователна среда за активно социално приобщаване“ на ОП „Наука и образование за интелигентен растеж“ е предвидена операция „Подкрепа за предучилищното възпитание и подготовка на деца в неравностойно положение“. Целта на операцията е да подпомогне образователната интеграция на децата от етническите малцинства или от маргинализирани обществени групи за осигуряване на успешната им социална и професионална реализация, чрез подобряване на условията за достъп до задължителна предучилищна подготовка, включително и чрез допълнителни занимания с деца, за които българският език не е майчин. Към операцията са включени още дейности за повишаване на мотивацията на деца и родители за участие в образователния процес (постъпване в първи клас), както и за привличане и задържане на деца, застрашени от ранно напускане на образователната система.

По ПРИОРИТЕТ „РАЗВИТИЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА В МАЛКИТЕ НАСЕЛЕНИ МЕСТА И СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ“

Една от политиките, допринасящи за подобряване на живота на младите хора в малките населени места, е тази в областта на земеделието. Реформата на Общата селскостопанска политика (ОСП) от 2013 г. въведе промени в системата на директното подпомагане за следващия програмен период 2015-2020 г.

Една от съществените промени е *въвеждането през 2015 г. за първи път на плащане за млади земеделски стопани*, които започват своята селскостопанска дейност. Плащането е ежегодно и ще се предоставя по Схема за млади земеделски стопани, която е задължителна за прилагане от всички държави-членки на Европейския съюз (ЕС). Въвеждането на тази схема отчита необходимостта от подобряване на възрастовата структура на заетите в земеделието както и това, че създаването на нова икономическа дейност в селскостопанския сектор от младите фермери, тяхното първоначално установяване и структурното приспособяване на техните предприятия

след първоначалното учредяване изисква влягане на много средства, с които те не разполагат.

Очаква се реализирането на схемата да окаже положително въздействие в посока привличане на млади фермери в сектора, което е от съществена важност за конкурентоспособността на селскостопанския сектор и се явява допълнителен стимул за задържане на младото население в селските райони. Подпомагане по схемата се предоставя на млади земеделски стопани, които имат право на директно плащане по схемата за единно плащане на площ (СЕПП). За целите на схемата, младите земеделски стопани следва да са физически лица, които за пръв път създават земеделско стопанство (като ръководители на стопанството) или които вече са създали такова стопанство в рамките на пет години преди подаването за пръв път на заявление по СЕПП и които са на не повече от 40 години в годината на подаване на заявлението. Схемата предвижда допълнителна надбавка към основното плащане по СЕПП в размер на 25% от него. Плащането се отпуска за срок от пет години от датата на създаването на тяхното стопанство за първите 30 ха от стопанствата на младите фермери.

Кандидатите за получаване на субсидия по схемата за млади земеделски стопани трябва да имат съответните професионални умения и познания, които да бъдат доказани: завършено средно образование в областта на селското стопанство или ветеринарната медицина, или средно икономическо образование със земеделска насоченост; и/или завършено висше образование в областта на селското стопанство или ветеринарната медицина, или висше икономическо образование със земеделска насоченост; и/или удостоверение за завършен курс от минимум 150 часа или свидетелство за професионална квалификация в областта на селското стопанство. По този начин се въвежда съгласуваност с изискванията на Програмата за развитие на селските райони и се намалява риска от изкуствено създадени условия за получаване на подпомагането.

Възможност за участие в схемата се предоставя както за физически лица млади земеделски стопани, така и за юридически лица, при които млади земеделски стопани упражняват ефективен и дългосрочен контрол.

По ПРИОРИТЕТ „РАЗВИТИЕ НА МЕЖДУКУЛТУРНИЯ И МЕЖДУНАРОДНИЯ ДИАЛОГ“

От програмите за ТГС по ИПП, в които Република България участва за програмния период 2014 - 2020 г., мерки за развитие и подобряване реализацията на младите хора предвижда програмата за ТГС по ИПП България – Сърбия. Поради своя трансграничен характер, програмата може да има само допълващ към изпълнението на конкретна национална стратегия или към постигането на приоритети, формулирани на национално ниво.

Стратегическата цел на програмата е да се насърчи балансираното и устойчиво развитие на трансграничния регион между България и Сърбия, интегриран в европейското пространство чрез интелигентен икономически растеж, приспособяване към промените в околната среда и подобряване на културата на обучение.

Общият бюджет на програмата е 34 102 256 евро, от които до 85% се предоставят от Европейския съюз, а останалите минимум 15% са национално съфинансирани от двете партниращи държави. Тя ще финансира проекти в рамките на три приоритетни оси: „Устойчив туризъм“, „Младежи“ и „Околна среда“.

В рамките на приоритетна ос „Младежи“ програмата цели създаването на привлекателна среда за развитие на младите хора в трансграничния регион, като финансира дейности за: изграждане на дребномащабна инфраструктура, свързана с младежки дейности, както и съоръжения за обучение и информация; създаване на дребномащабна инфраструктура, свързана с предприемачеството; подкрепа за инициативи за насърчаване на младежкото предприемачество. Също така, ще бъдат реализирани устойчиви, дългосрочни и съвместни младежки инициативи и ще бъде насърчавана мобилността на младите хора.

Целева група на тези проекти са ученици и млади хора до 29-годишна възраст, включително такива със специални нужди, младежки организации и агенции по заетост, а потенциални бенефициенти са всички нива на органите на местната и регионална власт, образователните институции, структурите на гражданското общество, включително тези за подкрепа на бизнеса, културните институти, центрове и читалища от следните избираеми области на ниво NUTS III:

- за България – Видин, Монтана, Враца, Софийска, Перник и Кюстендил;
- за Сърбия – Бор, Зайчар, Ниш, Пирот, Ябланица, Пчиня и Топлица.

Проектите ще се разработват съвместно от партньори от двете съседни държави, ще бъдат подбрани чрез отворени покани за проектни предложения, а задължително условие при тяхната реализация ще бъде постигането на трансграничен ефект.

Одобрението на програмата от страна на ЕК се очаква през втората половина на 2015 г., поради което е възможно да настъпят допълнителни промени в програмата в зависимост от финалната финансова рамка за програмите по ИПП, определена от ЕК.

Покана за набиране на проектни предложения ще бъде обявена през втората половина на 2015 година след одобрение на критериите за избор на проекти и пакета от документи за кандидатстване, които са публикувани за обществено обсъждане на интернет страницата на програмата (www.ipacbc-bgrs.eu).

По ПРИОРИТЕТ „ПОВИШАВАНЕ РОЛЯТА НА МЛАДИТЕ ХОРА В ПРЕВЕНЦИЯТА НА ПРЕСТЪПНОСТТА“

Приоритет в предстоящата дейност на Централната комисия за борба с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (ЦКБППМН), съответно и на местните комисии, е засилване на работата с ромските семейства.

За решаването на проблемите, свързани с девиантното поведение на децата, negliжирането на децата в семейна среда и родителската некомпетентност, се обединяват усилията на компетентните органи – централни и местни, прилага се междуинституционален подход и приемане на комплексни мерки за работа с родители и деца с асоциално поведение.

В тази връзка в централната комисия е сформирана работна група за изготвяне на Програма за работа с родители на деца, извършили противообществени прояви или престъпления. Целта на програмата е превенция и противодействие на криминогенните фактори в семейната среда, повишаване на родителския капацитет, психолого-педагогическа и социална подкрепа на родители на деца с девиантно и делинквентно поведение.

Важен приоритет в дейността на комисията ще продължи да бъде и борбата с агресивното поведение и насилието, като акцентът е поставен върху ограничаването на насилието в най-близкото обкръжение – семейство, приятелска среда, училище.

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

- АЗ** – Агенцията по заетостта
- АСП** – Агенция за социално подпомагане
- БОП** – Борба с организираната престъпност
- БФБЛ** – Български форум за бизнес лидери
- БЧК** – Български червен кръст
- БМЧК** – Български младежки червен кръст
- ВАП** – Върховна административна прокуратура
- ВУИ** – Възпитателни училища – интернати
- ГД** – Главна дирекция
- ГДНП** – Главна дирекция „Националната полиция”
- ГДПБЗН** – Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението”
- ДАЗД** – Държавна агенция за закрила на детето
- ДАНС** – Държавна агенция „Национална сигурност”
- ДДЛРГ** – Дом за деца лишени от родителски грижи
- ДБТ** – Дирекция „Бюро по труда”
- ДПС** – Детска педагогическа стая
- ДПУ** – Детски полицейски управления
- ДСП** – Дирекция „Социално подпомагане”
- ДДУИ** – Дом за деца с умствена изостаналост
- ЕИП** – Европейско икономическо пространство
- ЕВРОСТАТ** – Статистическа служба към Европейската комисия
- ЕГМ** – Европейска гаранция за младежта
- ЕДС** – Европейска доброволческа служба
- ЕК** – Европейска комисия
- ЕС** – Европейски съюз
- EURES** – Мрежа за сътрудничество между обществените служби по заетост в страните от Европейското икономическо пространство
- ЗБППМН** – Закон за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни
- ЗИД на НПК** – Закон за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс
- ЗИП** – Задължително избираема подготовка
- ИДПС** – Инспектор „Детска педагогическа стая”
- ИПП** – Инструмент за предприсъединителна помощ
- КАБКИС** – Кабинети за анонимно и безплатно консултиране и изследване за ХИВ/СПИН
- КСУДУ** – Комплекс за социални услуги за деца и семейства

МАЕ – Младежки аварийни екипи
МВР – Министерство на вътрешните работи
МВнР – Министерство на външните работи
МЕРГ – Междуведомствена експертна работна група
МЗ – Министерство на здравеопазването
МК – Министерство на културата
МКБППМН – Местни комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни
ММС – Министерство на младежта и спорта
МНМСР – Малки населени места и селски райони
МОН – Министерство на образованието и науката
МОСВ – Министерство на околната среда и водите
МПС – Моторно превозно средство
МРРБ – Министерство на регионалното развитие
МС – Министерски съвет
МТСП – Министерството на труда и социалната политика
НА – Национална агенция
НАПОО – Националната агенция за професионално образование и обучение
НОИ – Национален осигурителен институт
НПК – Наказателно-процесуален кодекс
НСИ – Национален статистически институт
НПМ – Национална програма за младежта (2011-2015)
НПО – Неправителствена организация
НП – Национална програма
НПИЕГМ – Национален план за изпълнение на Европейската гаранция за младежта
НП „ОСПОЗ“ – Националната програма „От социални помощи към осигуряване на заетост“
НСНВ – Националният съвет по наркотични вещества
НТЛД – Национална телефонна линия за изчезнали деца
НЦЕМПИ – Национален център „Европейски младежки програми и инициативи“
НЦИОМ – Национален център за изследване на общественото мнение
НЦООЗ – Национален център по опазване на общественото здраве
НЦН – Национален център по наркомании
ОКС – Образователно-квалификационна степен
ОНС – Образователно-научна степен
ОБСНВ – Общински съвет по наркотични вещества
ОЗД – Отдел „Закрила на детето“
ОДМВР – Областна дирекция на Министерство на вътрешните работи

ООН – Организация на обединените нации
ОПРЧР – Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”
ОС на БЧК – Областен съвет на Български червен кръст
ОУ – Основно училище
ПБД – Приют за безнадзорни деца
ПИЦ – Превантивно-информационен център
ППЗСП – Правилник за прилагане на Закона за социално подпомагане
ПРСР – Програма за развитие на селските райони
ПТП – Пътнотранспортни произшествия
РЗИ – Регионални здравни инспекции
РИО – Регионални инспекторати по образованието
РИОКОЗ – Регионална инспекция за опазване и контрол на общественото здраве
РСПБЗН – Районна служба „Пожарна безопасност и защита на населението”
РУТП – Районно управление „Транспортна полиция”
РУП – Районно управление на полицията
СЗО – Световна здравна организация
СИНДИ – Програма на Европейското бюро на Световната здравна организация за профилактика на хроничните неинфекциозни болести
СИП – Свободно избираема подготовка
СОУ – Средно общообразователно училище
СПИ – Социален педагогически интернат
СПИН – Синдром на придобитата имунна недостатъчност
СППОО – Списък на професиите за професионално образование и обучение
СУЩ – Социален учебно-професионален център
ТГС – Трансгранично сътрудничество
УНИЦЕФ – Детският фонд на Организацията на Обединените Нации
УТФ – Учебно-тренировъчни фирми
ФИЦЕ-България – Сдружение за педагогическа и социална помощ за деца
ФНООН – Фонд за население на ООН
ЦВПД – Център за възстановително правосъдие за деца
ЦИОО – Център за информационно осигуряване на образованието
ЦИПО – Център за информация и професионална ориентация
ЦКБППМН – Централна комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни
ЦОП – Център за обществена подкрепа
ЦПЗ – Център за психично здраве
ЦПО – Център за професионално обучение

ЦРДУ – Център за работа с деца на улицата

ЦРЧР – Център за развитие на човешките ресурси

ЦСРИ – Център за социална рехабилитация и интеграция

ЦУТФ – Център на учебно-тренировъчните фирми

ЮНЕСКО – Организацията на обединените нации за образование, наука и култура

Y-PEER – Youth Peer Education Network